

P A U L G O M A

J U S T A

Autura Autorului
2 0 0 4

1

- Uite-o pe Justa!

Uite-o.

Un peron de gară e o stradă. Strada, un pod. Nu oricare, nu de oriunde, ci de aici, de pildă, de pe Pont de l' Alma.

De pe un pod se văd bine gările, străzile. Mai ales una. De pe Pont de l' Alma din Paris, cel mai bine și mai bine se vede o anume răspântie din București. Acolo unde se întretaie un arhitect cu un scriitor: Mincu și Delavrancea.

De acolo, într-un bun sens invers, altul, o adevărată-vedere-de-pe-pod : o perfectă vedere-de-pe-vis, visul de astă noapte, al patrulea, consecutiv, după consecutivii, nouă - ani de exil. Visul, tiraj fidel, în patru exemplare, după originalul toamnei de acum vreo - câți ani : unsprezece ? treisprecinspre' ? Vis din care știu că visez și mai știu că ceea ce se întâmplă, vede, aude în vis este copia fidelă a întâmplării neîntâmpate în urmă cu, să zic: cincisprezece ani și o zi, nu pentru precizia datării, ci a marcării mijlocului; ca să fiu în exact locul ce prefăce o oarecare grindă, bară, prăjină de timp în braț de balanță. Adevărul ar trebui să plaseze exact-ul într-un fel de primăvară; și, într-un fel, cu trei-patru-cinci ani mai încolo-ncoace, însă pentru că acum suntem toamna, toamnă să fie, mai ales că la celălalt capăt al grinzii, al barei, tot toamnă era.

Acolo, unde glasul de muscoi prins între geamuri geamzăie:

«Uite-o pe, cum îi ziceai tu : Justa! Ea trebuie să fie, uite-o, vine încoace, pe celălalt trotuar. Ea e, uite călcătura ei, inimitabilă - ia să vedem: ne recunoaște ?»

Călcătura ei, inimitabilă. Ne cunoaște, mă recunoaște, în ciuda timpului trecut, în ciuda bărbii mele prezente, simt. Nu simt însă dacă se oprește în dreptul nostru, pe celălalt trotuar, sau își continuă călcătura-i inimitabilă, cu soarele în spate.

«Nu ne-a văzut», mă muscuie muscoiul dintre geamuri. «Face pe nebuna, ca și-atunci, când era vigilentă, justlinistă ; sau i-o fi rușine: că s-a îngrășat, că a îmbătrânit - vezi cât s-a schimbat ?»

Văd obrazul foarte alb, dat cu cretă. S-a oprit la stop, cincizeci de metri mai încolo, unde se întretaie arhitectul cu generalul: Kiseleff. S-a oprit și privește într-acoace, spre eventualele mașini care s-ar apropia din stânga ei ; spre, eventual, mine.

Fiindcă e roșu înspre mine, înseamnă că e verde pentru pietoni, însă ea nu se clintește din loc. În lumina asfințitului razant, obrazul: pată albă, contururi nehotărâte, însă violent detașată de fondul arămiu al teilor arși de toamnă.

Nu-i suport privitul, îmi retrag privirea, o duc la adăpost, aici, pe asfalt, la egală distanță între vârfurile pantofilor. Glasul zbârnăitor zbârnâie, zâzâie, zumzăie, mi se mută de la o ureche la alta, e pe punctul de a-mi intra în ochi, mă apăr cu palma și mă feresc, mă izbește chitinos pe o aripă a nasului:

«Uite-o pe Justa, cum îi ziceai! Uite ce-a mai rămas din Toria-Regina ; din Toria-Spaimareacționariilor ! Din Toria-Justa! A îmbătrânit, s-a fleșcăit - las', că, nici pe-atunci nu era cine știe ce, dracu' știe ce găseați voi la ea, de roiați cu toții în jurul ei - sau poate de frică? Frica de justlinismul ei ? Uite ce-a ajuns: nu i-a rămas decât călcătura, mersul de rață - Justa-Rața !»

«Ia mai taci !», îi zic muscoiului.

Îi zic, i-am zis, cu glas, i-am zis, într-adevăr, atunci, în București, în toamna-de-la-mijloc. Muscoiul femelă; fostă, și ea, colegă ; fostă bună prietenă a Toriei, Justei, Raței.

Aici, în vis, de pe Pont de l' Alma, nu zic, nu pot deschide gura. Ca în visele (invers) compensatoare. Pedepsitoare. Pentru toamna de acum, să tot fie două... Douăzeci și... Treizeci de toamne :

- Stai, așteaptă-mă ! Să discutăm, să aranjăm...

Mă luase în primire încă din holul facultății, de pe scări, o văzusem așteptând, nu eram sigur că pe mine, fusesem când mă strigase, pe nume, agitând o mână, însă eu mă prefăcusem că nu văd, nu aud, ocolisem, larg și rapid, ieșisem în stradă înaintea ei, o luasem la dreapta și încă o dată la dreapta, spre stația de tramvai; credeam, speram că am s-o pierd pe drum - călcătura ei, mersul ei de rață, dacă ar fi încercat să mă ajungă, alergând, ar fi căzut; o auzeam în urma mea strigând, strigându-mă și necăzând și îmi spuneam că sunt un porc de câine, pentru că o oblig să alerge, tocmai pe ea, care, cu călcătura ei... și îmi spuneam că nu pot, nu am voie să discut-aranjez tocmai cu ea, tocmai cu Justa, tocmai atunci - și grăbisem mai mult pasul și ea tot nu cădea - ca să scap. Și ea îi dădea înainte cu așteptatul, cu aranjat-discutatul - tâmpit mă mai credea: să mă dau pe mâna Justei chiar atunci, în ziua de 1 noiembrie 1956...

Traversasem pe roșu, urcasem pe refugiul stației de tramvai - dar fără tramvai. Încercasem să mă ascund printre așteptători. Inutil: drept spre mine venise, mă extrăsese, mă trăsese de o pulpană a pardesiului, mă apucase cu amândouă mâinile de braț,

mă scuturase :

- Spune: ce facem?

Nici o aluzie; nici un reproș - că nu o așteptasem, că aler-gasem, că o alergasem.

- N-auzi ? Spune: ce facem? Ce trebuie să facem?

- Noooi ? mă mirasem eu, rotind capul, de parcă aș fi căutat martori, de parcă l-aș fi căutat pe acela căruia ar fi trebuit să i se adreseze.

- Noi, făcuse ea, încă gâfâind. Noi, repetase și își atinsese pieptul, apoi îmi pusese mie palma pe piept. Ce facem?

- Noi doi? - și chiar izbutisem să râd, apoi brusc serios, conspirativ: Cum vine tramvaiul, tu urci prin față, eu prin spate...

- Nu, asta nu! mă întrerupsese. E o prostie, e o... Am văzut ce i-ați făcut, ieri, nenorocitului aceuia și nici măcar nu erați siguri că e de la Securitate...

- Vina lor că, de când cu Ungaria, nu mai poartă uniforme, însă hainele civile tot din "dotare" sunt, tot uniforme...

- Asta-i prostie, nu așa se face! Noi, studenții, trebuie să facem ceva serios, ceva demn, ceva... Nu e de demnitatea noastră, de studenți, să linșăm nevinovați, doar pentru că ni se pare nouă că au mutre de securiști...

- Hei! Toria, n-o lua razna! - și o zgâlțâisem. De unde ai scos-o, că studenții... linșează ? Doar erai și tu în tramvai, ieri, ai văzut: nu erau studenți cei care...

- Dar ei au început ! După ce fălcosul acela cu căciulă țuguiață a strigat: "Studenți sunteți voi, mă ? De ce nu începeți ceva, ca în Ungaria - începeți voi, că de continuat... lăsați pe noi!

- Dar fălcosul era un vulgar provocator, dacă l-ai fi dezbrăcat de palton ai fi dat de epoleți!

- Vezi că vii la vorba mea? Noi, studenții, trebuie să facem ceva...

- Ceva, ce ?

- Ceva... Nu știu. De asta te și întreb, fiindcă tu...

- Fiindcă eu ?

- Fiindcă tu trebuie să știi, fiindcă tu știi ce trebuie făcut acum! Ce facem?

- Eeeu ? mă mirasem. Eu nu fac nimic - ba da : acum, mă duc la cantină. Uite, vine tramvaiul, treci în fața mea, să te ajut să urci... Eu călătoresc pe scară...

"Călătorisem" vreo douăzeci de metri, făcusem semn altui student să-mi ia locul pe treaptă, sărisem din mers. Scăpasem.

S-o cred eu ! După o oră, când mă dusesem totuși la cantină, Toria mă aștepta - îmi ținuse un loc, la masă...

- Aşa-i cu tramvaiele, pe timp de revoluție..., făcuse Toria, ca să mă scutească de explicații. Ai avut timp să te gândești. Și să te hotărăști să-mi spui...

- ... că te iubesc? Dar asta o știi de trei ani !

- Minți! Dacă m-ai fi iubit, mi-ai fi declarat-o, mi-ai fi făcut propuneri rușinoase..., chicotise ea.

- De ce, rușinoase? Ce e rușinos în faptul că îți propun să ne iubim - "și mai jos să ne iscălim"? De-adevăratelea, iubirea, ca un bărbat cu o femeie.

S-a cred eu că o sperii, că o pun pe fugă pe Toria cu astfel de propunere:

- Ai vreun prieten cu cameră? Mergem acum?

- Dar am glumit..., dădusem eu înapoi.

- Eu nu glumesc. Însă cu o singură condiție: să găsești o cameră cu pat, fiindcă de bănci de parc, de pervazuri de ferestre, de cabine de closete m-am cam să-tu-rat !

- Isprăvește! Ți-am spus că am glumit - ce dracu', doar și eu știu că tu ești...

- ...fată-mare? Nu-i adevărat! Și chiar dacă ar fi, ce contează, ce mai contează...

- ... "atunci când cauza..."

- ... "o cere !", încheiase ea citatul - din ea însăși. Nu, serios: nu se poate să nu te fi gândit la ceva - acum vorbesc de acțiune, de o acțiune serioasă, demnă. Îmi spui și mie? Mă iei cu tine ?

- O iei razna de tot! Mă bagi în pușcărie, în următorul sfert de oră, cu trăncăneala - ce-i asta: "nu se poate să nu te fi gândit la ceva" ? - de ce să nu se poată?

- Așa, fiindcă, de când te știu, așa te știu, n-ai pierdut nici o ocazie ca să te manifesti : în anul întâi, cu... "războaie juste și nejuste, chestia cu Finlanda; în anul doi, "întrebările juste și nejuste", la marxism, chestia cu cotele, cu Basarabia...

- Acelea au fost copilărisme, puțoisme, dovadă că nu mi s-a întâmplat nimic serios...

- Ba era ceva serios, ți-o spun eu, care eram de cealaltă parte a baricadei... Acum, însă... Am trecut dincoace, acum suntem doi...

- Suntem doi... puțoi, însă, de astă dată, puțoismele riscă să fie luate în serios. Așa că... nu suntem doi. Eu, rămân în banca mea, ba chiar mă gândesc să plec acasă, la părinți, să aștept, acolo...

- Minăi! Cum, să: pleci acasă? Cum, să aștepți, acolo? Să aștepți ca alții să... ? Nu ți-e rușine?

- Ba da. Mi-e rușie, dar... Așa, rușinat, te salut, rușinat îmi

văd de drum...

- Vin cu tine!

- Îmi pare rău, dar nu se poate, mă duc la... Am pe cineva...

O prietenă, o amantă...

- Minți! Minți! Minți!

Mințeam, însă... Toria mă lăsase să plec, singur.

Asta se petrecuse într-o joi. 1 noiembrie 1956. Cu exact o joi înainte de grevă (despre care, firește, nu i-am suflat un cuvânt - cu toate că nu o dată fusesem tentat să-i spun ce pusesem la cale, mai degrabă ca s-o consolez, să nu mai sufere atât de vizibil, decât ca să mi-o fac... complice) ; cu exact două joi înainte de seminarul "de creație" în care citisem fragmentul de roman (despre care, de asemeni, nu-i spusese nimic, temându-mă că prezența ei - deci, inevitabila-i luare-de-cuvânt - va strica efectul pe care-l scontasem... efect stricat tocmai de absența unei Toria...) - lectură pentru care și fusesem arestat, cu trei joi mai târziu, în 22 noiembrie...

Fiindcă îmi era frică. Frică de ea. Mi-a fost frică de când am cunoscut-o.

La drept vorbind, nu o cunoșteam atunci când mă întrebase :

- Tu... - și făcuse o pauză, mă arătase cu bărbia. Tu ești utemist ?

Surprins - mă întrebase o femeie, o fată și încă frumoasă (să te păzească Dumnezeu de tovarășele-întrebătoare care sunt și frumoase), încuviințasem din cap, grăbit, chiar începusem să scotocesc în servietă, să caut carnetul U.T.M. Dădusem de el, orbește, spre fund, însă îl îndesasem și mai adânc printre hârtii - dacă mă ia la întrebări, că de ce-i atât de nou carnetul?, că de ce am fost primit atât de târziu, abia de un an ?, că ce se ascunde îndărătul atât-de-târziului, nu cumva anume pete-la-dosar ?, care?... Așa că, păstrând în continuare mâna în servietă (pentru orice eventualitate), contraatacasem, pusesem întrebarea, eu (în acel moment, august 1954, o asemenea întrebare nu mai era de un curaj nebun, dar tot presupunea o oarecare doză de inconștiență):

- Da' 'mneata, în ce calitate... ? - și lăsasem, marcasem suspensia.

Și chiar îi întorsesem arătatul din bărbie. Că, adică, pe mine să nu mă ia la întrebări, că eu nu mă las impresionat ; că, la urma urmei, cine-i ea, care va să zică în virtutea cărei sarcini, funcții, în ce calitate întreabă, păi, ia să punem lucrurile la punct, fiindcă ea nu are de unde să știe dacă nu am și eu o calitate - astfel explicându-se întrebarea întoarsă întrebătorului : în ce calitate întreabă el...?

Însă el (adică ea) nu se lăsase impresionat(ă). Trăgând sever din țigară, frumoasa întrebătoare întrebase, în continuare, fără să se sinchisească de răspunsul-întrebare al meu:

- Când anume ai aderat?

Încremenisem. Cu mâna îngropată în servietă. Încercând să apăr carnetul (sau să mă debarasez de el). Nu aveam scăpare, trebuia, ori să-l scot și să-i arăt - și atunci ea, de la prima ochire, va constata că e prea-nou și : «De ce atât de târziu ?» ; ori să nu-l scot, să spun că nu-i la mine și atunci: «Cum așa? Dar utemistul nu se desparte de carnetul roșu niciodată! Komso-moliștii sovietici, Zoia Kosmodemianskaia, Oleg Koșevoi precum și atâția alții, păi ei au preferat să moară, decât...» - nici vorbă să spun că l-am pierdut... «Cooom? Ai pierdut car-ne-tul ro-su ?!!!» Atunci ce să fac ? Că-l scot, că nu-l scot, tot acolo ajung - nu chiar, dar nici mari deosebiri, fiindcă, mai întâi, va trebui să-recunosc-adevărul (oricare ar fi, nu eventualul adevăr contează, ci recunoașterea-vinovăției) ; dacă această crimă nu va fi considerată prea gravă, atunci va trebui să-mi-fac-autocritica (la sân-ge) și să-mi-iau-angajamentul (solemn).

În asemenea momente, simți cum, brusc, panica este înlocuită cu un fel de pace tulbure, ca beția și, ca în beție, te podidește râsul și dorința de a-ți continua drumul, drept în fața ochilor, râzând și cât mai grăbit, ca să cazi o dată, ca să se sfârșească...

Începusem să-mi aud primele hăhăituri de condamnat, când un grup gălăgios de alți candidați la admitere se apropiase de avizier, împingându-mă, dându-mă în lături, despărțindu-mă de întrebătoare.

Cu voluptate și recunoștință mă lăsasem îmbrâncit-chiar provocând, apoi exagerând "efectul" - și, la adăpostul acelei bariere, o ștersesem de-acolo, alergasem spre poartă, făcându-i tatei, din mers, semn să se ia după mine.

Ne îndepărtasem amândoi, alergând-mergând, oprindu-ne și privind înapoi și iar pornind și râzând ca proștii, ca doi hoți proști care fuseseră surprinși încercând să fure, însă izbutiseră să o ia la sănătoasa... Abia după ce ajunsesem în Parcul Delavrancea, la câteva sute de metri de Institut, cu avizierul și cu întrebătoarea lui, îi spuseseam tatei de ce anume râdeam, îi explicasem de ce râdea și el, fără să știe... Străduindu-mă să par curajos în resemnare, încheiasem:

- Mă piș pe Fabrica lor de Scriitori! Bine că am reușit să intru la Filologie, mă piș pe inginerii-sufletului lor !

Calm, prea calm ca să nu fie el însuși îngrijorat, tata:

- De pișat e ușor... de zis, numai că... Tu crezi că fata ceea, comisăreasa, știe?

- De știut, știe, precis - doar mi-a cerut carnetul de U.T.M. ... Nu știu dacă știe chiar totul, adică și despre tine, că ai fost deportat în Siberia, despre mama, că a fost și ea arestată, în '49, despre noi toți, că am fost, după intrarea Rușilor în țară, întâi fugiți prin păduri, după aceea în lagărul de "repatriere"...

- Lasă poveștile vechi, eu te întreb dacă știe de tine, de arestarea de la Sibiu, de acum doi ani. Fiindcă, dacă știe, atunci poți să te... Te-ai ras, nu numai de Institutul "Eminescu", dar și de Filologie, trebuie să fie un singur serviciu de Cadre pe întreg învățământul superior. Și asta, numai pentru că ți-am arătat eu anunțul acela din ziar...

Într-adevăr, tata îmi arătase acel anunț - după examenul scris de admitere la Filologie, secția română, probă pe care o "simțisem" luată - însă eu aș fi putut zice: «De ce să fug după doi iepuri ?» și aș mai fi putut zice: «Aș putea încerca două examene, aproape simultane, unul la Universitate, celălalt la acest, cum îi zice, Institutul de Literatură și Critică literară "Mihai Eminescu", dar cum facem cu actele, cu dosarul ?» și aș mai fi putut zice: «Ce să caut, eu, reacționar și fiu de reacționari, la Fabrica de Scriitori realistsocialiști ?» - dar zisesem, arătând anunțul : «Păcat... Măine, la prânz, se încheie înscrierea, adică predarea actelor și a "dosarului de creație" - adevărat, eu n-am publicat nimic, dar aici scrie: "texte publicate (sau) și în manu-scris", ceea ce ar însemna... Iar aici, tata mă întrerupsese : «M-am interesat, am telefonat la secretariatul lor : înseamnă că pot să candidez și cei care n-au publicat nici un rând», la care eu : «Da, dar hârtiile mele sunt acasă...», iar tata: «Da, dar nu degeaba a fost inventat trenul - dacă plec în următorul sfert de oră, îl prind pe cel de șapte; la unsprezece sunt în gara Rupea, la unu noaptea sunt acasă; iau hârtiile, la patru dimineața plec de-acasă, iau trenul de șase, la zece sunt înapoi, la București - mâine, tu ești liber, mă aștepți în gară, de acolo mergem direct la ei, cu dosarele.»

O figură, tata: timp de un an pusese deoparte bănuț cu bănuț, ca să mă poată însoți la admitere, "în condiții civilizate" - adică să locuim la hotelul... nu-i mai ținea minte numele, dar știa că se află pe Bulevardul Elisabeta, lângă Cișmigiu, "deasupra berăriei Gambrinus" ; așa făcusem și iată, după anunțul acela, era dispus să ne prelungim șederea (cu cel puțin o săptămână), ba chiar să piardă o noapte în tren, între dus și întors, să mai facă și patru ore de mers pe jos, la și de la satul nostru, ca să...

Ca să, ce ? Ca să "ajung" eu, unde? Însoțindu-l la gară, în tramvai, întrebasesem așa, ca și cum nu aş fi aşteptat răspuns: «Cum are să se împace viața cu opera ?» Iar tata răspunsese, de parcă nu fusese întrebat: «Cu fabricile lor... Dacă știi ce bagi, pe-o parte, ca materie primă, nu știi niciodată ce iese, pe partea cealaltă, ca produs - am auzit, în Siberia, despre ale lor, rusești, astea, de la noi, sunt model sovietic, la fel funcționează...»

Aș fi vrut să-i atrag atenția că și mie îmi trecuse prin cap că, chiar dacă intri în "fabrica de scriitori", nu-i sigur că ieși "inginer al sufletului omenesc", cum ukazase Marele Stalin ; și, la urma urmei, nu-i sigur că fabrica aceea produce ceea ce anunță, la intrare... Dar tata: «Încercarea moarte n-are și noi pe încercare mergem. Ia să vedem dacă suntem noi în stare să participăm la două probe, aproape simultane - la "Eminescu" începe primul examen după al doilea examen de la Filologie, s-ar prea putea ca altele să se suprapună - suntem noi în stare, nu numai să participăm, dar să și câștigăm ?»

Deplasată pe teren sportiv, problema nu se mai punea în legătură cu viața - a tatei, a mamei, a mea, viață de deportați, refugiați, arestați, mutați (ei, părinții care, ca învățători, în ultimii zece ani, funcționaseră în aproape douăzeci de școli, nu de puține ori tata într-un sat, mama în altul), exmatriculați (eu, din liceu - și nu o dată), recent... aderați ; vorba întrebătoarei de la avizier (tot eu, arestat, dar ne-condamnat, însă eliminat din liceul de la Sibiu, pierdusem un an, în următorul înscriindu-mă "pe burtă" la cel din Făgăraș, unde, necunoscut fiind, mi se propusese să... ader la U.T.M., ceea ce și făcusem) ; și nici cu opera (până la cealaltă parte a "fabricii"- pe unde ies produsele-surpriză - mai era cale, mai era timp și mai ales examene...). La Filologie intrasem, azi-dimineață se dăduseră rezultatele definitive; la "Eminescu" trecusem două probe eliminatorii, azi dându-se rezultatul celei de a treia - favorabil, după cum glăsuia lista de la avizier, însă bucuria succesului fusese nu doar umbrită, ci întoarsă pe cealaltă față, de apariția "comisăresei" și de întrebările ei...

- Tu rămâi aici, eu mă duc în recunoaștere, spusesese tata.

Se întorsese după o nesfârșită jumătate de oră. Radios. O pornisem, pe jos, spre hotel:

- Nici un pericol - deocamdată, spusesese tata. Fata ceea, chiar dacă are să ajungă comisăreasă - că stofă are - deocamdată e și ea candidată. Păzește avizierul, doar ca să intre în vorbă cu oamenii și nu poate lega vorba, decât cu întrebări de comisăreasă - pe toți îi întreabă dacă sunt utemiști, însă dacă îi răspunzi, într-un fel sau altul, începe să-ți povestească ea viața... și pe mine m-a întrebat

de U.T.M, dar când și-a dat seama că am părul alb, m-a întrebat de partid. Am făcut pe indignatul că-mi pune o asemenea întrebare, că, adică, e-he, de când... Dar n-am rostit nici da, nici ba... Nu, nu-i ștabesă, cum îi zici tu, dar justlinistă... Păcat de ea : tânără, frumoasă, nu pare deloc proastă - însă are ea ceva... M-a întrebat dacă sunt membru de partid, dar de descusut am descusut-o eu. E de pe la Oradea. Adică chiar din Oradea, însă ultimii ani de liceu i-a petrecut la internat. Nu la internat, ea zicea de un fel de "cămin regional", ceea ce poate fi ori un orfelinat, ori un cămin de-al activiștilor - de-acolo i s-or fi trăgând întrebările... A intrat anul trecut la școala de literatură, cea de doi ani și fiindcă aceea merge spre lichidare, ea preferă să piardă un an, dar să intre la Institutul de cinci; o să fiți colegi, dacă... Fiindcă un necaz tot este, de la ea l-am aflat: vreo zece dintre cei care au făcut un an de școală s-au înscris la admitere pentru Institut. Îți dai seama, acești zece sunt nu numai răsverificați, dar și mai bine pregătiți decât voi și îi cunosc profesorii. Cum sunt cincisprezece locuri în total, voi, cei vreo sută care ați trecut prin cele trei vămi, o să vă bateți pe cinci locuri. O să fie greu, greu...

Greu - dar eu răsuflasem ușurat: deci, nu era dosarul - deocamdată. Cât despre cele doar cinci locuri, dacă nu reușeam să ocup unul, atâta pagubă, mă duc la filologie...

Și totuși, intrasem (și) la Fabrica de Scriitori. Poate fiindcă se acordaseră, nu cincisprezece locuri în total, ci douăzeci și cinci; poate pentru că doar cinci (și nu zece) dintre cei de la Școala în lichidare candidaseră la noul Institut.

Și iată-mă coleg cu ștabesa ; comisăreasa ; justlinista.

- Tu... Tu ești utemist ? Când anume ai aderat? - mă ia în primire la deschiderea festivă a anului, chiar în momentul în care Directorul Petre Iosif îi dă cuvântul, cu plecăciunile de rigoare, "Maestrului Sadoveanu, Ceahlăul literaturii noastre realist-socialiste".

Nu-i răspund Justei, așezată, ca din întâmplare (?), lângă mine. Ba chiar duc degetul la gură, arătând din sprâncene spre tribună, unde Ceahlăul cu lavalieră neagră și fălci imitând, deasupra, forma lavalieriei, cu frișcă rozalie - ne ură, cu glasul lui cunoscut (de la radio) succes în "Anii de ucenicie" care ne așteptau.

- Rahat cu perje !, face Justa, destul de tare. Ani de muce-
nicie, nu de ucenicie! Tu ce părere ai ?, se întoarce spre mine.

Eu nu am nici o părere, în schimb, o singură dorință: să mă mut de lângă Justa, ca să nu se audă că auzisem... Însă ea simte, mă apucă de cot, mă silește să rămân locului. Fumează (asta-i

provocare: cum să fumezi în prezența Ceahlăului ?), îmi dă mereu ghionți și mereu se întoarce spre urechea mea, deși vorbește destul de tare:

- Rahat cu perje ! Tovarăș-de-drum, tipic! Mincinos de geniu! Duplicitar dintr-o bucată! Pe cine crede el că proteste? Pe mine, în orice caz, nu ! Și măcar dacă s-ar osteni să-și aducă la zi "sfaturile" lui împruțite ! Îi cunosc poezeeua de anul trecut: aceeași, cu aceleași intonații. Covaci - și arată, în rândul din față, pe un ins asudat și cu început de chelie - i-o știe de prin '50, de la prima serie a Școlii. Să numărăm, să vedem dacă ne anunță de șaptesprezece ori că "lumina de la Răsărit ne vine"...

Provocare curată! Să numeri cu glas aproape tare luminile-de-la-Răsărit ale Maestrului, în prezența Sa ! Justa e o provocatoare și chiar dacă acum nu mă mai pot muta de lângă ea, pe viitor nu mă prinde pe o rază de zece metri! Trebuie s-o evit, trebuie să-mi țin gura - și, desigur... urechea, fiindcă, la o adică, voi fi acuzat că auzisem, dar nu demascasem ! Trebuie să mă feresc de Justa ca de foc!

2.

«Uite-o pe Justa !», mă întrerupe. «Bagi de seamă cât s-a schimbat ?»

Bag de seamă obrazul foarte alb, însă prea târziu ca să mai pot interveni, să schimb, să opresc; și de altfel, nici nu am chef; și de altfel, mă bucur că nu mai este nimic de făcut - chiar dacă, pe loc, nu găsesc, nu improvizez motiv de satisfacție - poate că chiar nu ne-a văzut, poate că chiar nu m-a recunoscut: atâta timp, atâtea...

Ba da. Între obrazul cretos și frunzișul de aramă aprinsă al teilor se strecoară ezitarea de atunci, din clipa în care ajunsese în dreptul nostru, cei de pe celălalt trotuar, atunci ea avea soarele în spate, nu-i deslușisem chipul, de altfel, nu acolo privisem, ci la picioare, la mers, iar călcătura ei (inimitabilă) ezitase pe schiopătat o frântură de secundă, sincopă realizată de mine abia atunci când ea era iremediabil dusă - departe, departe, dincolo de pod, la stop, cu obrazul alb, probabil plan, ca o placă de ghips, ca o mască încă nemulată, probabil îndreptată încoace, așa, ca un panou reflectând razele soarelui razant.

«Nu ne-a văzut», mă întrerupe. «S-a schimbat, s-a schimbat mult.»

Știam. Nu așteptasem întreruperea întrerupătorului, ca să știu. Orbit de albul obrazului oprit la stop, îmi spuseseam că tocmai din acest motiv nu trebuie să-i ies înainte, pe trotuarul nostru și, simultan, îmi spuseseam că exact din acest motiv nu ar fi trebuit - și nu trebuise, mă atârnasem de acest pretext, ca să am cu ce merge mai departe cu scuzele, de data aceea pe o singură voce:

- Nu vrea ea.

Nu sunt deloc sigur că nu-vrea-ea, în visul repetat și în trezia imitată, imitând, atunci, acolo, exact la mijlocul timpului; și nu sunt deloc sigur că era îmbrăcată cu îmbrăcămintea pe care nu i-o reținusem, cu atât mai puțin obrazul încă nealb ; dar masca de ghips încă nemulată, încă fără ochi, încă fără gură, probabil eu i-o dădusem, aplicasem, plantasem acolo, ca pe un paravan de protecție a mea; i-o pusesem ca pe un căluș.

Fiindcă eu și nu ea aveam ce ascunde, eu purtam - deja - vina. Trecerea ei, neînregistrată, scutul de ghips ridicat între privirile noastre: tot atâtea dovezi că nu voiam eu. Dacă s-ar fi apropiat cu adevărat, cu călcătura ei, pe trotuarul nostru și dacă

ea s-ar fi oprit, eu aă fi fost obligat să ridic privirea, obligat, în sfârșit, să o văd și, văzând-o, să încerc să repar... Chiar dacă întrerupătorul de acea dată ar fi făcut pe mediatorul, chiar dacă ea sau eu am fi ignorat al treilea colă al triumphiului, chiar dacă am fi început prin a vorbi despre vina numai a mea, poate că nu m-aș mai fi simțit atât de vinovat; nici dacă ea m-ar fi acuzat fără ocol și, fără să mai aștepte bâlbâielile mele de explicații, ar fi plecat, pe condamnarea necontestată, nerespinsă. Însă eu o lăsasem să treacă, ducă, nu răspunsesem la apelul ezitării ei și nu încercasem să repar, stricând, printr-o ieșire-înainte, la stop, pe trotuarul nostru.

Firește, tot ca să încerc o diversiune, mă las ocupat, preocupat de identitatea întrerupătorului - cine să fi fost? Un scriitor? - posibil: ne aflam în preajma sediului Uniunii Scriitorilor; scriitor, fost coleg al nostru, de la "Eminescu" ? Coleg sau colegă? - mai degrabă colegă, după insistența cu care atrăgea atenția asupra "schimbării" ; sau ne-colegă, dar care, nu numai că ne cunoștea - pe amândoi, însă deținea și oarecari amănunte privitoare la... călcătura ei de după cea de a treia joi din noiembrie '56 ? Nu știu, nu mai știu, iar visul nu aranjează lucrurile. Și totuși, totuși: cu cine să mă fi întâlnit - ceea ce este sigur: întâmplător - în colțul format de străzile Mincu și Delavrancea ? Întâmplător, fiindcă eu nu aveam, nu mai aveam ce căuta în "raza" scriitorilor, o vizitasem pe mama, la spital, pe chiar strada Delavrancea și, desigur, aveam de gând să mă îndrept în sens opus, spre Piața Filantropiei, de unde să iau tramvaiul spre casă. La colț, mă întâlnisem cu cineva care venea de la Uniune - ori se ducea, același lucru, întâlnitul se afla în rază, acasă la el. Important ar fi să-mi amintesc cine era acel frecventator al Uniunii; cine să fi fost curajosul sau inconștientul care, zărindu-mă, nu mă evitase, nu trecuse pe celălalt trotuar, în cel mai fericit caz, salutându-mă foarte din mers și văzându-și de mersul lui, altul, chiar opus celui al meu? Cine să fi fost cel-acea care se oprise la taclale cu mine, exclusul - și unde: la câteva sute de metri de Uniune, în rază, într-un loc pe unde treceau mereu colegi-de-breaslă și care, văzându-l, dacă nu l-ar fi denunțat direct, ar fi putut să trăncănească, așa, ca să audă cine trebuie, că el-ea "pactizase" - și încă în văzul lumii - cu un exclus din breaslă (și din viață...) ? Să fi fost cineva care să nu-mi fi cunoscut situația? Careva din provincie? Greu de crezut, cazul meu fusese îndelung și adânc... popularizat (nu fotocopiaseră băieții de la Secu manuscrisul romanului și distribuiseră câte trei exemplare în fiecare județ și îi obligaseră pe cei din comitetele de cultură să-citească-și-să-ia-

atitudine-în-scris ?). Oricine ar fi fost, bărbat sau femeie, coleg sau ne-, simt, acum, că atunci se simțea și el (ea) vinovat(ă) față de Toria-Justa. Altfel, de ce ar fi vorbit despre ea cu atâta venin satisfăcut? Să fi fost cineva din chiar lotul ei? De unde să știu, din moment ce nici acum nu știu cine anume a mai făcut parte din lotul ei ? Nici măcar dacă Toria fusese arestată-condamnată într-un lot, ori singură. Dar dacă șovăiala și hotărârea Toriei de a se preface că nu mă văzuse se explica tocmai prin prezența, lângă mine, cu mine, a unei persoane care jucase un rol pe care preferi să-l uiți, în lotul sau ne-lotul tău?

Și dacă, altceva: dacă "dialogul" se purtase numai între noi doi, Toria și cu mine, ignorând amândoi prezența (și semnificația) întrerupătorului, însă eu, deja obișnuit cu excluderea din breaslă, instinctiv o ținusem la distanță pe Justa, ca să o scutesc de neplăceri? Dar o mai ținusem la distanță, atunci, în noiembrie '56, și care fusese rezultatul ? În închisoare, când mă gândeam la ea, o gândeam cu un fel de recunoștință inversată, mă laudam pe mine, în gând, că rezistasem vârstei și aburilor amețitori ai "revoluției" și nu "trăsesem" pe nimeni după mine, în închisoare - nici pe Toria-Justa. Însă în trenul care mă ducea de la Gherla, de unde fusesem liberat, spre Bărgan, unde mi se fixase domiciliu obligatoriu, când mama (căreia i se permisesse să urce în vagon, la Sighișoara, cu condiția să coboare la Brașov) îmi spusese - printre altele, grăbite - că și Toria fusese arestată («Imediat după tine, așa, la vreo lună sau două»), amuțisem ; amorțisem.

Și nu fusesem În stare să pun nici măcar întrebări-tic, de pildă: De ce ?, de pildă: La cât? - simțeam că, orice ar fi făcut, la oricât ar fi fost condamnată, vinovatul-vinovat de "călcătura" ei eu eram.

«Uite-o pe Justa !»

Uite-o - dar ce va fi căutând ea spre sediul Uniunii, fiindcă într-acolo mergea? Să fi fost, între timp, reabilitată? Probabil. De la Diana - care nici ea nu o reîntâlnise, după liberare - aflasem că Toria se căsătorise cu un "scriitor minoritar", în vârstă, și se stabilise în Cluj... Sau poate în Timișoara? Nici Diana nu era sigură și nu știa dacă minoritarul era ungur ori sas ori sârb - oricum, în provincie se fixase, colabora la revistele de acolo cu note de lectură, semnate cu pseudonim.

- Să vezi, nostimadă..., face Gafița, fostul nostru profesor de "măiestrie artistică" la Fabrica de Poeți, acum redactor-șef de editură. Logodnica dumitale...

- Care logodnică ?! răcnesc eu cu promptitudine și nu doar

pentru că Gafița, ca de obicei, când voia să mă facă să cobor glasul înalt (cu care îmi apăram cartea și cauza), recursese la o diversiune, la un gafițism.

- Într-adevăr: care ?, fiindcă aveai mai multe..., încearcă Gafița să mă tragă pe un teren unde el nu avea ce căuta. Vorbesc de... știi dumneata cine... Acum semnează cu pseudonimul Ruxandra Ilieș - ai citit ceva sub acest...?

- Nu ! strig eu. Asta-i nostimada ? Că n-am citit ?

- Și asta și asta, râde Gafița, multumit că mă antrenase în afara cărții mele. Va să zică n-ai citit producțiile recente ale... Parcă dumneata o porecliseși Justa...

- Justa ? (și înghit în sec). Și care-ar fi nostimada ?

Gafița își freacă mâinile, răspunde târziu:

- M-am pomenit cu ea zilele trecute, aici... (și arată), cu un manuscris uite-așa... (arată, cu palma deasupra biroului). Cinci sute de pagini, poate chiar șase - ce tristețe, tovarășe, ce tristețe (Gafița se chiar întristează), asemenea panseuri nu se mai comit de pe vremea... E-he... (cu mâna arată că "vremea" aceea e acum departe, departe).

Și râde. E vesel, Gafița. Vesel, pentru că izbutise să-mi închidă gura-mare cu care îmi apăram manuscrisul; vesel că, gafițindu-mă, se mutase, mă mutase și pe mine, dar nu oriunde, ci la manuscrisul "logodnicei" mele, Justa - doi iepuri dintr-un foc, măgarul, hoțul de Gafița, șmecherul ! Iepuroiul !

M-a descumpănit, dar nu m-a trântit. Vrea - și azi, ca de atâtea alte ori - să mă facă să "uit" cartea mea; foarte bine, atunci să ne mutăm la cea a Justei: cu o notă mai sus îi strig, să se audă în toată editura - mai ales că și el, profitând de ezitarea mea, deschisese ușa spre coridor, pentru control, imaginându-și că o ușă-deschisă spre alte urechi are să mă sperie, are să mă oblige să cobor glasul, chiar să șoptesc - de ce nu, să tac...

- Asta era nos-ti-ma-da ? zbier eu. Că a prezentat un manuscris "uite-așa" ? De "cinci sute de pagini, poate chiar șase" ? Cu "panseuri care nu se mai comit de pe vremea, ehei...", de pe când tovarășul profesor Gafița ni le băga pe gât, pe nas, pe suflet, iar dacă noi, "schimbul de mâine", le scuiam sau doar întorceam capul, ca să ne ferim, tovarășul profesor Gafița galopa spre cel mai apropiat telefon, ca să cheme Securitatea?!

Mă opresc singur, paralizat de paralizia lui Gafița - cum de mă lăsase să spun atâtea și atâtea ? Uite-l cum bate din buze, mai ales din pleoape - bătaile lui din pleoape... Mi se face milă de el, nenorocitul, de el, care m-a nenorocit, denunțându-mă la Securitate, în acea joi, 15 noiembrie '56, după lectura fragmentului de

roman, la nenorocitul lui de seminar de "măiestrie artistică" - m-ar fi nenorocit, dacă eu nu aş fi dorit, vrut, făcut totul, ca să ajung unde ajunsesem... Cobor cu un ton:

- Asta era nostimada ? Că acum "comite panseuri" după rețeta profesorului Gafița, cel care scrisese negru pe alb despre autoare că este... "cea mai solidă speranță" - auzi: "solidă speranță a criticii literare socialiste" - am citat exact?

- Ce vrei, asta-i viața, încearcă Gafița să pară, încă zâmbind. Sunt și speranțe care nu se confirmă.

- Dar de ce oare, asta fiind viața, doar anume speranțe - fie ele și "solide" - nu se confirmă ? Nu cumva pentru că acele speranțe, ca din întâmplare, au făcut închisoare... ?

- Nu ! mă întrerupe Gafița. Te rog, mai înceeet, te rog... - și chiar mă roagă, cu mâinile împreunate, bătând din pleoape spre tavan. Te rog, se aude...

- Cum să nu se audă, dacă în acest scop ați deschis ușa spre coridor? Ca să se audă! Să fie și martori vii, nu doar microfoane! Să se audă, deci, că dumneavoastră, to-va-ră-șe profesor Gafița, sunteți convins că speranțele "dinainte", oricât ar fi fost ele de... solide, nu se confirmă, din cauza răului-tratament la care au fost supuse în timpul detenției...

- Eeeu ? - Gafița sare de pe scaun și se refugiază lângă fereastră (deși, acum, distanța dintre el și mine s-a, cel puțin, triplat, simt mirosul iute-acru al sudorii-de-frică, duhoarea de fecale a sudorii fricosului, sudoarea-lui-Gafița). N-am spus așa ceva!

Nu a spus așa-ceva. Dar câte alte așacevauri a spus, "atunci", pe care "acum" le întoarce, senin, pe cealaltă parte a lor? Un poet, pentru un vers interpretabil, putea fi arestat, bătut cu răngi de fier, lovit în cap cu picioare de scaun («La cap! La cap, 'telectualului! La cap, aliatului obiectiv al 'mperialismului !»), ucis în anchetă sau lăsat să crape de foame, de neîngrijire, de istovire, la lopată "pe Canal", iar "acum" să fie... reabilitat, publicându-i-se un volumaș de scrieri-(cu vigilență)-alese, fără să se explice de ce nu mai publicase poetul în ultimii douăzeci de ani, iar dacă, uneori, era menționat anul morții, nici un cuvânt despre loc și împrejurare, în schimb, "prefațatorul" de azi, *interpretând* un alt vers, îl unge pe poet "precursor al vremurilor noi", uitând că tot el, "înainte" *interpretase* în sens contrar - adevărat că acest Gafița fusese și atunci un căcățiș (ca și "acum"), el nu făcea decât să... pună în practică directivele unor analfabeți ca Kișinevski și Moraru, ale unor imbecili fanatizați (ca Novicov) sau interesați (ca Sorin Toma, cel care îl făcuse pe tată-său "clasic în viață",

alungându-l din literatură pe Arghezi), ale unor complexații veninoși (cine spunea că infirmitățile trupului nu ating și sufletul ?), precum "piticul Beniuc" și, ceva mai târziu, "Dracul-Șchiop", pe numele său Paul Georgescu - directive pornite de la, desigur, Jdanov, "localizate" de jdanovii veniți pe tancurile sovietice, precum Răutu și Roller și Perahim și Socor și Gulian și alți analfabetizatori ; adevărat, pe atunci, Gafița era un căcățiș - dar el scria "la obiect", el era "profesor", el ne otrăvea, el ne supraveghea, el ne denunța ; adevărat, nici azi nu a ieșit din categoria de căcățiș, directivele vin de la... Jdanovescu-Dumnezeu, zis Dumitru Popescu, de la Vasile Nicolescu, de la Ion Brad, de la Ghișe, de la Dodu-Bălan (cu toții născuți și crescuți pe pământ românesc, nu pe tancuri sovietice, ca predecesorii), însă le aplică el, ca redactor-șef de editură, ca, adică, cenzor-de-la-bază, cenzor care îl obligă pe cenzurat să se autocenzureze. Gafița a fost, a rămas un țipar, nu-l poți prinde, încolți cu adevărat: îți alunecă, bălos-puturos, printre degete, printre cuvinte; Gafița este fricosul cel mai... curajos din câți am întâlnit: un fricos... cinstit, sătul, istovit de frică, și-ar căuta un alt loc, un alt rost, mai puțin sau deloc expus : el, nu : a fost, a rămas "pe poziție", între ciocanul Puterii (al Cenzurii Centrale) și nicovala autorilor pe care el îi cenzurează; și îi cenzurează și îi aduce în situația de a se cenzura singuri - transpirând și tremurând și puțind - de frică; ciudățenia este că autentici, chiar mari scriitori au, cu el, relații statornice, de chiar prietenie, de chiar "vizită cu doamna"... Să zicem că Petroveanu și Veronica Porumbacu au înotat în toate apele - ca și Bacilul Croh(mălniceanu); să zicem că Baconsky, chiar dacă a ieșit (cu strălucire) din realismul socialist, trage și va mai trage după el tinicheaua debutului (cu antologica strofă: "*Mai trecu o noapte, mai trecu o zi / Se ascute lupta dintre clase, / Iar chia-burii se vădesc a fi / Elemente tot mai dușmănoase...*") - dar Preda ? Marele Marin Preda? Ce afinități între țăranul Preda și dihorul Gafița ? Relații sado-masochiste ? Sau poate că Moromete a intuit folosul pe care îl poate trage din răspunsurile-de-rabin ale lui Cromălniceanu, din sugestiile-de-cenzor ale lui Gafița, care ar fi calea și mijloacele scriitorului-sub-vremi de a face și literatură adevărată? - desigur, plătind din când în când, cu nuvele ca **Ana Roșculeț** și mai ales cu **Desfășurarea**, dreptul de a publica **Moromeții** ? Treaba lui Preda, treaba lui Baconsky, ei sunt scriitori mari, eu nici măcar nu am debutat ; ei au publicat și cărări bune, plătite cu ne-cărți; ei n-au decât să se lase sfătuiți de un Gafița - lor, Gafița nu le-a fost "profesor de măiestrie artistică", pe ei nu i-a denunțat Gafița la Securitate, ei n-au făcut

nici pușcărie, nici domiciliu obligatoriu, ei nu știu ce-i aceea "libertatea" de după liberare, mai strivitoare decât detenția, ei nu cunosc sentimentul, certitudinea că ești blestemat, că oricâte "schimbări politice" s-ar produce, tu, fostul pușcăriaș, prezentându-te la o nouă editură, într-o "nouă situație", dai de același Gafița, de inevitabilul Gafița, cel care te băgase în pușcărie, înainte, care, acum, te cenzurează - bineînțeles, negând existența și a instituției cenzură și a practicii, "sfătuindu-te prietenește" să modifice "pe ici, pe colo" - dar... "și mai bine: scrie, tovarășe dragă, altceva !" ; și, printre picături, plasându-ți câte o șopârlă diversionistă - ca mie, despre Toria... Dar ce-i va fi spus Toriei despre mine? "Să vezi, nostimadă" o va fi întrerupt și pe ea din "discuția" despre propriu-i manuscris, "mai zilele trecute îmi vine... logodnicul dumitale cu un, cică, roman uite-așa... - ce tristețe, asemenea ro-ma-ne nu se mai scriu de pe vremea... e-he...". Cum va fi reacționat Toria la asta, nu interesează - eu nu sunt Toria. Așa că zic - și zic cât pot mai tare, fără să, totuși, răcnesc:

- Nu e nici un secret că, în închisoare, deținuții sunt supuși la rele-tratamente - iar dacă era un secret pentru dumneavoastră, a încetat să mai fie, de când mi-ați citit romanul...

- Șșșșt ! Te invit să... Te rog... - Gafița se reasează pe scaun, dârdâind, emanând, în continuare, frica, dar probabil sperând că scaunul protejează...

- Iar eu vă invit să vă retrageți cuvintele! Cum: "nostimadă" ? Care: "panseuri" ?

- Bine, bine, mi le retrag, dar...

- Stiu că sunteți obișnuit, atâtea altele ați retras, ba chiar ați retras mult mai multe decât ați avansat...

- Ce vrei, vremurile... Dar, oricum, sunt aici! Aici! și arată scaunul de pe care s-a ridicat, scaunul de care se îndepărtează: Îmi pare rău, dar trebuie să te părăsesc, sunt chemat la secretariat...

Și o șterge. O zbughește/ iepurește. Știu, am învățat că nu-l mai pot prinde - nu doar azi, ci și în zilele următoare. Iar m-a tras în piept, jivina, jigodia, javra de Gafița - ca să nu mai vorbească de manuscrisul meu, m-a tras în altă parte, iar de acolo, s-a tras el, la adăpost (penultima oară se ascunsese, după un obicei mai vechi, în closetul femeilor). Nu-mi mai rămâne decât să-mi iau căciula și să plec; plecând, să trec prin dreptul ușilor întredeschise, chiar deschise, să înregistrez zâmbete, ocheade de satisfacție (că cineva i-o făcuse lui Gafița), ba chiar două-trei cuvinte din partea redactorilor mai "curajoși" - o, de pildă, Ioana,

are să mă însoțească zece pași pe coridor, ținându-mă de braț, dar nerostind vreun cuvânt; o, de pildă, Nineta, chiar dacă nu mă va lua de braț, va rosti, tărișor : «Foarte bine! Nu te lăsa călcat în picioare!» - însă dacă voi repeta greșeala de a le propune să mă ia una dintre ele sub... asta, zi-i pe nume - aripa protectoare a responsabilului de carte, răspunsul va fi același: «Ai fost repar-tizat direct la Gafița, ești un caz, noi nu ne ocupăm de cazuri, numai de manuscrise...»

Nineta... În prima studenție, nici nu-i cunoșteam numele, îi ziceam și eu: «Aia-a ăleia de la U.T.M.», «Aia de la U.T.M.» era o fată de la secția Română care se transferase la noi, la "Eminescu", Tamara Dobrovolski; pentru că făcea parte din comitetul U.T.M. pe Universitate, nu izbutise să-și facă prieteni printre noi, Tamara "umbla" numai cu o fostă colegă de-a ei, de la Română, Nineta și nu mai știu cum, un nume bulgăresc. Dacă nu-i cunoșteam numele, în schimb apucasem să aflu că avea opinii ferme, despre toate și orice, adăugând, cu un glas repezit: «Ascultă ce-ai spun eu !» Începând să bat la ușa editurii (la singular, era una: ESPLA), dădusem și de ea, redactor, la secția de proză... Știam că, după arestarea mea, ea frecventase (însoțind-o pe Tamara) casa lui Labiș ; mai știam că și Tamara și Covaci fuseseră arestați (se spunea că și Labiș ar fi fost - dacă nu ar fi murit în acel accident) și mai știam de la Diana că și Toria își făcuse drum pe-acolo... Așa că o întrebam pe Nineta ce mai știe despre... La care, ea :

- Justa? Nebună de legat - ascultă ce-ți spun eu !

Ridicasem din umeri, regretând că nu-mi înghițisem întrebarea și îmi văzusem de ale mele. Întrebându-mă, în continuare, ce se putuse petrece, acolo, în casa lui Labiș (mai precis: în camera închiriată undeva, în Vitan, pe care o împărțea cu Covaci). Covaci însuși, întâlnit după liberarea mea, pe stradă, în București, mă invitase la ei - se căsătorise cu Tamara. Când îi întrebam pe amândoi ce știau despre Toria, după ce se consultase, îndelung, din priviri, cu proaspăta lui soție, Covaci, gâfâind, fosăind pe nas, spusese:

- Săraca de ea... Știi bine că și înainte era cam... - și își agitase o mână în dreptul tâmpiei. Însă pușcăria a agravat rău...

Ei bine, eu nu știam "că și înainte" Toria "era cam..." - și i-am spus-o. Și l-am întrebat ce-i cu "săraca de ea" ? Dar a intervenit Tamara, cu glasul ei moale și totodată ascutit:

- La mine-n casă nu se vorbește despre ce-a fost!

La ea în casă se vorbea despre copilul de câteva luni; și despre fabrica de tricotaje la care lucra ea, Tamara; și despre

uzina (sau depozitul) la care lucra el, Covaci ; și despre Labiș.

Fără nici un gând rău, îl întrebam :

- Volumul postum, **Lupta cu inerția**, îngrijit de Raicu și de tine, a apărut în '58. Mi-ai spus că ai fost arestat imediat după mine, că ai făcut trei ani, dar chiar dacă ai fi fost arestat o dată cu mine, în noiembrie '56, tot nu iese socoteala, cu volumul lui Labiș. Când anume ai fost arestat? Și cât timp? Și unde?

Tamara sărise iar cu la-ea-în-casă, dar cam târziu, Covaci apucase să rostească: "Jilava..."

- Ai fost și prin Jilava ? făcusem eu, cu acea "solidaritate de loc" a pușcăriașilor. Pe care secție? În care celule?

Alte întrebări nevinovate, întrebări-tic. Pușcăriașii le pun cu plăcere, răspund cu bucurie. Spre surprinderea mea, Covaci începuse iar să fornăie, să găfăie, să fosăie, să-și șteargă și mai cu râvnă sudoarea de pe gât. Și pentru că eu repetasem întrebarea (mi se păruse că nu auzise, din pricina plânsetelor copilului), el tăia aerul cu mâna:

- Nu mai țin minte! Ce, parcă tu mai ții?

- Bineînțeles! făcusem eu, râzând ca de o glumă bună. Nu chiar absolut-totul, dar aproape-totul - oricum, mult mai mult decât ar dori Securitatea...

- Ți-a fost ușor, ai făcut numai doi ani - dar eu...

- Ai dreptate, tu ai făcut trei, însă cunosc pe cineva care a făcut douăzeci și trei de ani și ține minte totul, totul...

- Ei, uite, noi nu ținem!, intervenise Tamara. Și nici nu ținem să ținem... Ne-am zis: trebuie să uităm! - și, uite, am reușiiiiit... Așa că fii bun: la mine-n casă...

Așa că fusesem bun și, după câteva minute de "tampon", îmi luasem rămas bun și plecasem... Fără să aflu nimic despre ei, nimic despre Toria...

3

«Uite-o pe Justa !» mă întrerupe. «Să vedem: ne recunoaște?»

Nu văd - dacă ne recunoaște. Nu vreau să văd. Chiar dacă, cronologic, mai întâi n-am recunoscut-o bine-bine și abia după aceea mi-am spus că mai bine-bine așa. Mă apăr de un eventual și meritat reproș al ei.

Ba nu : teama de reproș a venit mai târziu, abia aici, în exil, abia acum, în nopțile cu visul tras la șapirograf. Ceea ce nu însemnează că acolo, în colțul format de străzile Mincu și Delavrancea, nu m-a încercat vinovăția ; dacă nu ca sentiment, atunci ca pre-sentiment. Dar însuși faptul că mă protejasem instinctiv, prin eludare, ce dovedea, dacă nu culpabilitatea?

Oarecum asemănătoare cu alta, asumată cam tot pe atunci:

Într-o zi, poetul Mazilescu, unul dintre puținii (sunt tentat să spun: singurul) care mă mai frecventa, ba chiar "se arăta" cu mine în lume, îmi spune, furios, încă din ușă:

- Aseară s-a nimerit să stau la aceeași masă, la Casa Scriitorilor, cu Grigorian. Vine vorba despre tine... Stii ce spune, măgarul, porcul? Că, prin '54, când a fost el dat afară din Fabrica de Scriitori, în ședința de demascare tu ai fost cel mai feroce acuzator! Zic: Bine, mă îngălatule, dar acum câtva timp, chiar la masa asta, ai spus contrariul, anume că a fost singurul care te-a apărat! De ce spui una ca asta, chiar acum: fiindcă, de când a fost pus la zid, a devenit o modă să i se conteste talentul? Vii și tu, cu o asemenea acuzație, că adică a fost demascator, turnător? Pe când acuzația că și-a violat sora, și-a omorât mama?

- Grigorian ce-a răspuns? întreb, cu gura uscată.

- N-a răspuns, a aplicat metoda Nichita: brusc, a devenit beat-mort! Și, nu-i așa, nu i se poate cere unui beat-mort să știe ce spune, iar când se trezește, nu i se poate cere să-și aducă aminte ce anume a spus. Aștia necinstesc băutura, domnule! Își ascund îndărătul ei sufletul de cârpă, fricile, lașitățile - «Ce s-a spus? Ce s-a-ntâmpat ? De unde să știu eu, stimate tovarășe de la raion ori și de la Securitate, ce s-a zis, ce s-a făcut, eu eram beat-pul'..., știți, am și eu un mic viciu nevinovat». Nu vezi că s-au apucat să bea indivizi pe care nu-i suportă băutura? Căroră nu le place să bea? Dar beau! Se strâmbă, închid ochii, de parcă ar înghiți ulei de ricin - dar dau pe gât ! Li se face rău, borăsc și fierea din ei, trei zile după aceea zac pe patul morții, dar când se

ridică, iar se strâmbă, iar înghit de parcă ar înghiți otravă - de ce, domnule?

- Ca să uite, ca să nu-i mai doară sufletul...

- Altă categorie, nu vorbesc de ei ! Nici de categoria mea - eu beau ca să devin și mai lucid, ca să văd limpede fiecare pas, fiecare clipă care mă duce la moarte - eu știu unde merg și știu și cum să merg - dar căcăcioșii ăștia care pângăresc sfânta băătură, ei nu beau ca să uite, nici ca să moară! Ci ca să supraviețuiască ! Ca să-și protejeze existența de viermi, de amoebe! Țștia au făcut din băătură un cojoc păduchios în care se ascund, nu ca să le fie lor cald, dar ca să nu vadă alții că ei sunt goi, în curu-gol, în sufletu-gol ; au făcut din băătură un fel de gard, îndărătul căruia se ascund, chinciți, printre buruiene și chicotesc : «Sâc-sâc, că nu mă vede nimeni! Sâc-sâc, că nu știe nimeni că sunt aici !» și, din când în când, aruncă peste gard pietre care cad, la nimereală, în capul trecătorilor - așa a făcut Grigorian aseară: a aruncat o piatră peste gard, piatra a căzut în capul tău...

- Câte alte pietre am...

- Stai, că n-am terminat! Deci, Grigorian lansează măgăria, eu îl iau din scurt: altă dată spusese nu doar altceva, ci contrariul, Grigorian aplică metoda Nichita Stănescu și face pe fulgeratul... Geme, că i-e rău, că se duce la toaletă, îmi cere să-i ajut, ca să nu cadă și să se facă de răs... Îl iau de-o aripă și pornim spre ușă. Nu apucăm să ieșim, Moromete se ridică de la masa lui Jebe, ne iese înainte, pur și simplu mi-l ia pe Grigorian, îl așează pe un scaun: «Ia spune, monșer, ia povestește, cum a fost cu ședința de demascare? Povestește-mi și mie, monșer, cum a fost cu principalul acuzator care, acum, face pe victima... ?» Zic: «Domnu' Preda, ceea ce faceți, acuma... Nu se face!» «De ce să nu se facă, monșer? Mă documentez, ca orice scriitor. Prietenul dumitale, marele persecutat, a fost și el persecutor, doar am auzit de aici ce spunea domnul Grigorian, adineauri, la masa dumitale - ia spune, monșer, cum s-a-ntâmpnat în ședința aceea...» Eu nu mă las: dau să-l iau pe Grigorian - Preda îl apasă pe scaun. Intervine Jebeleanu : «Dar cum îți permiți, Mazilescule ? Dacă n-ai știut, află: ai de-a face cu Marin Preda!» I-aș fi zis Jebelitului câteva, de să nu mai deschidă gura, dar nu voiam să fac scandal. Îl întreb pe Preda ce are cu tine, de ce vrea să-l facă pe Grigorian să repete măgăria, nu cumva... Zic: «Căutați, acum, motive pentru respingerea cărții lui, cea despre colectivizare ?» Jebeleanu iar sare, iar îmi amintește că am de-a face cu însuși Marin Preda - dar Însușul... Și el face parte din categoria ăstora care s-au apucat să bea de ieri - brusc, i se încleioșează limba, i se tulbură ochii și

zice: «Ce motive să mai caut, monșer ? N-are pic de talent !» «Și motivul ăsta nu vă ajunge ?», zic. Iar se bagă Jebeleanu : «Mazilescule, te rog du-te la masa dumată și lasă-ne în pace, noi vrern să stăm de vorbă cu domnul Grigorian!» Dar, pentru că există un Dumnezeu... Domnul Grigorian face: Oah ! și-l împoașcă cu borătură pe Jebelitu' din mustață până-n pantofi ! Eu, din două salturi, înapoi, la masa mea. Jebeleanu orăcăie, zbiară, îmi cere să mi-l iau pe Grigorian, îi răspund că el m-a alungat de-acolo, ca să stea de vorbă cu domnul Grigorian - acum să stea!

Mazilescu povestește, în continuare, ce s-a mai întâmplat - nu-l mai aud; nu mai văd scena de aseară, de la Casa Scriitorilor. Fiindcă văd altceva, *ședința* : îl, mai ales, văd pe Vasile Albu încheind luarea-de-cuvânt (în care făcuse inventarul tuturor păcatelor reale, imaginare ale lui Grigorian) astfel:

«E oarecum ciudat că tovaaaarșuuul... (prelungeste cuvântul, prelungeste pauza de după el, prelungeste venitul, cu privirea, cu degetul - în sfârșit, mă arată) nu a crezut de cuviință să ia cuvântul. Sunt convins că am afla amănunte foaaaarte interesante, atât în problema Grigorian - doar și el i-e coleg, chiar prieten - cât și mai ales în probleeeemaaaa... (altă suspensie, ah, suspensiile din luările-la-cuvânt din ședințele de demascare !) Arghezi! Eu cam atât am avut de spus - deocamdată...»

Deocamdată, văd. Mă văd înghețând de-a binelea. Din vederea de-atunci, mă și văd ridicat (împins în sus, expulzat, scos-din-rând, pe verticală) și căutând cu disperare și resemnare, cu privirea, cu gura, cu mâinile, ceva de rezemat, de ascuns; căutând acel ceva care se inspiră, trage în piept, acel ceva care, în expirație, devine sunet care va trebui, va trebui să facă trei drumuri: unul spre mine însumi - păcătosul, vinovatul (că întârzasem cu autocritica atâta timp, cu critica atâta amar de vreme - dar cerșind înțelegere și iertare) ; al doilea spre cel pus-la-zid (din întâmplare, astă seară, Grigorian, însă putea fi oricine, orice, cel de-la-zid fiind pretext, prilej pentru noi, pentru mine, de a-mi recunoaște, public, tare fundamentale și de a cere îngăduința de a încerca să le corijez) ; în fine - mai exact: "cât și mai ales", vorba lui Albu, prefăcut în scuipat, improșcat în direcția cuiva absent (dar foaaaarte interesant) - în acea seară, putrefactul Arghezi, cu a lui poezie putredă... Mă văd - și mă și văd, ars, fiindcă nu voi putea scuipa convingător, constructiv, auto- i critic; și atunci voi trece eu la-zid, pe rol de scuipătoare prezentă.

Dar, pe spaima mea de ridicare (spre zid), se suprapune

ridicarea, de alături, a Toriei. Mă aud, spunându-mi, prosteste, cu acel calm inutil al condamnatului, care mai găsește dacă-uri: «Dacă aș fi fost singur... Dacă aș fi fost primul - dar așa, în aceeași oală cu Grișa Grigorian...» - fiindcă știam: atunci când se ridică Justa...

Așadar, Justa se ridică, lung (există un ceremonial al ceaiului, s-a cristalizat și un ceremonial al ridicării de pe scaun, în vederea luării cuvântului în ședințele de demascare). Și, din nebăgare de seamă, face să se rostogolească pe parchet scrumi-era groasă, zăngănitore, de sticlă. Și, de parcă zgomotul nu ar fi mutat destul de alături atenția sălii, bate violent, cu amândouă palmele în pupitru - înainte de a spune:

- Țin să mai adaug...

Nu avea ce, încă nu luase cuvântul (vorba lui Albu : "oarecum ciudat că încă nu crezuse de cuviință...") ; ceea ce "adăuga" nu se lipea de ceea ce se spusese până atunci - și ce mai contează ce anume ține ea să mai adauge, contează că eu - deocamdată - rămân așezat (dar neîndrăznind să mă fac și mai mic, de teamă să nu atrag astfel atenția) ; contează că eu, așezat (deocamdată), fumez și notez ceva - dar păzindu-mă să mă aplec prea mult asupra hârtiei - ca să nu atrag atenția, să se creadă că mă ascund...

- O fi el, Grigorian, bunișor poet și de-a dreptul bun eseist, dar ca om e un îngălat ! zice Mazilescu. Necinstește băutura! Auzi, ce să spună el despre tine - e drept că pe-atunci era greu să te ții deoparte... Dar tu te-ai ținut, este că te-ai ținut?

Mazilescu mă scutură de braț, somându-mă să răspund și să răspund că da, m-am ținut.

Eu nu scot nici un cuvânt. M-am mutat cu totul în a doua sau în a treia zi după "demascarea" lui Grigorian la masa noastră studentască de la restaurantul Kiseleff :

Horia Toma (din anul II al Școlii în lichidare) toarnă vin în pahare. Suntem vreo cincisprezece, băieți și fete. De obicei ne turnăm singuri, sau "în jur", ce l-a apucat pe Toma, azi, să facă pe chelnerul? Când ajunge cu sticla deasupra paharului lui Covaci, se oprește, o înalță și întreabă, cu buze subțiri, cuțit între dinți:

- Care torni acilea ? Care torni, dom'le ?

(În acel moment, această "întrebare" circula din gură-n gură, încă nu apăruse umoristul Mircea Crișan, ca să și-o, într-un fel, atribuie...)

După care, Toma toarnă de foarte sus, întrebând mereu care toarnă, care toarnă acilea, până când paharul lui Covaci se umple. Toma se oprește, cu sticla lipită de piept. Și așteaptă. Așteptăm și

noi, în tăcere. Atunci Justa întinde, lung, mâna spre paharul ei, plin: fără să se străduiască să mimeze neatenția, răstoarnă paharul cu chiar grijă, în așa fel încât vinul să se verse, reverse înspre Covaci. Eu, fără să fiu cu adevărat în joc, repun paharul Justei "pe picioare" ; Toma întreabă care toarnă, care toarnă acilea, dom' le, îl umple, iar Justa întinde iarăși mâna, iarăși îl răstoarnă... E o glumă - proastă, dar glumă - însă nimeni, nici măcar G .M. Zamfirescu nu face haz ; nici măcar Tudor Văcaru, "clovnul dasei". Iar Covaci zâmbește ; cu țigara năclăită, lipită de buză, cu un ochi micit din pricina fumului, se șterge, cu gesturi moi, așezate, se șterge pe pantaloni de vin, cu palma răzătoare, de parcă în poală i s-ar fi vărsat nu vin, ci altceva, gros - să zicem, marmeladă... O dată, de două, de trei ori Toma umple paharul Justei, iar aceasta îl varsă în poala lui Covaci - care nu dă nici un semn că s-ar fi supărat, nici că s-ar fi plictisit. În schimb, Toma nu mai suportă: ia o altă sticlă din frapieră, îi împușcă dopul cu o lovitură de pod de palmă în fundd și, de la un metru înălțime, toarnă vinul în creștetul lui Covaci, îl botează, întrebând, cu ochii și mai sașii ca de obicei:

- Care torni, mă, bestie, 'z dumnezeii mă-tii de turnător ? Care?!

Covaci, cu gesturi simetrice, își dirijează vinul de pe frunte spre tâmpile. Ca să nu-i intre în ochi. Dar tot îi intră; el tot zâmbește. Când simte că n-a mai rămas vin în sticla lui Toma, Covaci se ridică - zâmbind :

- Scuzați-mă, dar trebuie să plec, să mă schimb...
- Cam greu, la vârsta ta ! îi strigă Justa, din urmă.
- Schimbă-te! îi aruncă și Toma. Cu altul!

- Este că tu te-ai ținut bine, că n-ai făcut ce pretinde îngălatul de Grigorian, care necinstește băutura?, mă întreabă Mazilescu.

Ridic din umeri. Înțeleagă ce-o vrea, ce-o putea, ce i-o conveni. Știu că nu-i convine, că nu poate, nu vrea să creadă ce-a spus Grișa Grigorian despre mine. Dar nici mie nu-mi con-vine; nu-mi dau dreptul să confirm ori să infirm. Chiar dacă eu știu - și încă bine - cum se întâmplase. Să mă apuc să-i povestesc, să-i explic? - n-are rost: Mazilescu este cu șapte ani mai tânăr decât mine, însă ne despart câteva generații; așa, pentru că el nu a apucat, nici măcar "în paralel" Fabrica de poezi; și, mai ales, nu a făcut închisoare. El știe, vrea ca eu, prietenul lui, să mă fi "ținut" bine, acolo și atunci când, știe el, era greu să te ții. De acord, într-o zi, o să-i povestesc pe îndelete, deocamdată, însă...

- Este că nu ? Este? insistă. Mazilescu.
- Bietul Grișa..., zic.

Și clatin din cap. Și oftez. Mazilescu se declară satisfăcut și cu atâta.

Bietul Grișa. Bietul, așa. Fiindcă, dacă îi va fi uitat (trecuseră douăzeci de ani) pe câțiva dintre cei care îl atacaseră, nu se putea să-i uite pe singurii doi care nu o făcuseră - și care, tocmai din această pricină fuseseră și ei puși la zid (adevărat, doar pentru "împăciuatorism", cumi se spunea pe atunci). Evident, intervenția Justei sărise în ochi - în primul rând pentru că, de obicei, ea lua printre primii cuvântul, dacă nu chiar prima, of, atunci, cu Grișa, lăsase pe... nepermis de mulți să i-o ia înainte; în al doilea atunci când, în sfârșit, se ridicase, răsturnând scrumiera, o făcuse pentru a "rupe" ședința (măcar pentru moment), drept care și fusese acuzată - tot Vasile Albu... - că provoacă "diversiuni dușmănoase". Și, chiar dacă se afla în starea în care se află un pus-la-zid, Grișa ar fi putut să remarce tăcerea mea, dacă nu... direct, atunci prin asociație: în timpul anterioarei ședințe de demascare (cea a securiștilor), el, Grigorian și nu altul ridicase două degețele, se sculase cu totul de pe scaun, apoi făcuse un pas în lături și, râzând (râsul lui îngălat), mă arătase prezidiului :

- Se ascunde în spatele meu! Se ascunde, ca să nu ia cuvântul, ca să nu participe la demascare !

Într-adevăr, mă făcusem mititel - și găsisem în spatele cui! Grișa mă observase, verificase și mă... Încolțit, mă ridicasem și turuisem, ca în transă:

- Dar nu mă ascund! Am încercat doar să întorc capul în altă parte, fiindcă dinspre... din față, vine un miros... - încurajat de primele chicoteli ale colegilor, continuasem : Aerul a devenit irespirabil, trăsnește a oală de noapte...

Și se produsese minunea: în ciuda "gravității deosebite a cazurilor" (erau demascați nu studenți obișnuiți, ci studenți-securiați), a tensiunii extraordinare - și nu doar pentru că era prima ședință de demascare, însă, la masa prezidiului, se afla un general de Securitate, superiorul demascaților (sau poate tocmai datorită acelei stări de excepție), aproape toți participanții izbucniseră în râs. Și în aprobări. Chiar și Novicov, politrucul Institutului, chiar și Petre Iosif, directorul; până și pușii-la-zid încercaseră un zâmbet - strâmb, dar zâmbet. Ca să nu mai vorbesc de studenții căminiști, care știau ce-i cu oala de noapte cu care Grigorian otrăvea un dormitor întreg. Singurul care protestase cu indignare («Asta-i provocare! Diversiune! Nu întâmplător...» etc. etc.) fusese, desigur, Vasile Albu.

Îmi trebuiseră câteva zile bune ca să înțeleg de ce provocasem ilaritate și de ce veselie generală mă salvase de la "cuvânt"

- și nu doar pe mine. Fiindcă fiecare grup, fiecare parte înțelese-se altceva: cei de la prezidiu - Petre Iosif, Novicov, generalul - crezuseră că eu... condamnam, nu-i așa, "caracterul nesănătos", "putreziciunea", "duhoarea" (de oală de noapte) a... "actelor duș-mănoase" ale pușilor-la-zid. Studenții (chiar și necăminiștii) izbucniseră în râs pentru că Grișa Grigorian devenise legendar - printre altele - și din pricina oalei de noapte (îi era frică să nu răcească, ducându-se la toalete, noaptea, așa că făcea pipi în oală, păstrată sub pat, descoperită, de unde interminabile discuții, certuri, cu colegii de dormitor) ; în fine alții - puțini, printre care Toma - crezuseră că, prin ceea ce spusese, condamnase însăși sedința de demascare, în timpul căreia, desigur, "se răscolise rahatul", deci asta trăsnea, putea... Firește, nu asta voisem eu să spun, încercasem doar să mă apăr...

Bietul Grișa... Lui Mazilescu îi spusese că eu fusesem cel mai feroce acuzator al lui, însă mie, cu doi-trei ani înainte, când evocasem acea nenorocită împrejurare, îmi spusese:

- Tu ai fost singurul care nu m-ai atacat, sperai să-ți dau șoșonii.

Îl privisem năucit. Auzisem că începuse să bea peste măsură, dar în acel moment era treaz - cel puțin așa credeam. Șoșonii ? Care șo'... ? Apoi mă luminasem :

- A, legendarii tăi ? Adevărat, mă intrigau, mă întreb am și eu dacă Grișa poartă șoșoni, sau șoșonii poartă... Nu ți i-am jinduit, erau mult prea mari pentru mine... Și o precizare: nu am fost singurul care nu te-a atacat, Justa...

- Ne-ne-ne ! mă oprise cu un degețel. Nu mai ții tu minte, Justa a fost de-a dreptul infamă ! M-a acuzat că n-am chiloți!

- Că n-ai, ce ? Grișa, nu mai ții minte: povestea cu chiloții a fost la altă excludere și era vorba de chiloți-de-damă, nu de izmene; când a fost cu tine, Justa l-a bruiat pe Vasile Albu, cu scrumiera...

- Ne-ne-ne ! N-a fost vorba de nici o scrumieră, de altfel eu nu fumam. Eu țin bine minte - dovadă că, uite, țin minte cum m-ai apărat, le-ai zis că are să vină ziua în care or să regrete...

- Grișa ! Grișa ! Până una-alta, regret acum că n-am zis ceea ce zici tu că aș fi zis - dar n-am zis. E adevărat, nu te-am acuzat, dar nici nu te-am apărat...

- Ne-ne-ne, m-ai apărat! De-asta te-au și arestat!

- Regret iarăși, dar încurci borcanele: am fost arestat pentru altceva, cu doi ani mai târziu, de mult nu mai eram colegi, așa că... Ascultă, Grișa, ți-am citit volumul de versuri...

- Inutil să-mi spui ce crezi, tu n-ai gust!

- De acord, de astă dată: n-am gust - de aceea mi-a și plăcut... Grigorian îmi căutase privirea cu privirea lui vitroasă.

- Îți bați joc de mine... Ca atunci, la "Eminescu"... Ca atunci, cu "Cutremurul"... Tu ai pus la cale farsa aceea sinistră...

Aș fi putut face stânga-mprejur, să-l las pe Grigorian cu "amintirile" lui, încrucișate. Dar mai rămăsesem. Mai făcusem o tentativă:

- Grișa : noi prieteni n-am fost - să zicem că n-am avut timp - dar nici dușmani ; în acești douăzeci de ani nu ți-am dus, nu mi-ai dus dorul. Însă acele două-trei luni cât am fost colegi...

- Și "uraganul", mă întrerupsese Grișa. Tot tu ai avut ideea.

- Dar ești într-o ureche ! Am fost singurul care a încercat să pună capăt glumei tâmpite a lui Covaci...

- Ne-ne-ne ! Covaci te-a bătut, fiindcă ți-ai bătut joc de mine, cu uraganul, cutremurul...

- Ei, nu ! Nu cumva Covaci m-a bătut și pentru că eu te-aș fi pus să scrii cartea aceea poștală, la Paris? Și pentru că eu m-aș fi oferit s-a pun la cutie, dar i-am dat-o lui Petre Iosif?

Grigorian îmi căutase iar privirea, în același timp căutând în sine, căutând...

- Ne-ne-ne, asta nu ! Adică nu știu dacă te-a bătut, fiindcă eu am plecat, m-au dat afară... Te-a bătut?

- Ce-i cu tine, Grișa ? Mi se pare mie, sau chiar ceva nu e în regulă? Cumva din cauza...băuturii? Am auzit că te-ai apucat de...

- Ne-ne-ne, băutura este efectul, nu cauza.

- Și care ar fi cauza?

- Nu una singură: mai multe decepții profunde.

- Parcă am auzit: te-ai despărțit de...

- Ne-ne-ne, nu despărțit, ci părăsit.

- La urma urmei, poezia nu te... părăsește, ce contează că o femeie...

- Contează. Nu una. Trei... - și arată trei degetele.

- Dă-le-ncolo de femei! zic și încerc să-l iau pe după umeri.

Însă el se smucește :

- Nu le dau. Mie-mi plac femeile - tu ești pederast ?

- Euuu ? mă apăr. De unde ai scos asta?

- Eu n-am scos nimic, Zoe Bușulenga mi-a spus. A spus că romanul tău publicat la Paris n-a putut să apară la noi, tocmai din cauza acestei probleme - dar să știi, eu n-am nimic împotriva pederastilor, am o mulțime de prieteni care... ca tine... Dar ce să fac: mie-mi plac foarte mult femeile...

- Întâmplător și mie! - și, râzând, mă îndepărtasem.

4

- Bietul Grișa..., zic, iar Mazilescu încuviințează. Iar eu mă întorc la acea ședință:

Într-o seară, în timpul cinei, suntem convocați în sala-mare. Nu ni se spune în ce scop, însă cum de vreo două săptămâni plutește în aer demascarea... Cea a securiștilor nu mai fusese urmată de alta, de altele, însă mereu eram amenințați, fiecare dintre noi, în legătură cu orice, iar dacă, o vreme, ne lăsasem terorizați numai de cele formulate de director, de Novicov, de unii dintre profesori, în ultimele zile ne luase în primire Vasile Albu : priviri-lipitoare, cuvinte în doi peri și mai ales, mai ales notare-în-carnet... La un moment dat, Geme Zamfirescu, excedat:

- Ce mă-ta-n cur umbli cu carnetu-ăla ? Ce tot scrii în el ?

Din fericire, Toma era prin preajmă, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, îl apucase pe Geme de o mână și aproape îl aruncase deoparte - Albu... alb ca moartea, scosese cuțitul.

- Țsta e... condeiu! scriitorului Vasile Albu ? făcuse Toma încă glumind.

- M-a înjurat de mamă ! Pe mine să nu mă-njure nimeni de mamă, că-i dau mațele afară! - și Albu încercase să-l împingă la o parte, ca să ajungă la Zamfirescu.

- Dar dacă te-ar fi înjurat... de tată ? întrebase Toma.

Vasile bătuse de câteva ori din buze, și, fără o vorbă, se îndepărtase, mormăind.

Însă a continuat să ne hăituiască, să ne terorizeze cu carnetul lui. După anunțul de la cantină, am auzit pocnetul carnetului închis ostentativ de "colegul" nostru - care, primul, a plecat spre sala-mare.

Noi, ceilalți, mai rămânem - încă nu terminasem de mâncat. Dar în liniște, fiecare cu nasul în farfuria sa. Cine urma să fie pus la zid ? Oricine. Chiar dacă "principalul" știe că urmează să fie judecat, nu o spune. De frică, de speranță - din superstiție (dacă nu va rosti *cuvintele*, poate că *realitatea* va fi amânată sau, de ce nu, cu totul anulată...). Iar cei care nu știu nimic, știu, totuși (din experiența unei smgure ședințe) că demascarea e ca un bulgăre de zăpadă mai degrabă ca o piatră care, rostogogolită pe coasta muntelui, atinge, antrenează altele, iar cele lovite lovesc, antrenând altele și altele. .. În spaima noastră, nu ne întrebăm : «Cine va fi, azi, demascat?», ci : «Oare eu voi scăpa și de astă dată?» - fiindcă știm: o dată cu "principalul", vor cădea, nu doar "compli-

cii", nu doar "apărătorii" (și ce sunt aceștia, dacă nu complici-activi ?), nu doar "fraierii" (cei care iau cuvântul, ca să-și facă datoria, ca să nu fie acuzați că sunt împăciuitoriști - deci, apărători, deci complici - dar care se încurcă în *cuvinte* și, în panică, sfârșesc prin a se acuza singuri), ci și unii dintre "vigilenți", "juști" - mașina demascării se poate uneori opri, brusc, iar verticalul acuzator se pomenește la orizontală, în patru labe, pe jos, la rându-i acuzat (pe drept, sau nu) de însuși acuzatul principal care, încolțit, se apără și el cu ce-i cade la îndemână - mașina demascării îi strivește și pe demascatori, dar ciudat, nimeni nu învață nimic din experiență.

Să lipsești de la o asemenea ședință : sinucidere curată, ești condamnat față să mai fii judecat. Singura tactică posibilă (dacă este posibilă...) : participarea-în-tăcere. Ei, dacă ar exista și o "participare" invizibilă... Sunt convins: niciodată adulții acelor ani nu doriseră mai fierbinte să li se realizeze un vis de copil, anume să devină invizibili...

Așadar, cu inima în gât (sau în nădragi, după structură...), rugându-ne, în gând, fără speranță, să ne facem noi nevăzuți, ori să orbească *ei* (adică toți ceilalți, inclusiv "principalul"), intrăm în sala-mare, și, pe tăcute, ne luptăm pentru un loc cât-mai-bun. De fapt, nu ne luptăm între noi, fiindcă locul cât-mai-bun, pentru unii este în față, în primele rânduri: acolo poți fi văzut de cei de la tribună, simpla ta prezență, în față, te-ar putea scuti de luarea-de-cuvânt (ceea ce... "practica încă nu a dovedit") ; pentru alții - printre care și eu - locul cel mai protejat este în fundul sălii; unde, la o adică, te poți ascunde îndărătul celui așezat în fața ta (ceea ce "practica încă nu a dovedit"...).

Directorul Institutului, Petre Iosif, ia cuvântul. Nu aflăm mare lucru în privința "crimei", dar oftăm ușurați, auzind numele, "criminalului" - în primele secunde, nu ne interesează cine este, interesează că a fost rostit *alt nume* decât al nostru. Pentru astă seară: Grigorian Grigore.

Acum, că suntem liniștiți, îl ascultăm pe director și chiar înțelegem ce spune.

Ce crimă a comis criminalul ?

- A trimis, în mod clandestin, într-o țară capitalistă, o așa-zisă carte poștală, dar, printre rândurile vizibile, a scris, cu cerneală simpatcă, un text subversiv și dușmănos ! - și Directorul arată sălii un dreptunghi de carton. Și mai ales - continuă el - posedă și difuzează un volum de Arghezi!

Ce legătură între o crimă și cealaltă - între trimis și posedat (legate suitor, prin "și mai ales") ? Ce întrebare tâmpită !

O asemenea întrebare poate fi pusă după o zi sau după un deceniu de la ședință. Dar nu în timpul ei. Cum adică, "ce legătură" - de ce, neapărat, trebuie să fie, să existe o legătură logică ? - legătura, măi tovarăși, noi o facem, în funcție de necesitățile revoluționare!

Cum adică: "Nu a *trimis* cartea poștală?" Iat-o, în mâna Directorului, netimbrată și neștampilată... - dar scrisă este de mâna lui Grigorian ? Este! Deci, din moment ce a scris-o, e ca-și-cum-a-și-trimis-o. Că, acum, se află în mâna *noastră*... asta dovedește că noi suntem vigilenți, pe noi nu ne poate înșela nici un dușman! Cum adică: "Ce conține textul subversiv și dușmănos ?" - din moment ce ne aflăm aici, în acest scop - demascarea unui dușman - înseamnă că textul este, într-adevăr, dușmănos și subversiv, atâta lucru am învățat, în acești aproape zece ani, de când tot combatem dușmanul interior și de pe din afară! Cum adică: "Ce legătură între cartea poștală și volumul de Arghezi ?" - dar e limpede ca lumina zilei: destinatară cărții poștale: fiica - fugită la Paris - a așa-zisului critic burghez, reacționar, Eugen Lovinescu, cel care a lăudat peste măsură așa-zisul talent al lui Arghezi, așa-zis poet al urâtului, al putrefacțiilor - după cum bine scria tovarășul nostru Sorin Toma în studiul său intitulat: 'Poezia putrefacției și putrefacția poeziei!' Așadar, Grigorian Grigore nu numai că îl apreciază pe așa-zisul critic literar burghez Lovinescu, dar posedă și difuzează un volum al banditului de Arghezi!

"Banditul de Arghezi"... este pentru întâia oară când auzim acest calificativ, până acum era tratat doar de "putred", "decadent" și, desigur, "așa-zis" - drept care, de șase ani, nu i s-a mai publicat un vers, un rând... A, da : Petre Iosif este bun prieten cu Sorin Toma, nu doar "autorul studiului", ci... și mai ales fiul lui A. Toma - altfel, om cumsecade și complet gagarisit, umblă vorba (în șoaptă, bineînțeles) că fiul, Sorin și cu mama de la el au făcut din foarte-bătrânul pensionar, de mulți ani pe altă lume, un academician și mai ales un clasic în viață, însă el, "interesatul", n-a înțeles - și continuă să nu înțeleagă - cine este el (mai bine că nu înțelege, fiindcă ar fi... înțeles și epigrama lui Păstorel care mai ales pe el îl viza: "În «republica» nou făcută / Căcații scriu în loc să pută, / Iar scriitorii-adevărați / Sunt epurați de-acești căcați" - deși mai există o variantă, anume că al doilea vers ar fi..., nu sunat, ci arătat scris astfel: "K. Katz-ii scriu în loc să pută" , iar al patrulea: "Sunt epurați de-alde K. Katz", însă nu am descoperit pe nici un scriitor (mai exact: unul care face pe scriitorul) pe care să-l cheme (ori: să-l fi chemat) K. Katz...

"Banditul de Arghezi"... "Așa-zisul critic Lovinescu..."

Va veni rândul și altor așa-ziși poeți și romancieri și gânditori ; bandiți, reacționari, puși-în-slujba-burghezo-moșierimii; trădători-ai-clasei-muncitoare, denigratori-ai-Mariei-Surori-de-Ia.-Răsărit... ; va veni rândul tuturor celor demult (sau recent, în închisori) morți, ai celor încă vii - să fie contestați, acuzați (că nu înțeleseseră lupta de clasă, nici rolul proletariatului - într-o perioadă în care nu exista nici proletariat, nici Lenin, nici Marx - ei și ? trebuiau să prevadă !) ; calomniați, scoși din biblioteci, din cultură, din literatură (inutil, fiindcă fuseseră scoși - epurați - încă din '48, li se arsese cărțile... ; inutil: câteva cărți scăpaseră și iată-ne, pe noi, "viitorii ingineri ai sufletului", "mlădițele din pepiniera adevăratei culturi socialiste", pe noi, cei care trebuia să-i înlocuim - prin eliminare, nu... succesiune - pe cei "epurați", iată-ne, deci, pe noi, cei care făcuserăm liceul fără cărăi, "posedând" câte un volum-interzis, copiind de mână versuri, texte interzise-dușmănoase-nocive-putrede...).

Așadar, pe cine urma să "judecăm" în această ședință ? Pe studentul Grigorian Grigore - pentru crimele comise ? Și pe el, pe el, în primul rând (cronologic), dar pusul-la-zid era un pretext, un paratrăniet - prin Grigorian, trebuia să lovim-lovim-lovim ("până la completa ei dispariție") în "cultura burgheză", în "literatura decadentă" - iar pe ruinele ei, să construim, noi, "o nouă cultură, cu oameni noi".

Și totuși... Trec vreo două ceasuri bune, în care nu se mai pomenește nici de Arghezi, nici de Lovinescu - nici de cerneala invizibilă. Grigorian este judecat, nu pentru altceva; ci pentru tot:

. de ce nu declarase, în autobiografie, că are o strămătușă în Uruguay și mai ales... de ce nu se spală pe picioare?

. de ce, într-un anume seminar, făcuse aluzii dușmănoase la adresa literaturii sovietice și mai ales de ce face pipi în garșciok, în loc să meargă, ca tovarășii săi, la toaletă?

. "fostul nostru coleg Grigorian" (*apud* Vasile Alb, el a devansat prezidiul- va fi știind că Grigorian are să fie "îndepărtat" sau sugerează, cere ?), a pretins, la un alt seminar, că marele nostru poet, clasic în viață, A. Toma, este un poet minor și mai ales, la cantină, mănâncă urât; clefăie, râgăie.

. "fostul student Grigorian" (zice Mica, o ființă fragilă, delicată, îndrăgostită până peste breton de Vasile) are un comportament neprincipil față de tovarășele fete și mai ales, ba într-o zi, vă rog să mă scuzați, dragi tovarăși, că mă exprim astfel, dat nu fac decât să spun adevărul, anume că Grigorian s-a bășit în timpul unui curs și ce curs: de limba rusă!

. refuză, sub pretext că are scutire medicală, să facă sport și *mai ales* citește o carte în franțuzește !

Eu tremur mărunț pe scaunul meu din ultimul rând.

Tremur fiindcă, iată, este a doua demascare la care asist și asist tot nepregătit - tata nu mă inițiasese și în *asta*. Tata, care știe atâtea, care prin atâtea a trecut (lagărele rusești din Siberia, apoi frontul, apoi prizonieratul-ca-sovietic-la-români, apoi refugiul, apoi ascunsul-prin-păduri, de frica "repatrierii", apoi prinderea noastră și Lagărul... - pardon : Centrul de Repatriere de la Sighișoara, apoi închisorile românești, apoi... apoi viața-de-toate-zilele, de când năvăliseră rușii), tata care îmi povestise, îmi explicase, mă sfătuisese cum trebuie să gândesc, să mă comport în cutare împrejurare, cum să răspund (sau cum să nu răspund) cutărei întrebări, ei bine, tata uitase să-mi vorbească, să mă pregătească și pentru *asta* (sau poate el să nu fi cunoscut *asta* ?): adică ce faci, cum te aperi, cum contraataci, ce anume răspunzi atunci când ești întrebat de ce nu te speli pe picioare; când ești acuzat că mănânci, horpăind ; când ești arătat cu degetul și înfierat pentru că... "îți faci treaba mică în oala de noapte și nu oricum, ci sprijinindu-ți membrul cu ajutorul unui termometru, pe care apoi îl dezinfectezi cu spirt și îl pui la loc, în toc, *în schimb* nu te speli pe mâini cu săptămânile și mai ales le tratezi cu dispreț pe tovarășele femei de serviciu, tratându-le de : Doamnă..."? Când ești demascat că refuzi să-ți dai rufele ta spălate, la spălătoria căminului - ca să nu se atingă de ale celorlalți - dar pe ale tale, murdare, le păstrezi sub pernă, câte o lună de zile și *mai ales* faci pe nebunul, că tu știi franțuzește... ?

Să zicem că eu nu am comis nici una dintre aceste "crime odioase", dar, o dată la-zid, vor fi descoperite, inventate, demascate altele - nu voi fi având și eu anume obișnuințe care îmi vor fi dezvăluite, etalate, aruncate în față? De la tata și pe lângă el învățasem să mă apăr, să fiu pregătit să încasez lovituri - chiar pe la spate - cu cât mai puține pagube, însă iată-mă, cu totul dezarmat, paralizat în fața acestei agresiuni: scormonitul prin izmene...

Îmi era cu atât mai frică, mai neliniște, cu cât Justa, de astă dată, se așezase lângă mine. Îmi erau încă încrustate în carne, în carnea urechilor, a globilor ochilor, cuvintele din luarea-de-cuvânt a Justei, în "procesul" securiștilor... și, totuși, la cel al lui Grigorian, ea mă salvase - de Vasile Albu -, făcând să cadă, cu zgomot, scrumiera de sticlă și luând ea cuvântul... ca să nu spună nimic - ba da : după ce a început prin: "țin să mai adaug...", a chiar adăugat:

- Propun să se facă o scurtă pauză, în care să se deschidă larg ferestrele! Eu cam atât am avut de spus... Deocamdată.. .

Glasul Justei era ascultat - așa că Directorul a anunțat pauza.

Mă duc, aproape în galop, la toalete. Iată-l pe Vasile că se proptește alături. Îmi spune, în șoaptă:

- Dacă nu vrei să-i ții de urât lui Grigorian, la pușcărie, mi-l dai pe Arghezi - ți-l plătesc eu, la bursă...

A-ha, îmi zic. Ăsta-i Vasile. Dar terenu-i altul decât cel din sala-mare; de la-zid; de-demascare. E un teren pe care pot, totuși, dacă nu să câștig, oricum să mă apăr onorabil. Deci, asta vrea Vasile: să puna laba pe volumul meu de versuri de Arghezi - nu contează că îl plătisem cu ochii din cap, cu banii primiți de-acasă ca să-mi cumpăr bocanci (motiv pentru care, de când căzuse iarna, nu mai îndrăzneam să ies din clădirea Institutului), însă un al doilea exemplar nu mai pup eu - și din cauza rarității, dar mai ales din cauză că, azi, la această demascare este demascat și Arghezi. După știrea mea, în întregul Institut - vreau să spun: în căminul Institutului - există două exemplare: cel al lui Grigorian, adus de acasă de la el, dar pe care Grișa, contrar a ceea ce se spune, nu-l împrumută nimănui, deși se fâțâie cu el, la vedere; al doilea: cel pe care l-am cumpărat eu de la anticarul Sterescu - acesta este "submarinul", fiindcă circulă, nu doar bine învelit în hârtie de ziar, dar cu o falsă copertă; pe acesta îl copiază, de mână, prietenii (înainte de procesul securiștilor, printre aceștia numărându-se și Vasile) ; Vasile îl păstrase o noapte - și știu că îl copiasse; dar uite, el voia originalul!

Între timp, înțelesesem că Vasile era chiar mai periculos decât Justa: spre deosebire de Toria, acest pui de moț din Apuseni nu credea în nimic *și mai ales* avea ceva de ascuns: anume că taică-său fusese (ori încă mai era) la pușcărie; și nu declarase ; aflând că... se aflase printre colegi acest "secret", Vasile își pregătea terenul: momentul în care se va afla, la Cadre, atunci el va putea spune: «Întradevăr, tata a fost (sau: este) reținut de către organele noastre în drept însă eu, după cum bine știți, am un comportament exemplar, sunt un element vigilant - iată notele informative despre cutare, despre cutare problemă...»

Așa că îi răspund, liniștit:

- Foarte bine. Acum "submarinul" e la Justa - o să i-l cer, o să-i spun că tu ești grăbit să-l copiezi...

Pauză. Aud, alături, tusea lui Vasile. Apoi glasul - tot în șoaptă :

- Lasă, lasă, tot te prind eu cu ceva. Te aranjez eu și pe tine cu ceva din care să nu te scoată nici măcar Justa!

"Din care să nu mă scoată nici măcar..."? Dar din ce mă mai scosese Justa? - adineauri, ieșisem (dacă ieșisem...) singur - adevărat, invocând numele ei, dar fără ca ea să știe. Însă dacă el crede că eu sunt în relații mult mai strânse cu Toria (de care și lui i-e frică) ? Foarte bine, să creadă...

Reintrăm în sală, pentru partea a doua a procesului. Din când în când, Vasile întoarce capul spre mine și îmi face semn să iau cuvântul. Eu modelez din buze: "Ar-ghe-zi" și, în același timp, arăt, din cap, spre Justa. Vasile își înghite buzele și renunță - deocamdată...

Soarta lui Grigorian : pecetluită - desigur, fusese, dinainte. de începerea ședinței. Cu o singură... hurducătură. Horia Toma întrebase prezidiul :

- Am vrea să știm și noi, studenții de rând, ce rol... pozitiv a jucat colegul nostru și protector al lui Grigorian, tovarășul Covaci, în interceptarea mesajului... A cărții poștale... - aici, Toma se încurcase, nu-și mai găsisese cuvintele și, furios pe sine, încheiase întrebarea astfel : În găsirea scrisorii pierdute ?

Hohotelede râs care au izbucnit - și dinspre cei de la prezidiu - au grăbit încheierea ședinței. Petre Iosif, mândru de "studenții săi", mândru de sine și de... cultura sa, propusese să... închidem acest trist, dar necesar capitol (adică afacerea Grigorian) cu o notă optimistă și literară - marele nostru Caragiale este veșnic viu!

Asta o știam noi, însă cu toate că răsuflesem ușurați că se isprăvisse demascarea (altuia), tot am fi vrut să aflăm, vorba lui Toma, "rolul pozitiv" jucat de Covaci - din frânturile culese în timpul luărilor-la-cuvânt și din tentativele de disculpare ale lui Grigorian nu se înțelegea, însă continua să nu fie în regulă.

Era foarte târziu, spre zori, dar nu puteam adormi, așa că promisem recunoscători invitația lui GÉMÉ de a bea un păhărel în camera lui. Toma, doar în slip, așezat pe podea, păzea, între picioarele încolăcite, o damigeană. Umpluse paharele improvizate pentru toți "invitații" -eram doar vreo șapte, lipsea Albu... În schimb, Covaci era de față. Și Justa.

- Pentru ce bem? întrebase GÉMÉ. În cinstea sau pentru sufletul lui Grigorian ?

- Pentru iertarea păcatelor noastre, mormăise Toma, apoi lui Covaci : Ia spune, Grasule : care-i secretul scrisorii-pierdute? E adevărat ce s-a înțeles, că tu l-ai îndemnat pe tolmacul de Grișa să o scrie? Sau te-ai însărcinat doar cu pusul la cutie?

- N-a fost vorba despre așa ceva la ședință, se apăruse Covaci, zâmbind.

- Aia a fost lărgită, o continuăm aici, restrânsă. Răspunde : Grișa ți-a cerut să pui ilustrata la poștă, ori tu te-ai oferit - și, uite-așa, a ajuns în mâinile Directorului... ?

- Ți-am mai spus: n-a fost vorba despre așa ceva la ședință. A făcut-o, a plătit-o! Și tu... Tu de ce-l aperi pe Grigorian ?

- La întrebarea asta o să-ți răspund, după ce răspunzi tu : l-ai inițiat pe fraier în tainele cernelii simpatice, sau doar l-ai "împiedicat" să trimită scrisoarea, dar fără ca el să o știe - altfel cum a ajuns... în mâna lui Petre Iosif?

- Du-te și întreabă-l ! Ca să mai avem spectacol și mâine!

- Ascultă, băi Grasule, se mohorâse și mai tare Horia Toma. Nici în glumă să nu vorbești așa cu mine. Spectacol, cu mine pe rol de scuițătoare, n-o să ai nici tu, nici... alți ardeleni, ca Albu...

- Dar și eu sunt ardeleană ! sărise Justa.

- Nu te-am mai numit, se vede cu ochiul liber. Ziceam că spectacol, cu mine...

- Ce se vede cu ochiul tău cel liber ? insistase Justa.

- O să-ți povestesc eu cândva, acum vorbesc cu Covaci. Ziceam, Grasule, că spectacol cu mine, pe rol de pișătoare, la gard, n-o să ai - tata-i muncitor, eu am fost muncitor, membru de partid... Fii atent aici: în calitatea mea de membru de partid și de fost muncitor, te bag în pizda mă-tii de turnător !

- Să știi... Mă duc la tovarășu' director!, se ridicase Covaci.

- Uite-acolo-i ușa! Du-te și toarnă-mă - pe tine o să te judecăm la viitoarea ședință! Fiindcă tu ai ce ascunde, grasule, împutitule ! Provocator nenorocit! Turnător ordinar !

Leoarcă de sudoare, Covaci fugise. GÉMÉ Zamfirescu, râzând galben:

- Tom, am impresia că ai tras prea tare pe stânga, cu Grasu'. Oricum, Grișa e pierdut.

- Mâine o să fii tu pierdut, deșteptule, dacă ne lăsăm duși la tăietoare fără măcar să behăim !

- De behăit, am behăi..., spusesem. Dar nu împotriva ciobanului care o să ne taie și pe noi, ci împotriva oii pusă la-zid...

- Tu, șmechere, se întorsese Toma spre mine, să nu crezi că, dacă până acum te-ai fofilat fără să behăi, scapi! O dată ce intri în horă...

- Adică ce vrei tu să spui, cu "hora" ? îl întrerupsese Justa.

- Uite ce vreau să spun! - și Toma se ridicase în picioare.

- Înainte de a intra în subiect, n-ar fi rău dacă ai trage un pantalon pe tine, făcuse Toria.

- De ce, îți tulbur... justlinismul ? Fii pe pace, nu în subiectul tău cel dulce și neînflorit, am să...

- Oooo ! făcuse Toria, acoperindu-și urechile. Dar în ce intri tu cu... ?

- O să-ți povestesc într-o zi, o să-ți și arăt... - dar Toma se, totuși, îmbrăcase. Ascultați, măi aceștia, precum și dragi tovarăși! De ce paștele mamelor noastre ne-a selecționat partidul și ne-a adunat aici, de să facă din noi activiști devotați pe tărâm literar? - asta a fost întrebarea, acum răspunsul: Pentru că partidul are încredere în noi! Ne-a verificat pe la dosare, ne-a căutat de talent și a hotărât în mod înțelept că suntem buni, curați, devotați, talentați.. .

- ... și la cur curați, strecoară GÉMé.

- Sictir ! - Toma îi arde o palmă noduroasă peste scăfârlie și continuă: Și noi ce ne trezim că facem ? Contrazicem partidul! Adică partidul nostru comunist s-a-nșelat când ne-a ales, când ne-a încredințat sarcina de onoare de a fi inginerii sufletești...

- Hei, Tom! îl oprește GÉMé. Ședința s-a terminat, domn'e !

- Sictir! - asta-i partea a doua, aia restrânsa...

Eu tac. Trag cu ochiul la ceilalți "ascultători" : și ei par descumpăniți : Tom e beat? glumește? e serios? Dacă mâine va fi pus el la zid, iar noi va trebui să-l scuipăm și, vântul bătând, vom ajunge să ne stropim în barbă? Sau dacă Tom ne provoacă - așa cum, la urma urmei, făcuse Covaci cu Grigorian, iar mâine, unul dintre noi va fi la zid, și Toma ne va aduce aminte ce anume răspusesem noi la o anume întrebare-verificare a lui?

Nu se poate, nu se poate, îmi ziceam: în trei luni de zile cunoști un coleg - am jucat fotbal împreună, am pălăvrăgit, am spus bancuri politice (despre rusoaice), am băut... Și dacă Toma are de gând să se sinucidă ? - de la demascarea securiștilor spune cu glas tare niște lucruri de ne-spuse... Îl privește, sinucidă-se sănătos, dar de ce să ne tragă după el în rahat ? Și nu se poate: în trei luni de viață comună, la această vârstă, nu te înșeli (sau: n-ar trebui). Adevărat, el e membru de partid, dar câte am vorbit noi și de partid și de ruși, de securiști, de profesori...

- Dacă am înțeles bine, zice Toria, propui să-i turnăm pe turnători! Să-i eliminăm din mijlocul nostru ! Să-i terorizăm, noi!

- De ce nu? face Zamfirescu. N-am trăi mai fericiți pe lumea asta fără-de Albu ? Și fără-de Covaci ?

- Vorbești să nu taci, zic. Ai fi în stare să te duci la Petre Iosif, să i-l torni... - fie și pe Albu ?

- Păi, cum ? Păi dacă-i necesar, de ce nu ?! - și GÉMé râde.

- Atunci când cauza o cere - turnăm, tovarăși!, zice Toria.

- Ușor, ușurel, re intervine Toma. Dacă începem să ne turnăm, rămân sufletele neinginerizate, măi dragi tovarăși ! - și

face cu ochiul (nu contează cui, e sașiu). Păi, ia ascultați: voi credeți că partidul nostru asta vrea de la noi ? - îmi arde un ghiont în coaste, fiindcă mă hlizeam, cu GÉMÉ. Ei, bine, nu ! De trei ori: ba ! ba ! Căci partidul nostru - în fine, conducerea lui superioară nu știe și nu-i obligată să știe toate fleacurile, de-o pildă ce se pe-trece aici, la nivel de viermuială școlărească ! Însă noi știm ! Și știm că jigodiile care au scăpat prin ochiurile plasei verificărilor de Cadre cu tot cu oarecari bube, ca să și le ascundă și mai bine - ce fac: sunt boi, dar asta fac: toarnă ! Fac pe vigilenții - ei ! Încearcă să-și albească dosarul, înnegrindu-l pe al altora ! A, păi nu ! Pân-aici le-a fost covacilor și albilor cu muște pe căciuli ! Datoria noastră de membri conștienți; de nemembri, dar devotați clasei muncitoare, este să băgăm boala-n căcănari ! «Bă, futu-ți dumnezeii mă-tii, dacă mai încerci să-ți ascunzi bubele turnând pe altul, te torn eu pe tine!»

- Foarte bine! bate Justa din palme. Așa-i just! Eu aș avea o propunere: să-i denunțăm preventiv, să ne debarasăm de elemente puturoase ca Albu și Covaci...

- Toria dragă, uite cum facem..., și Toma o ia în brațe. Fiindcă eu sunt membru plin de partid - tu... deocamdată-nu, ca la poșta redacției... Este că ai încredere în partidul nostru ?

- Euuu ? Ce-ntrebare ! Jignitoare!

- Știam eu - deci te cunosc, mă cunoști, așa că aștepți, disciplinată, să-ți spun eu când are să fie momentul - deocamdată nu-i chiar turnăm pe turnători, doar îi amenințăm...

- Și dacă i-am bate, în așteptarea dezlegării de partid ?, face Toria.

- Excelentă idee! sare Zamfirescu. Le punem pătura-n cap!

- Îi frecăm la cur cu urzici, amănunțește Justa.

- Îndrăznești tu să te atingi de curul lui Covaci, fie și cu urzici? Eu n-aș fi în stare nici...

- Când cauza o cere...

- Ei, bravos ! râde Horia Toma. Tu, o revoluționară, o... justă, cum își zice el (mă arată), să cobori până la a bate oameni?

- Cauza! ridică Toria din umeri. Turnătorii nu sunt oameni!

- Dar cei care demască... principial - tot pentru cauză?, îmi scapă mie.

Toria mă fulgeră din priviri. Mă surprind așteptând, resemnat, ca Toria să mă ia la palme, să-mi scoată ochii cu ghearele...

Mă salvează Toma: o strânge în brațe își lipește obrazul de obrazul ei, o mângâie pe păr, coboară pe omoplați...

- Deocamdată sunt niște juști - în fine, una singură, dar o ajutăm noi să se umanizeze... - în timp ce o sărută pe colțul gurii,

mâna lui Toma coboară mâna pe șolduri...

- Dar când, când? face Toria, punând mâna pe mâna lui Toma și oprind-o acolo. Când, când ?...

Știu că joacă pe jumătate - sau chiar pe trei sferturi - dar acel sfert rămas mă oarecum liniștește. Și pentru moment, fiindcă, în sfârșit, culcat pe întuneric, iar mă apucă frica de Justa.

Adevărat, la demascarea lui Grigorian fusese mai puțin justă, ba chiar ușor dimpotrivă - dar la ceilalți ? La securiști ?

5

Cu trei săptămâni în urmă intrasem în sala-mare doar plictisit: încă o seară stricată cu o ședință de-a lor împuțită în care se va bate apa-n piuă până după miezul nopții! Ne luaseră cam repede din prima zi de studenție : șase ore de cursuri și seminarii, dimineața; alte șase de seminarii și cursuri speciale după-amiaza, cinci zile pe săptămână - sâmbăta "doar" șase - iar seara, după cină, rar se întâmpla să nu fim convocați la o ședință.

În principiu, sâmbăta după-amiaza și duminica în întregime eram liberi, însă "bibliografia", mai ales la marxism, era atât de voluminoasă, încât nu ne ajungea timpul-liber... Unii tocilari dormeau două-trei ore pe noapte - a doua zi, la cursuri, le cădeau capetele pe pupitre. Careva se plânsese lui Mișa Novicov (care ne era și un fel de diriginte), nu de "programul prea încărcat" (ceea ce ar fi constituit o greșală... ideologică), ci de faptul că nu aveam timp să citim literatură (noi eram studenți la un Institut de literatură) - nici vorbă de timp pentru a scrie - dar nu eram noi "viitori ingineri ai sufletului omenesc" ? La care, Mișa "răspunsese", povestind pentru a suta oară, cum se instruiam și cum scriam, "în ocnele burgheze, tovarășii"... Nici o legătură, noi nu ne aflam în ocnă, cu atât mai puțin burgheză; nu urmam cursuri-de-alfabetizare, precum tovarășii lui, care abia acolo învățaseră să citească și să scrie - dar ce era să mai spunem? Eu am rezistat mai bine de o lună acestui program ucigător (nu pentru că ar fi fost greu, ci... ocupant, ne storcea pe-loc, nemailăsându-ne nici timp, nici disponibilitate pentru altceva) ; apoi, când mi-am dat seama că, de când eram student (la "Eminescu" !), nu izbutisem să citesc o singură carte întreagă, am lăsat-o mai moale; am început să citesc - pe furiș, cu o mie de precauții - la cursuri (dar, Doamne-ferește, nu la cele politice - cele mai plicticoase, mai inutile - ci

la lingvistică, la istoria literaturii române, iar în ultimul timp împinsesem "curajul" până la a citi în timpul cursurilor de istorie a literaturii ruse - dar în nici un caz la cea sovietică...).

Așa că mă dusesem, după cină, în sala-mare, plictisit. Cu atât mai nemulțumit, cu cât nu aveam la mine nici o carte... Nu știam nici eu, nici colegii apropiați, care urma să fie ordinea-de-zi - și, la urma urmei, nici nu ne interesa: oricum, timp pierdut.

Însă, cum am intrat în sală, am văzut, lângă masa prezidiului, o uniformă de Securitate. A, nu, nu uniforme "colegilor" noștri din anul II în lichidare, vreo șase ofițeri de Securitate (printre care și o femeie, Crina), care "lucrau" simultan și în redacțiile publicațiilor Ministerului de Interne (care va să zică, erau jurnaliști și scriitori... M.A.I.) - erau și aceștia în sală, de astă dată, în civil; ci tipul încă tânăr, fâlcos, cu ceafa revărsată, în uniformă de... - cei care cunoșteau gradele ne-au spus că e general.

Ce căuta un general de Securitate la o ședință "de analiză", parcă așa fusese anunțată, la noi, la Institutul de literatură? Adevărat, în ultimele zile, se vorbea în șoaptă ceva; despre cineva; care ar fi făcut ceva - însă atât de "împotriva firii", încât și eu crezusem că sunt palavre: anume că doi dintre studenții-securiști au-zis-ceva-despre-regim... Imposibil: ziceau-ceva-despre-regim ne-securiștii, rolul și rostul securiștilor fiind tocmai de a-i demasca și de a-i trimite în închisoare pe zicători. Chiar în acea seară, la cantină, îl întrebasesm pe Horia Toma dacă-i adevărat ce se zvonește despre colegii lui securiști... Zamfirescu intervenise cerându-mi să-l las în pace pe Tom, că are probleme...

Prezidiul se constituie, se așează îndărătul mesei roșii. În centru, Petre Iosif, directorul. La stânga sa, Novicov. La dreapta, generalul. În dreapta generalului, dar la o distanță de un bun loc de scaun, secretarul organizației de partid pe școală-Institut, tot un securist - student (dar în civil), unul Apostol.

Iată-i și pe acuzați - figurile lor nu-mi erau cu totul necunoscute, le mai văzusem, în pauze, pe culoar. În haine civile, dar vădit prea largi și parcă șifonate; palizi, buhăiți, cu un aer de sfâșietoare resemnare - în picioare, la zid, între masa prezidiului și primul rând de scaune.

Eu m-am așezat în ultimul, nu le văd decât capetele și o parte din piepturi.

Petre Iosif deschide ședința, dă cuvântul generalului,

Generalul ia cuvântul. După o lungă explicație ("rolul organelor de Stat"), ne anunță că "cercetările penale sunt încheiate", că "măsurile pe linie de M.A.I. au și fost luate", că "excluderea

din partid - fapt împlinit", dar... "se consideră necesar să se prelucraze cazurile și pe linie de școală, în prezența fostilor colegi..,"

- O întrebare! - Justa ridică mâna, se ridică și continuă, cu toate că generalul îi aruncă o privire agasată : Dacă au fost luate toate măsurile - pe linie penală, pe linie de M.A.I., pe linie de partid, însă nu și pe linie de școală, de ce ați spus: "fostii colegi" ? I-ați exclus dumneavoastră, tovarășe general, și din școala de literatură? Dacă i-ați și exclus, ce rost mai are ședința din astă seară?

- Dar am fost clar !, bate generalul cu palma în masă. Te declari împotriva prelucrării cazurilor? Cum te cheamă pe dumneata, care îi aperi pe acești trădători, pe aceste lepre...

Toria agită mâna, arătând că vrea să continue, generalul n-o ia în seamă, așa că ea bate din palme. Surprins, generalul tace. Justa:

- După cum erați obligat să observați, tovarășe general... - generalul, furios, caută din ochi privirea directorului, dar acesta îi face semn din cap să asculte, s-o asculte pe Toria - care continuă: După cum bine s-a băgat de seamă, am pus o întrebare, nu m-am declarat nici contra, nici pentru - fiindcă sunt, ca și colegii mei din această sală, în deplină necunoștință de cauză - vă rog să nu întrerupeți o tovarășă femeie! Și vă rog să nu mai bateți cu pumnul în masă, aici nu sunteți la cazarmă, aici vă aflați într-un lăcaș de învățământ superior - și încă ce lăcaș...

Uluit, generalul se întoarce spre director, se apleacă mult ca să caute și privirea lui Novicov - dar Novicov râde! Iar Petre Iosif îi face semn cu amândouă mâinile să aștepte... În schimb, Apostol se face mic, mic...

Începem și noi să ne agităm pe scaune. Ba chiar careva îi șoptește - însă destul de tare - Toriei :

- Nu te lăsa, Toria ! Foarte bine! Așa!

- Cum, adică? face generalul năucit, asudat. Rebeliune ?

- Tovarășe Director! i se adresează Toria lui Petre Iosif. De ce nu i-ați explicat tovarășului vizitator ce anume vizitează?

Petre Iosif își scutură coama, nedumerit. Dar Mișa Novicov îi explică generalului - de astă dată aplecându-se el mult:

- Aicia noi sântim la Institutul di literatură și critică literară imeni Mihail Iminiescu ! Aicia noi sântim printre viitorii scriitori de vază ai iepocii noastre, care iei vor discrie foarte rialist și întocmai rializările poporului trudit. Iei: inginerii suflitului uminiesc, cum bini a spus tavarışc' Stalin...

- Mai ai ceva de adăugat, tovarășă? îl întrerupe Directorul, adresându-se Toriei. Timpul ne presează...

- Nu de adăugat, de întrebat - iată Întrebarea adresată tovarăşului general: nu cumva, în timpul acestei şedinţe, se vor deconspira anumite secrete... profesionale ? de M.A.I. ? Chiar secrete de stat? Dacă se vor rosti, aici, lucruri pe care noi, care nu facem parte din organe, nu trebuie să le aflăm - ca să se păstreze secretul de stat?

- Asta eraa ? - generalul se luminează, chiar râde. Păi de ce n-ai spus aşa, tovarăşico ?

- Fiindcă nu m-aţi lăsat! Fiindcă mi-aţi bătut cu pumnul în masă!

- Dar n-am bătut cu pumnul... - generalul caută ajutor, din priviri, tot la Petre Iosif. Doar aşa, niţal, cu palma...

- Nici cu palma, nici cu pumnul, astea păstraţi-le pentru duşmanii regimului, şi nici pentru ei, că prea zbiară reacţiunea că folosiţi metode inadmisibile - eu cam atâta am avut de spus!

Şi Toria se aseză. Linişte de moarte. Generalul îşi scutură capul de mai multe ori, apoi începe să şuşotească ceva la urechea lui Petre Iosif. Acesta, prin gesturi, încearcă să-l liniştească, să-l asigure de ceva. Novicov se ridică de pe scaun, îşi vâcă şi el capul între capetele lor, vorbeşte, vorbeşte...

- Dosarul meu vă stă la dispoziţie! strigă Toria, de astă dată fără să se mai ridice.

- Vă rog, vă rog! Să revenim la ordinea de zi ! - Petre Iosif e neliniştit, chiar speriat. Tovarăşe general, continuaţi...

Dar generalul se ceartă cu Novicov. În şoaptă. Novicov şopteşte din ce în ce mai tare, acum auzim bine ce-i spune:

- Ia nu pirmit ! Ia cunosc pi tavarăşa (şi arată spre sală, desigur şi spre Toria), ia iesti o divatatî tavarăşă, ia cinstită, di aceia pus ia prrrabliema în muod cinstit! Ia nu pirmit ! Ia zăcut doisprici ani în uocnili faşiste - undi ieraî mata, tavarîşc', când ieu zăciam la Daftana ? Ci vrâstî ai matali ?

- Tovarăşi, tovarăşi... - Petre Iosif izbuteşte să-l facă pe Novicov să treacă la locul său. Tovarăşi! Ordinea de zi...

Păcat că "ordinea de zi"... Toţi cei din fundul sălii ne ridicasem în picioare, ca să nu pierdem nimic din dispută - păcat că nu continuă, ne-am fi distrat, ne-am fi sărat inima... Iată-i şi pe cei doi de la zid, îşi pierd zdrenţele de zâmbet care le fluturaseră pe buze, până mai adineauri.

Frica mi se instalase cu nădejde, în coşul pieptului. Sau undeva, în spinare? La ce slujise circul de la început, făcut de Toria, cu complicitatea Directorului, cu ajutorul lui Novicov ? Dacă tot aici, la asta ajungem? Aşa să se petreacă toate şedinţele de "prelucrare" ? Careva din sală face pe nebunul, că el nu

permite, altul, de la prezidiu, că el nu admite (sau invers, nici o importanță) - că nu admite-permite - ce ? Să i se bată cu pumnul în masă? Că nu permite-admite ca Securitatea să folosească asemenea "metode inadmisibile" ("chiar cu dușmanii regimului")? Ei și ? Securitatea își permite orice, începînd cu "metodele admisibile" (să fiu eu întrebat - ba nu, oh, dacă aș putea să mă fac invizibil), iar Mișa care, abia adineauri, "nu pîrimea giniralului" nu știu ce, uite că tună și fulgeră împotriva nenorociților de la zid, care nu sunt, nu mai sunt securiști; iat-o pe Toria, care, abia adineauri ne dăduse și le dăduse celor de la zid un strop de speranță (că ceea ce se anunța nu va mai veni), iat-o cum îi sfășie, îi calcă în picioare pe "foștii ei colegi" (ea, într-adevăr, a fost colegă cu ei, la Școală, anul trecut).

Începuse să-mi fie greață - de frică. Frică - de ei, greață - de mine, de ceea ce aș putea și eu zice, dacă aș lua cuvîntul - și ce dacă nu-i cunoșteam pe pușii-la-zid ? Ce, Vasile îi cunoaște? Sau Mica? Adevărat, și GÉMé și Tom îi cunoșteau, dar nu despre ceea ce, eventual, cunoșteau vorbeau. Oh, și mai ales Tom, cel care părea... Dar cine nu părea - și iată-i, acum, arătându-se.

Nu înțelesesem decât frânturi din crimele celor doi (amândoi binișor în vîrstă, acum aflu că sunt căsătoriți, au copii), nu primeam decât stropi răzleți din ceea ce răspundeau ei, împleticiți, resemnați, năuciți de lovituri, însă, pe măsură ce înainta ședința, vedeam, din ce în ce mai limpede, acolo, la-zid, între masa prezidiului și primul rând de scaune, un om-obiect: sperietoarea-scuipătoare.

Era primul proces la care asistam, al lui Grigorian avea să fie al doilea - apoi, după o pauză, ale mele... Mă avertizase Toma că mă fofilasem eu de două ori, dar n-o să-mi mai meargă, însă nu avea de unde ști (de altfel, nici eu) că la "următorul" eu însumi mă voi afla la-zid. Oricum, atunci, la al securiștilor, cu urechile înfundate de atâtea palme-și-pumni (pe care le încasam și eu - poate de aceea luătorii la cuvînt luau cuvîntul, fiindcă îi dureau pe ei urechile și dădeau palme-pumni în sperietoarea-scuipătoare), încât începusem să gem și să vreau la mama... Aveam nouăsprezece ani, împliniți, ditamai găliganul care se bărbiera zilnic și avea o amantă - dar voiam la mama; trecusem eu însumi prin atâtea încercări, refugiu și fugă în păduri, apoi lagăr, apoi, între treisprezece și paisprezece ani și ceva, mă descurcasem singur-singurel (amândoi părinții fiind arestați și, refugiat fiind, nu aveam în România nici măcar un străunchi care să-mi dea o bucată de pâine și un așternut pentru o noapte), apoi, la cincisprezece ani, fusesem arestat - adevărat, doar pentru o săptămână

- la șaptesprezece, iarăși arestat - adevărat, doar pentru... altă săptămână, dar *trecusem pe acolo* - și iată-mă, acum, ditamai bărbatul și... viitor-scriitor, la o oarecare ședință (în care erau "prelucrați" niște bestii de securiști !), nemaiputând suporta și gemând și vrând la mama...

Era primul proces, Grigorian avea să fie judecat în al doilea - apoi îmi venise mie rândul. Trecusem direct, de la ascunsul în ultimul rând, la-zid, cu toate că o lege nescrisă prevedea ca acuzatul de azi să fi fost, ieri, acuzator. Desigur, îmi fusese atât de frică acolo, în ultimul rând, de tăcerea mea, de ceea ce aș fi putut zice-face eu ca acuzator, încât mă grăbisem, sărisem peste acea etapă obligatorie și îmi ocupasem locul, la-zid. Este adevărat: motivele (nu pretextele) pentru care ajungeau acolo nu erau crime-crime, deci nu se încheiau cu "excluderea din rândul "oamenilor" (nici măcar din rândurile studenților) - de aceea au fost mai multe. Mi-ar fi ușor, acum, să pretind că, atunci, le dozasem, le programasem, le construisem în așa fel, încât să nu depășesc un anume prag. La urma urmei, ceea ce "comisesem" eu în primăvara lui '56 (cu "întrebărie de la marxism") era de zece ori mai grav decât "crimele" celor doi securiști și ale lui Grigorian, la un loc - dar nu pățisem nimic, sau aproape... vreau să spun: nu o pățisem, pe loc... Însă, pe de o parte, îi obișnuisem pe colegi și pe profesori cu "năzdrăvăniile" mele (în riguros crescendo), așa că următoarea, oricât ar fi fost de mai-gravă, era pusă pe socoteala "caracterului infect" al celui care spune-ce-i-stă-pe-limbă (varianta "ci-vilă", a colegilor), sau pe seama... "riaționarismului cinstit" (variantă lansată de însuși Novicov și de care aveam să profit până în 22 noiembrie, la arestare...).

Însă eu nu eram un tactician și nu eram un lucid; și, desigur, nu eram un bine-informat (în privința evenimentelor politice). Însă, din instinct, urmam (iar uneori chiar devansam) schimbările, ezitățile, răsturnările (politice) din acei ani. Intrasem, deci, la Institut, în '54, un an bun (în toate sensurile) de la moartea lui Stalin - primul an, din '48, când dosarul de Cadre nu mai avea o importanță decisivă ; apoi rușii se împăcaseră cu Tito - Hrușciiov și cu Bulganin se opriseră și la București, îi văzusem cu ochii mei trecând cu mașina prin fața Institutului și intrând alături, la ambasada sovietică; apoi "răscumpărarea", de către români, a Sovromurilor (nu știu ce valoare... economică avea acel act, dar îi simțisem valoarea de simbol) ; apoi Conferința de la Geneva și liberarea unui mare număr de deținuți politici (vai, rearestați, după izbucnirea Revoluției Maghiare). Însă dacă nu percepeam aceste evenimente politice, le pipăiam pe

cele *literare*: "Banditul de Arghezi", după ce publicase, totuși, în '54, o carte pentru copii, în '55 publicase **1907** - și chiar primise Premiul de Stat clasa I ! Chiar și faptul că Lucian Blaga publicase, în același an, traducerea din **Faust**, era un semn că nu mai este ca înainte. De asemeni, **Morometii** lui Preda - la urma urmei, primul roman nerealist-socialist! Apoi primirea în Academie a aceluiași "bandit" de Arghezi și a lui Tudor Vianu (profesorul nostru de istorie a literaturii universale) - ce era dacă nu un semn? Iar la începutul lui '56, zvonul (adevărat, zvon, dar care circula în Fabrica de Scriitori) că se propusese candidatura lui Blaga la Premiul Nobel - nu era un semn de îmbunătățire a situației?

Însă, în acea noapte de sfârșit de octombrie '54, la procesul celor doi securiști, eu eram departe și de evenimente (chiar de cele care deja se petrecuseră) și de... folosirea (încă o dată: instinctivă) a lor... Mă aflam doar cu frica mea și cu dorința de a găsi adăpost la mama... Probabil atunci - mai puternic decât la "prelucrarea" lui Grigorian - simțisem, intuisem că, la urma urmei, locul cel mai ferit și chiar mai demn este cel de-la-zid, în rol de acuzat, de scui pătoare (sau pișătoare, cum spunea Toma) ; probabil atunci înțelesesem că a fi pus la-zid nu este o condamnare, ci un fel de recunoaștere, de recompensă - cu o condiție: să răspunzi! să dai înapoi! și nu neapărat din răzbunare, nu pentru a re-arunca scuipații și balele înapoi, spre cei care te scuipaseră, îmbăloșaseră ; nu ca să-i murdărești tu cu murdăria cu care încercaseră ei să te murdărească; ci, așa... ca să-i scuturi puțin, să-i trezești: «Ho ! De ce mă scuipi tu pe mine, ce rău ți-am făcut eu ție ?» Apoi: «Bagă de seamă, eu nu rabd în tăcere fără să dau înapoi - îmi dai un pumn, un pumn primești de la mine: spui o minciună despre mine - mâine ai să fii în locul meu, la zid, «pe baza» minciunii altuia !»

Dar până acolo și atunci... Înduram, cu urechi îndurate, "crimele" securiștilor:

În timpul cursurilor - și încă de marxism ! - ce făceau ei, în loc să asculte "cuvântul partidului" ? Ei bine, dragi tovarăși, acești "indivizi odioși" își trimiteau bilețele - dar ce bilețele! În care "comentau dușmănos" chiar cuvântul partidului, de la catedră! Însă, în afară de "bilețele volante", acești "dușmani înrăiți", acești "lupi îmbrăcați în piele de oaie" mai "conversau într-un caiet - iată-l ! (Doamne, ce boi: se vede că-s securiști...)". Și iată, de pildă, ce scriau ei - în timpul cursului de marxism, dragi tovarăși - citez: "Aerul este irespirabil" - cum, adică, "irespirabil"? pentru cine, "irespirabil" ? - care va să zică, ei

pretind că ar fi irespirabil aerul atmosferei de entuziasm cu care oamenii muncii de la orașe și sate construiesc socialismul? Mai departe - citez: "Automobilul Pobeda este, de fapt, Opel" - cum adică, stimați tovarăși, Pobeda este Opel ? - care va să zică geniul poporului sovietic nu este în stare să construiască un automobil sovietic? Dar asta este o insultă foarte gravă la adresa științei și a tehnicii sovietice, cea mai înaintată din lume! Ba, și mai grav: aceste lichele, aceste vipere pe care noi le-am încălzit la sân, vor să insinueze că Uniunea Sovietică ar fi... În fine, că și-ar fi însușit licențe sau chiar uzine întregi din Germania hitleristă - ceea ce este, după cum toată lumea o știe, minciună sfruntată! Uniunea Sovietică n-a luat de la nimeni un vârf de ac ! Din contra: a dăruit! Iată ce au mai avut nerușinarea să încredințeze hârtiei răbdătoare acești... acești monștri cu chip de om - citez: "Oamenii se simt ca prinși într-o pânză de păianjen" - ce vrea să spună o asemenea afirmație? Care oameni? Care păianjen ? Nu cumva... dar noi nici măcar nu putem să rostim cuvântul, că adică partidul nostru... însă acuzații, aici de față, nu s-au mărginit să comunice doar între ei doi, prin bilețele - pe care le-au distrus, dar noi le-am reconstituit, din memorie - și pe acest caiet, iată-l ! Ci și-au exprimat concepțiile lor dușmănoase, greșite, veninoase și față de alte persoane, făcând afirmații calomnioase - citez: "Nu se găsește cafea" - de parcă proletariatul care construiește cu sudoarea frunții societatea de mâine ar suferi din cauza lipsei acestei... acestui drog capitalist! Citez, iarăși: "Colectivizarea este o gravă eroare" - să-mi permiteți, stimați tovarăși, să nu mă mai opresc asupra unei asemenea... Până și dușmanii cei mai înrăiți au înțeles că socializarea agriculturii, "ogoarele fără haturi", după cum bine zice un tovarăș scriitor, va face să crească producția la hectar de cel puțin zece ori - ca să nu mai punem la socoteală faptul că, în sfârșit, țăranul nostru nu mai trudește din zori până-n noapte, fiindcă tractorul face toate, absolut toate lucrările! Iată încă o calomnie - citez: "Rusoai'..." - în fine, sensul calomniei este cam acesta: că adică tovarășele de viață ale tovarășilor noștri ofițeri sovietici aflați pe solul nostru, ca să ne apere de agresiunea imperialistă, ar... că, adică - citez: "Se îmbracă fără gust, nu știu la ce folosește sutienul, nici..." din respect pentru dumneavoastră, dragi tovarăși și stimate tovarășe, trec peste... peste această insultă, că adică femeia sovietică nu cunoaște chiloții de damă și trec la altă afirmație cu totul, dar cu totul dușmănoasă - citez: "Meresiev nu a fost primul aviator din lume care a pilotat cu proteze, printre primii a fost un român, Bănciulescu..." - nici o îndoială, este o gravă insultă la

adresa Armatei Sovietice liberatoare, o falsificare nerușinată a adevărului istoric și un...

"Citatele" vin dinspre masa prezidiului - mai precis : de la general. El păstrează "probele scrise", "re-constituiri din memorie" - a cui memorie ?). Adaosurile, "amintirile" - din sală. Dinspre studenți. Dinspre prieteni, colegi ai celor-de-la-zid.

La un moment dat, aud o frază întreagă, rostită răspicat:

- Acuzatul cutare mi-a povestit, mie, personal, că, atunci când s-a culcat pentru întâia oară cu actuala soție, aceasta nu avea chiloți - e de mirare că a avut nerușinarea să le calomnieze, în același sens, pe tovarășele sovietice !

Mi-au trebuit secunde bune, ca să accept că acele cuvinte ieșiseră din acea gură. Din... acel cap.

Trei săptămâni mai târziu, și lui Grigorian i s-a umblat prin izmene. Deosebirea, totuși: acele izmene, așa cum vor fi fost, aparțineau "acuzatului", deci scuipătorii - sperietorii desemnate, pișătorii puse acolo, la zid și pe care oricine o putea pișa-scuipa - în... prezența omului-obiect. Or, la procesul securiștilor nu era vorba de izmenele cu epoleți albaătri ai vreunuia dintre acuzați, ci, vai, despre chiloții - inexistenți - ai unei femei care pentru a doua oară era pângărită, scuipată - în lipsă, de data asta.

Și mai ales: vai, acuzatorul era acuzatoare - cum să nu vreau la mama? Cum să nu-mi fie frică de Justa?

O singură dată nu-mi fusese - pentru scurt timp: pe la sfârșitul primului an, făcusem chef pe la restaurantele din Parcul Herăstrău și ne îmbătasem binișor. Eram cel mai treaz, așa că GéMé, purtătorul de cuvânt al lui Toma (beat-pulbere, adormise într-un tufiș, pe malul lacului), mă însărcinase pe mine s-o conduc pe Toria la cămin (și ea ciupită), fiindcă numai în mine avea titularul încredere... Oricum, la despărțire, GéMé îmi recomandase cu glas tare, bătând-o ușurel peste obraz pe Toria, atârnată de brațul meu: «Dom'le, n-o fuț', că la ea s' cunoaște ș' se ș'căreste Toma !» Nici nu m-am ostenit să-l asigur că Toma n-are să aibă nici un motiv de șucăr - am pornit de-a curmezișul parcului...

Dar biata fată nu se putea ține pe picioare doar agățată de brațul meu. Am oftat, i-am cerut în gând iertare lui Toma, am luat-o de după mijloc. Așa era mai bine pentru ea, dar nu și pentru mine: îmi zicea: "Horia" și-mi căuta cu buzele gâtul... Încercam eu să-i explic cine sunt - la acel ceas Toria nu lua în seamă explicațiile. Atârna din ce în ce mai greu - apoi schiopăta... Ne-am oprit pe o bancă - din nefericire nu avea spătar, furaseră

golaniile leăturile din partea de sus, oricum, Toria nu avea de ce-și sprijini spatele. Am căutat altă bancă. N-am găsit la timp, Toria a refuzat să mai meargă, zicea că ea vrea să doarmă - cu Horia. Aproape în brațe am dus-o dincolo de un boschet și am întins-o pe iarbă.

M-am îndepărtat vreo douăzeci de pași, m-am dat lângă o tufă și m-am ușurat - băusem și eu mult, dar numai vin, de la început la sfârșit. Când m-am întors, Toria dormea dusă, pe spate, cu picioarele dezalăturate și rochia mult deasupra genunchilor.

Am întins mâna să-i trag rochia în jos - m-am oprit. Și dacă nu doarme? Ori se trezește și începe să zbiere că am vrut să-i fac și să-i dreg, ba chiar să o violez în somn? Rămâie așa, n-are să-i răcească - noaptea era caldă.

M-am întins și eu în iarbă, la picioarele ei. Rochia mult înălțată, însă nu se vedeau; și nici lipsa lor - de chiloți vorbesc. Bineînțeles că avea, altfel cum? Să fie ei albi? Sau bleu? Sau vernil - oricum, nu s-ar fi distins nuanța. Ea, Toria, justa mea colegă are - spre deosebire de nevasta lui Popa (sau chiar Florea ?) : ea, în caz de punere-la-zid a bărbatului, n-are să fie scoasă și purtată în văzul lumii, fără de - ia sugestia-vigilența-denunțul unei colege de muncă a soțului, una justă de tot!

Pe atunci (în 1955) încă nu formulasem teoria chiloților la românce - nici nu știam că s-ar putea - dar mă descumpănise și pe mine luarea la cuvânt a Toriei în timpul demascării securiștilor. Atât de profund (și difuz) mă zdruncinase "argumentul" cu chiloții (în realitate: cu lipsa lor), încât nu percepușem că Toria, în fapt (și în sinea ei), sărea în ajutorul tovarășelor femei care iată cum sunt con-si-de-ra-te de bărbații lor, chiar organe fiind - mie îmi rămăsese o singură impresie, de fapt o imagine: în plină sedință, Toria se ridică și începe să agite, arate, învârtească deasupra capului o pereche de chiloți. De ce prezența, când vina era - dacă era - absența lor?

Continuând să-mi fie frică de Toria (cea justă), se adăugase o altă neliniște: că fata asta, în ciuda atributelor exterioare ale feminității, nu este o ceea ce se cheamă femeie. Și nu numai pentru că era încă fată mare (oricât se străduise Horia Toma s-o... des-fete), ci pentru că nu avea, ca să zic așa, organ. Puță.

Nu doar din pricina vinului băut și a oboselii adunate, întins în iarbă, la picioarele ei dezalăturate și mult dezvelite (dar nu suficient, pentru o concluzie), mă întrebam cum anume o fi făcută colega mea, pe acolo. Iar dacă n-are - că n-are ! - ce anume acoperea ea cu chiloții ? Asta-i întrebarea!

Ba nu - întrebarea fiind: are (sau ba) chiloți?

Răspunsul se afla, ca să zicem așa, la îndemână: dacă m-aș fi adunat (prima mișcare) ; apoi m-aș fi întins paralel cu ea, un metru (a doua) ; așa fi întins mâna... - depinde pe care parte a ei m-aș fi paralelizat (asta fiind a doua și jumătate mișcare), așa fi apucat, din a doua și trei sferturi rochia, iar din trei sferturi și-un vârf de ac - i-aș fi văzut-o! Nu pe ea ; pe ei. Adică: i-aș fi văzut, dacă ar fi fost - dacă însă nu, atunci, cu strângere de inimă, n-aș fi văzut învelitoarea, ci învelita...

Și ar fi atât de simplu! îmi spuneam, îndemnându-mă să trec la acțiune: ridică puțin - nu mult, multul era ridicat de la sine, cum ar veni: gata-ridicat - și vezi! Dacă se trezește și-ți cere socoteală că-i umbli pe la sub poale, îi spui în cel mai colegial mod posibil că într-adevăr, pe-la-poale, dar nu ca să i le înalț, ci ba chiar din contra!

Și dacă nu se trezește? Ori se preface că doarme și te lasă să o umbli... ? Dacă se preface că doarme, am să știu: în clipa în care am să-i ridic rochia de tot, picioarele au să i se alătore singure! Poate că da, poate că nu, fiindcă numai ne-fetele (mari) strâng tare picioarele, au grijă să nu li se dezvelească - încă-fetele sunt mai... nesimțite, cum le zic adulții : sar gardurile ca băieții, se așează pe scaun cu picioarele vraște... Deci, întrebarea, în legătură cu Toria, este: dacă-i ridic rochia, își realipește picioarele? Iar dincolo de răspunsul la asta, o altă întrebare: dacă o dezvelesc de tot - ce văd: chiloții, ori fărăchiloții ? Dincolo și de asta, întrebarea cea mare: dacă-i văd fărăchiloții, văd și dacă are sau n-are ea, Toria, puță? În fine, cea mai mare: dacă are ca toată lumea fetească - este ea fată-mare, cum știm toți colegii ei, bașca profesorii? - sau nu este ea atât-de-fată-mare cum am tot zis noi, de-a ajuns să creadă și interesata?

Mi-am luat inima-n dinți, m-am întins în iarbă paralel cu Toria. Răsufla auzit, liniștit. Dormea.

Si dacă așa, ca să zic așa, face ceea ce mi-a recomandat Gémé să nu fac - ca să nu se ș'cărească Toma? Dacă nu-i fată mare, nici n-are să se trezească, iar eu n-am să povestesc în jur, laudându-mă că am regulat-o pe Toria cea care - în mod just - ne regulează pe toți, studenți și profesori de la Eminescu...

Bine-bine, n-aș zice că n-ar fi tentant să umbli prin intimitatea fetei-comisar - dar vorba Românului : de ce tocmai eu ?

Am întins mâna, am apucat poala rochiei, am înălțat-o deasupra coapselor ei - cât să i-o pot așeza fără s-o frec în coborâre și s-o trezesc. Apoi mi-am culcat obrazul pe coapsa ei stângă. Toria a gemut; s-a mișcat; mâna ei dreaptă s-a așezat pe capul meu. Am ațipit în miroznă de iarbă sălbatică.

6

«Uite-o pe Justa», mă întrerup, după primii pași pe Pont de l' Alma.

«Uite-o» - merg totdeauna pe peronul din aval, cel mai comod, însă pot să mă mut exact pe mijlocul căii, între șine.

«Uite-o». Un pod este o gară. Eu sunt o gară, prin mine trec toate șinele, toate cursurile, toate scursurile. Și nu : eu trec prin ele, garile, pe sub, peste, prin - podurile ; așa cum treci când stai - într-o gară, pe un pod: între un tren și altul, între două maluri, ai vrea să poți spune: călare, dar te constăți crăcănat, te-ai vrea pendul și te trezești minge de tenis, mai degrabă de ping-pong, zbatându-se preț de două secunde între masă și paletș, cu zbatere sonoră și cu ochi rotund și zăpăcit de galinacee ; îți spui: «Sunt pe pod: dacă vreau, trec, dacă nu, rămân pe cestălalt mal - iată libertatea!» și, înainte de a trece și înainte de după rămânere, înțelegi că-i tot aia; îți spui: «Sunt în gară: dacă vreau, plec cu primul, dacă nu, îl aștept pe următorul - iată libertatea !» și, înainte de a fi terminat de rostit, pricepi că libertatea aceea este un alibi al rămânerii perpetue între două. Ai fost, cândva, urcat cu forța în tren și ți-ai spus, în gând - încet, încetișor, ca să nu-ți audă ei gândul : «Perfect, asta voiam și eu, dar nu aveam mijloace..." și, înainte chiar de plecarea trenului, ai intuit că păgubosul ești tu, că în loc să-ți dea, la ghișeu, un bilet dus-întors, ei te puseseră pe tren ca pe o ladă cu tomate - și cine a mai văzut tomate returnate?

«Uite-o pe Justa», mă întrerup de la o vreme, în această toamnă pariziană, de sfârșit de început sfârșit; mă întrerup și nu văd de ce m-aș preface că mă prefac: sunt o tomată, binișor coaptă încă înainte de expediere, nu mă mai pot întoarce decât - eventual - sub formă de bulion.

«Uite-o pe...» - altă pătlăgică.

Tropăie strâmb, cu scăpături. din glezne, din genunchi, din solduri, îndărătul meu; aleargă după mine, de astă dată nu mai fug ; de astă dată n-o să mai șovăim, întârziem, ratăm. Uite-o - și singurul sentiment-stare: vinovăția.

- Spune-mi: ce facem ? zice. Și zice: Ce trebuie să facem?

- Noooi ? Noi doooi ?

Să fi avut, în cele trei săptămâni de libertate rămasă, vreun șfichi de regret că nu-i spuseseam? De tentație să-i, totuși, spun? Nu-mi aduc iminte, nu cred. O dată coborât în pânțele balenei, arestul Ministerului de Interne, în momentele de singurătate pe

care le mobilaam cu prieteni, părinți, iubite sau doar colege - să o fi "chemat" și pe Toria ? Măcar ca să-i mărturisesc regretul că nu-i spuseseam - ce face, ce să facem? O voi fi asigurat că, tocmai ca s-o protejez, nu îi încredințasem "secretele" mele? "Activitățile" mele? Probabil, nu. Sigur: nu.

Timp de doi ani și două luni îmi fusese frică de ea - fiindcă era, cum bine o zugrăvea porecla: Justa. În al doilea an de facultate, frica devenise... prudentă : justlinismul ei nu mai era demascare, înfierare (a altuia, a altora), se mărginindu-se la... declarații de principii, însă (și) eu eram deja marcat de demascarea chiloților - inexistenți - ai nevestei securistului : și dacă "intransigența" i se trezea iarăși? Nu, în anul II nu-mi mai era cu adevărat frică de ea, însă *mă* țineam la distanță. Era și mai ușor: în primul rând, Institutul desființându-se și trecând - ca secție - la Universitate, ea, ca studentă, locuia la căminul de fete, eu la cel de băieți; în al doilea rând, ea frecventa seminarul de critică, eu pe cel de proză, ne întâlneam doar la cursurile comune, unde era ușor să te pierzi printre cele câteva sute de studenți ai anului; în fine, eu aveam "prietene legale" dintre studenți de la alte facultăți - însă colege de cămin cu ea, ba cu Marga, de la Engleză, era colegă de cameră... La urma urmei, în timpul anului II, o uitasem, iar în acel 1 noiembrie '56, îmi răsărise, brusc - dar nu alta (pe care eu nu o cunoșteam - fiindcă nu o mai urmărisem), ci tot-aceea, Justa de la procesul securiștilor.

- Spune-mi: ce facem?

- Noi doi?

Era inutilă "prudenta" din acel 1 noiembrie, chiar dacă ei nu-i spuseseam și nu aveam să-i spun ce anume... făceam, ce vorbisem cu alții - măcar unul dintre acestia îi spu sese Justei. Ea însă voia să știe din gura mea - dar ce ?, fiindcă în acel moment nimic nu era cristalizat, și eu ca și ceilalți doar fierbeam de revoltă - adevărat, altfel decât până atunci, însă tot nu ajunsesem până la un ceva. Simțeam cum toți, toată lumea în jur, căuta-și-respingea, căuta-și-fugea și iar căuta-și-se-ascundea - balansul între frică și curaj, între demnitate și prudentă, între "trebuie să facem ceva" și "să facă alții, de ce eu ?" ; totul în jur fierbea în clocote, cu stropi fierbinți, ceea ce se petrecea în Ungaria devenise și încurajare nebună și descurajare (nebună), descopeream că "și noi", descopeream că "sigur că și noi - dar nu ca Ungurii", pe de-a parte, umilinta că Ungurii ne-o luaseră înainte (ei, care-i cunoscuseră pe Ruși doar în 1848-49, dar uitaseră; ei care căzuseră în brațele lui Bela Kun în 1919 și noi, Românii, îi scăpasem de bolșevism - dar ei uitaseră; ei care, deși

rămăseseră ultimii aliați ai Germanilor, o dată ce-i ocupaseră și pe ei Rușii, se dăduseră cu ei, ba chiar ne "fericiseră" pe noi, Românii cu zeci, poate sute de mii de "comuniști români" : tot felul de secretari și de milițieni, tot felul de responsabili și de securiști - mai ales de securiști, dintre care nu puțini împușcaseră și arsaseră Români și deportaseră Evrei, în Transilvania de Nord-ca polițiști horthyști, szalosyști...), pe de altă parte: "foarte bine: să începă, ei și, dacă lor le iese, încercăm și noi". În ceea ce mă privea, deși îmi petrecusem copilăria și adolescența în Transilvania, nu devenisem maghiarofob, însă în seara trecută aflasem o veste care mă zdruncinase : se spunea că, la Cluj, un grup de studenți români, cu steaguri românești (din care decupaseră stema R.P.R.), se îndreptase spre locul unde se adunaseră studenții unguri; abia apucase un Român să spună: «Frați Unguri!», că fusese întrerupt: «Frate ești cu porcul, valah împuțit!», steagurile românești fuseseră smulse, călcate în picioare, iar studenții români, huiduiți, puși pe fugă, câțiva chiar bătuți.

Ceva nu era în regulă: totdeauna, în înfruntările dintre Unguri și Români, chiar în inferioritate numerică, Românii îi bătuseră măr pe Unguri (știam din proprie experiență, de la Sibiu, apoi din satele unde îmi petreceam vacanțele) - ce se întâmplase la Cluj? Se întâmplase, mi se spusese, că Românii se așteptau să fie primiți cu brațele deschise, doar dușmanul amândurora era Rusul - și când colo Ungurii îi trataseră de porci și de "bidös oláh", le pângăriseră drapelele, ba chiar le strigaseră că ei, Ungurii din România, au o singură problemă : *Erdely*, un singur dușman de moarte: *Valahul* ! Mi se mai spusese că, imediat după întâmplare, mulți dintre studenții români fuseseră convocați la Securitate - însă, de acea dată cu mare discreție, mai degrabă invitați și, bineînțeles, nici unul dintre securiști nu era ungur (cu toate că ei constituiau mai mult de trei sferturi din cadrele M.A.I.) ; că securiștii români, oferind "invitaților" cafele și țigări, ba chiar coniac, încercaseră să deschidă ochii Românilor:

«Ei, ați văzut cum v-au primit «frații» voștri întru revoluție? Așa vă trebuie! Păi bine, bă naivilor, fraierilor, cum v-ați închipuit voi că Ungurii, care timp de o mie de ani ne-au ocupat și ne-au tras pe roată și ne-au considerat animale..., doar știți istorie, știți că mai bine s-au lăsat înfrânți, în 1849, decât să se alieze cu noi, deci, să ne recunoască statutul de națiune; știți că în Primul Război, au preferat să piară ca stat, decât să recunoască drepturile Românilor, Sârbilor, Slovacilor - cum v-ați închipuit că Ungurii pot deveni, peste noapte, «frați» ? Dar agitația de la ei, din Ungaria, chiar dacă ia, uneori, aspecte antisovietice, antiso-

cialiste, în realitate nu urmărește decât reconstituirea Marii Ungarii ! Doar știți istorie: când Hitler a ocupat Cehoslovacia - cine s-a repezit și a pus laba pe Slovacia de Sud, pe Ucraina Subcarpatică ? Ungurii! Când Hitler a atacat Iugoslavia, cine s-a repezit și a ocupat Voievodina de Nord, zona Backa ? Ungurii - după ce, cu un an înainte, ne răpiseră nouă Ardealul de Nord! Cu ei vreți voi să fraternizați ? Să le dați o mână de ajutor, să pună iar cizma pe grumazul Ardealului? Ardealul nostru, românesc? Să-i ajutați să reconstituie Marea Ungarie ? La urma urmei, bine v-au făcut, erați pe punctul să uitați lacrimile și sudoarea și sângele Românilor martirizați o mie de ani, de ei, de Unguri!

«Uite ce ar trebui să faceți voi, băieți... » - iată ce ar fi trebuit să facă "băieții" - studenții români: a doua zi, Ungurii aveau de gând să se adune în jurul statuii lui Matei Corvin...

«Voi știți istorie: cel mai mare rege al lor a fost român de-al nostru! Vă duceți și voi acolo - cum adică: Românul Corvin să devină simbolul iredentismului maghiar? Păi, ia să vă învățăm noi istorie, mama voastră de boangheni - și îi învățați! Istorie! Fiți pe pace, dacă, din întâmplare, încep ei să vă... înțelegeți ce vreau să spun, să știți că avem noi băieții noștri printre ei, n-ar să ajungă să vă bată, Ungurii... Și o să vă dăm din dotare niște... chestioare, uite-atâta de lungi, patruzeci de centimetri de țeavă de plumb, se țin uite-așa, în mânecă, un simplu gest și... Ei, ce ziceți? Ne întâlnim mâine, la orele 13, la statuia lui Corvin. Ca să punem o dată pentru totdeauna lucrurile la punct - mama lor de iredentiști."

Emisarul era îngrijorat: cu o excepție-două, ceilalți studenți, deși spusese, la Securitate: «Bine, vedem mâine...», erau hotărâți să nu se ducă - o bună parte dintre ei, ca să împace și capra și varza, luaseră primul tren, primul autobuz și plecaseră din Cluj, se răspândiseră prin sate, la părinți, la rude... Rămăsese însă "nucleul" - acesta era "pentru încă o încercare" : se vor duce la statuie, vor încerca să-i convingă pe Unguri că unirea-face-puterea și numai dacă aceștia repetă măgăria, numai atunci... atunci or să le plătească boanghenilor pentru tot!

Un alt emisar adusese vești bune: la Timișoara, nici o fricțiune între Români și Sârbi - Ungurii nu contau. Adevărat: Securitatea încercase să aresteze pe câțiva "vorbitori" de la o reuniune, însă ceilalți studenți îi liberaseră. Cum anume? Nu se cunoșteau amănunte, însă ceea ce era sigur: câțiva studenți urmăriți se refugiaseră într-un cămin de fete, iar fetele, groza-vele, baricadaseră intrările și-i bombardaseră pe securiști cu ce le cădea sub mână... Rămânea însă o "problemă", la Timișoara:

studenții erau nu doar susținuți, dar, într-un anume fel, conduși de un conferențiar de la catedra de marxism, unul Haiducu... Ce să însemneze asta? Că marxistul o rupsese cu marxismul? Că vrea să-i conducă pe studenți în cu totul altă parte decât doreau, voiau aceștia?

Umblau zvonuri că și studenții de la Iași se puseseră în mișcare. Ba chiar și cei din Brașov - unde erau doar două facultăți "marginale" : una de Mecanică, alta de Silvicultură... Ah, și numai noi, cei din București, nu facem nimic, noi, care ar trebui să fim portdrapel și exemplu... Uite, până și militarii - care, în asemenea situații, riscă să fie puși la zid: se spune că la Academia Militară cei mai buni studenți de la Aviație, de la Marină și de la Artilerie făcuseră sau încercaseră să facă ceva - ei bine, fuseseră arestați! Se mai vorbește de o formație de blindate staționată în Dobrogea (parcă la Topraisar) care pornise cu tancurile spre București "ca să-i ajute pe studenți" - a, da, nu există pod peste Dunăre, blindatele au fost oprite la bacul de la Vadul Oii, încă nu se știe dacă tanchiștii au fost împușcați pe loc sau... ; dinspre Cluj vine vorba că tot o formație de blindate de pe lângă Apahida ar fi pornit (sau ar fi avut de gând) spre închisoarea Gherla, "s-o spargă", să libereze deținuții... .

Numai noi, studenții de la București, nu facem nimic...

- Spune: ce facem?

Noi doi? Nimic! Ia cum vrei acest: nimic, oricum l-ai interpreta, îmi convine - mai ales în sensul în care întrebi direct: mi-ar fi și rușine să recunosc, mai ales față de tine, o justă, și de partea ceastălaltă - anume că, chiar dacă știu ceva, dacă aflu ce s-a petrecut la Cluj, la Topraisar, la Timișoara, chiar și la Apahida ; chiar dacă am oarecari relații extrastudentești - tot nu știu. În fapt, știu din ce în ce mai puțin - pe măsură ce în Ungaria flacăra se întinde; pe măsură ce aici cazanul începe să clocotească (fiindcă are capac...). Nu văd limpede, dar simt: noi, Românii, n-o să facem nimic, nouă are să ni se ridice nițel capacul - ca să nu dăm în foc, să clocotim înde noi, tricolorii. Iar după ce nu-vom-face-nimic, vom explica, arătând pe degete:

«Dom'le, la Cluj, în special, în general în Ardeal n-am făcut din cauza Ungurilor; la Timișoara n-am făcut din pricina diversionii marxiștilor - s-au băgat peste noi, între noi, nesimțiții !; la Iași n-am făcut, că prea-s aproape Rușii; la Constanța - prea-i departe Bucureștiul (și-apoi bacul, e-hei, de n-ar fi fost bacul, mărșăluiam asupra Bucureștilor !)»

Din aceeași mișcare, vom da vina pe București:

«E-hei, dac-ar fi început Bucureștiul...».

Și, desigur, pe studenți:

«Trebuia să începeți voi - numai să începeți! - am fi continuat noi...»

Nu văd limpede, însă miros: chiar de vom începe noi, studenții, adulții se vor mulțumi să caftească doi-trei milițieni, un activist, doi (securiști nici unul: ăia știu să se ascundă - ba chiar să facă pe... populația indignată, revoluționară!), dar și pe mai mulți presupuși : vecini cu care sunt în conflict pentru o odaie, șefi care le-au refuzat o primă, colegi de slujbă, promovați "pe nedrept"...

Apoi studenții... Studenții hotărâți să facă ceva sunt niște infanțili ! Auzi: ieri, 31 octombrie, programează o manifestație în Piața Universității, pentru... 5 noiembrie! Acum, când fiecare secundă contează, programările trebuie făcute în următoarea jumătate de oră! - dar ei, debilii : la 5 noiembrie ! Până atunci câte nu se pot întâmpla - și în Ungaria și la noi ? (în bine, în rău); până atunci Securitatea nu numai că are timp să afle de manifestație, dar să-i și aresteze pe organizatori precum și pe verii de-ai treilea ai vecinilor lor !, pe toți cei care "ar fi susceptibili de a participa" - ce contează că nu știau de vreo manifestație, "dar dacă ar fi știut? noi, organele, punem și așa problema, fiindcă există dușmani reali și dușmani potențiali !" ; ba ar avea timpul să "organizeze" ea o... asta, zi-i pe nume, (contra)manifestație, cum ar veni, una împotriva bestiilor de unguri care vor Ardealul nostru sfânt - ca la Cluj... Asta ar fi trebuit "organizată" astfel : la ora 13,30, când ies studenții de la cursuri, în holurile câtorva facultăți să se anunțe: «Adunarea în Piața Universității !" - atât!

...Atât - și ar începe un concurs de alergări între studenți și "studenți" : care ajunge mai iute în Piață... Sau... din contra: securiștii ar da fuga și ar ocupa Piața Universității, studenții îndreptându-se în marș forțat în direcție opusă, ei neavând nici o treabă prin "zonă" - nici în acea zi, nici în următoarele... săptămâni...

Discutasem, ne certasem, aseară, plimbându-ne pe stradă până spre miezul nopții - cu Septimiu. Îmi fusese coleg de liceu și prieten bun, acum era student la Drept, avea și el mulți cunoscuți la Medicină, participase la întâiele discuții - nici el nu era de acord cu programarea pentru 5 noiembrie; el însă avea o fixație : armata - fără armată nu putem face nimic, de aceea s-o câștigăm de partea noastră... «Cum, deșteptule ?» îl întrebasem, «bați la poarta cazarmii : Bună ziua, eu sunt studentul cutare, am venit să vă câștigăm de partea noastră, a revoluționarilor ?» «Atunci pornește-o cu mâinile goale împotriva securiștilor - ăștia din

Trupele de Intervenție M.A.I. trag în tine fără somație !» «Nu trag», spuseseam, fără convingere, «au vârsta noastră, cei mai mulți sunt de la țară, gândesc ca noi...» «Gândesc ca noi, dar trag ca ei !», mă amendase Septimiu. «Din moment ce poartă uniformă M.A.I., trag în noi fără tresărire și trimit acasă, la țară, pima pentru un dușman lichidat.» «Așa e cum spui, o știi mai bine decât tine - atunci ce facem ?», întrebasesm. «Și ce-ar fi dac-am ocupa Radioul ?», am propus. «M-am gândit și eu - dar cum? cu ce ? E păzit și de securiști și de Ruși - ți-am spus: fără armată, nimic de făcut...»

Or nici el, nici eu nu aveam măcar un fost coleg de primară - în armată. Și cum am fi ajuns la acela, când toți militarii fuseseră consemnați în cazărmi, ba cei din M.F.A., chiar și ofițerii, fuseseră dezarmați (li se luaseră până și baionetele...), armele fiind transportate și depozi-tate în cazărmile rusești...

Ne despărțisem înghețați - și dezumflați : nimic de făcut.

Tocmai de aceea, în ziua de 1 noiembrie, dacă nu știam ce anume voi face eu, simțeam: ceva-ceva tot voi găsi de făcut - singur. Și mai simțeam: "rezultatul" va fi : închisoarea, nu victoria revoluției. În acest caz, cum s-o trag pe Toria după mine - chiar dacă devenise între timp mult mai puțin justă?

Mă pătrunsesem nu doar de închisoare în general, dar trăiam, cu anticipație, momentul arestării; trăiam drumul, acea porțiune de timp-în-spațiu dintre cele două lumi; trăiam, cu mulți pași în față, primul "contact" (fizic, desigur) cu anchetatorii bucureșteni - și îmi pre-cunoșteam celula. Ceea ce încă nu știam: când anume se va petrece asta - cât despre motivul arestării, al ajungerii în celulă și așa mai departe: nu mă interesa, grija mea fiind de a contraria eventuala cauză, de a ajunge grabnic la efect...

În zilele care s-au întins, luuungi, ca cele de post, până la arestare mă dedasem la un exercitiu rușinos, vinovat, solitar: la cursuri, pe coridoarele Universității, la cantină, la cămin, pe stradă, în timpul "întâlnirilor clandestine" încercam să văd care dintre coleg, cunoscuți bine ori doar zăriți în treacăt, va fi (sau ba) arestat. Nu aveam nici un fel de criterii, lucram cu intuiția. De acea dată intuiția m-a înșelat : nici unul dintre cei pentru care mă temusem că au să fie - nu fuseseră; și nu simțisem că urmau să fie arestați colegi pe care-i aveam dinaintea ochior și nu-i văzusem în pușcărie: Covaci, Tamara Dobrovolski, Toria...

Mă consolez că nu mă înșelasem în privința lui Septimiu : până la acel 5 noiembrie (în care nici el nu avea încredere), ne mai întâlnisem de două sau trei ori; îmi aduc aminte ultima: cea de pe treptele bătute de vânt ale Bibliotecii Centrale (în acel

moment aflată în clădirea Tribunalului de pe Cheiul Dâmboviței) : el tuna și fulgera împotriva colegilor cutare, împotriva studenților în general (el zicea : "studentime"), ajunsese până la : "acest popor fără coloana vertebrală" - ca să încheie anunțându-mă că el nu renunță la armată; că își făcuse un "contact" la o școală militară din provincie, singura dificultate: armele - însă el stabilise un contact și la un depozit din vecinătatea școlii mili-tare... Îl ascultam, îl priveam, îl admiram, îl invidiam: prietenul meu nu se lăsa copleșit, contaminat, îmbolnăvit de neputința generală, de nepăsarea națională!

La despărțire îi pusesem obișnuita întrebare: «Când ne mai vedem ?» Ca de ne-obicei, Septimiu reacționase violent, ofensat: «Ce întrebare-i asta? Crezi că dezertez ? Eeeeu ?!» - și plecase grăbit și atins - și nu-l mai văzusem opt-nouă ani. Când ne-am reîntâlnit, el s-a bucurat, eu la fel, dar relațiile noastre se relipiseră în locul și momentul liceului de la Sibiu, nu în al facultății și al Bucureștiului din 1956. Încercasem în câteva rînduri să aduc vorba despre Ungaria: părea (și arăta sincer) că nu-și mai aduce aminte... A, da ? Așa se petrecuseră lucrurile, atunci?, din păcate el nu le trăise pe viu, tocmai se îmbolnăvisese cineva din familie și trebuise să se ducă acasă...

De aici, de pe Pont de l'Alma, se vede bine, ca dintr-o gară; ca de pe un pod. De aici, de pe Pont de l' Alma, se vede aproape limpede Justa.

Atît că, îndărătul ei - sau în față? - șade, ca decupată în placaj, Mamădragă:

- Spune, ce facem? Noi doi... ?

Noi? Doi? Ce să facem: ce-am mai făcut în Parcul Herăstrău: dormim...

La asta mă gîndeam în seara zilei de 21 noiembrie: la ceea ce ar fi putut atît de bine să fie, după cum - atît de bine - n-a fost; și nici nu avea să se împlinească vreodată: fiindcă mîine am să fiu luat și dus.

Știam că mîine - la ce oră?, presupuneam că au să mă aștepte la cantină, la prînz, are să vină un coleg, are să-mi spună că mă așteaptă la poartă un prieten, coleg de liceu - și eu am să ies la poartă...

Mîncam la cantină, cina era alcătuită eternul crep năclăit cu sirop de zahăr ars. Mîncam și eram la cîțiva centimetri distanță: de a o atinge; de a i-o pupa. De astă dată însă nu mai dau înapoi - mai ales că e ultima zi de libertate - dau în scris că mîine mă arestează.

Ca de ne-obicei, în acea seară n-am urcat sus la cămin : am

ieșit, am luat tramvaiul, am coborât la Cișmigiu, am apucat-o spre Dîmbovița, am mers pe chei... Știam că mai încolo, în Piața Senatului, dacă ai douăzeci de lei, poți trage o dată - mai trăsesem, la începutul toamnei, dar de-atunci nu mai știam cum involuaseră lucrurile, se vorbea din ce în ce mai insistent că le-ar fi umflat și le-ar fi trimis la stuf, în Deltă.

Cum se lăsase o ceață groasă, înecăcioasă, puteam vedea (cît se vedea), fără să atrag atenția. Am rămas pe trotuarul cheiului ; mă plimbam încolo, înapoi și trăgeam cu ochiul la grupul lor.

La venirea mea erau nouă, le-am numărat. În curînd au venit doi, au plecat cu două - au rămas șapte. A mai venit un tip, încă unul - cinci. Patru. Trei - și nu se întorceau cele plecate sau altele...

Trecuse un ceas încheiat și eu nu îndrăzneau. La un moment dat, mi-am zis: «Vrei să mergi la revoluție, dar nu ai curajul să te apropii de ele și să întrebi care-i liberă ?» Data trecută fusese mai simplu: nu era atîta ceață, se vedea binișor, o alesesem pe cea mai tînără, o luasem de braț - și gata! Acum era mai complicat. În primul rînd, că nici una - chiar din cele de la început - nu era cît de cît tînără. Pe acelea le va fi dus la stuf, au rămas gloabele - pînă cînd? Apoi: mai ușor alegi cînd grupul are zece, decît atunci cînd are doar trei - fatalmente, pe două dintre ele le nedreptățești... Încă un bărbat au rămas două, ultimele.

Cînd mă hotărîsem să... aleg, apăruse din ceață un bărbat, o luase pe una, iar cealaltă pornise și ea, singură, spre pod - se vedea că nu-i venea să rămîna singură...

Am alergat după ea, am ajuns-o din urmă, am dat bună-seara și numaidecît am adăugat: «Sărut-mîinile, doamnă», apoi, gata s-o tulesc, în caz de... nepotrivire de caractere: «Am douăzeci de lei mari și lați...» Femeia n-a întors obrazul spre mine, m-a luat de braț și a dat din cap că da.

Dincolo de pod am mers puțin pe o stradă cu nume de sfinți (o știam de pe lumină), am intrat într-o curte, am urcat o scară, am dat într-o galerie aducînd cu a Hanului lui Manuc, am făcut la dreapta și încă la dreapta, ne-am oprit, femeia a scos o cheie din poșetă și a zis că n-are lumină și nici foc, dar merge și așa, n-o să ne băgăm deșteale în ochi - și a rîs, gros, gras, intra ceva lumină prin geamul ușii, mi-a cerut întîi banii, după aceea mi-a zis să-mi dau jos paltonul.

Abia atunci și acolo am realizat cît timp stătusem pe-afară, și cît de înghețat eram - dar ea ! nu doar genunchii, nu doar fesele îi erau reci, aproape sonore : și partea dinăuntru a coapselor.

Dar înăuntrul ei era cald și dulce și parfumat - de mi-a venit

să plîng. Și am chiar plîns.

Ea s-a mirat puțin - dar numai la început. Pe dată m-a luat în brațe cum se ia în brațe și a prins a mă legăna. Și eu am vrut și țîță - mi-a dat. Mă scutura, de leagăn, cum se zgîlțîie la țară sugacii, ca să nu mai plîngă și zicea: «Mamă dragă, eu știu de ce plîngi tu...», dar n-a spus de ce și nu era nevoie.

Și am mai luat-o o dată - acum gema. Și tremura.

Și zicea: «Mamă dragă, ce ne facem noi, mamă dragă, că tu te duci și nu ne-om mai vedea...»

Și după o vreme am luat-o iar - ea îmi zicea Mamădragă și eu îi ziceam Justadragă - și cînd am plecat, mi-a dat un măr.

7

«Uite-o pe Justa !»

Nu, de data aceea nimeni nu mi-o arătase, nimeni nu-mi atrăsese atenția asupra ei. De altfel, nici nu avea cine: ieșisem singur din “proces” și chiar dacă intraserăm doi acuzați, azi - dimineată, de ieșit ieșisem numai eu, cu totul, celălalt rămăsese acolo, sus, în biroul Decanului, mai avea ceva de discutat... Cu tovarășii-în-civil...

Uite-o pe Justa! Așezată pe ultima treaptă a scării. Nu poți să te prefaci că nu o vezi - scara pustie, coridoarele pustii, întreaga clădire a Universității pustie (cursurile s-au terminat, examenele încă nu au început) ; nu poți să treci pe lîngă ea - s-a așezat în mijlocul treptei, răsucită înapoi, privindu-mă.

- Ei ? Cum a fost ?

Ridic din umeri și mă pregătesc să o ocolesc, pe lîngă zid. Însă Toria se ridică, îmi iese înaintea, înalță un deget și recită :

- “Peștele din fundul mării
Leviathan se numește,
Cîte-un ceas pe zi se joacă
Dumnezeu cu acest pește !”

Mă opresc, mă scarpin în cap... Zîmbesc, rîd... Adevărat, nu mă așteptam... să fiu așteptat “la ieșire” oricum, aș fi preferat să fiu așteptat de altcineva, de pildă, de Marga..., însă Marga devenise foaaaarte ocupată cu pregătirea examenelor, ca din întîmplare, de acum cinci zile, de cînd s-a aflat ce mi se pregătește...

- Ce-i cu tine, aici? - o întrebare, așa...

- Ce să fie, zice Toria. Te așteptam. Aici, la țarm...- și arată cu degetul în jos, la buza de piatră a ultimei trepte. Fiindcă aici

trebuia să te... arunce chitul, Leviathan, “peștele din fundul mării...”

- Vrei să spui: să mă lepede, zic - sunt teribil de obosit, sunt stors, nici nu mai văd bine, limba mi-e de iască, dar îmi face bine să constat că am fost, totuși, așteptat la ieșire...

- Controversa continuă, unii traducători au propus varianta pe-gură: “și peștele îl vomită pe Iona, la mal”, alții - nu știu cât de fideli originalului - pretind că Iona a fost evacuat pe orificiul de la antipod, la mijloc aflându-se Românii care, “rusinoși-foc, mie-mi spui?”, zic: “Și Domnul dădu poruncă peștelui și peștele a aruncat pe Iona la țarm”. Tu pe unde, prin ce, cum ai fost... ? Sper că n-ai fost expulzat, la propriu... - devine, dintr-o dată, îngrijorată.

- Nu știu, dar, judecînd după ultima parte, cred că am scăpat și de astă dată...

- Această ultimă-parte venind dinspre Novicov ? se interesează Toria. Memoriul adresat lui Kișinevski ?

- De unde știi ? tresar eu. Într-adevăr, Mișa mi-a aruncat un colac de salvare la care nu mă așteptam: habar n-am de memoriu, de unde o fi apărut... ?

- De-aici, spune Toria și scoate din poșetă niște hîrtii. Uite copia memoriului, uite numărul de înregistrare, uite...

- Ce-i aiureala asta? Nu înțeleg nimic.

- Fiindcă ți-e foame - uite un covrig, doi covrigi... Fiindcă ți-e sete - te invit la țîșnitoarea de alături, de la Ceas... Fiindcă nu mai ai țigări - uite țigări, uite chibrituri... Hai să ne plimbăm... Și mai bine ar fi dacă am trec vizavi, la Șuțu...

Trecem vizavi, în Palatul Șuțu, devenit anexă a Universității. E pustiu și el - dar e răcoros... Intrăm într-un salon prefăcut în sală de seminar, deschidem o fereastră, ne așezăm pe pervaz. Am mîncat covrigii - sublimi ! - am băut apă, de la țîșnitoarea de pe stradă - caldă, coclită, ca într-un iunie, în București - acum fumăm.

- Ce-i aiureala cu memoriul adresat lui Kișinevski ? reiau. N-am trimis nici un memoriu, nici prin cap nu mi-a trecut...

- Foarte rău! Trebuia să-ți treacă! Te repezi ca un berbec cu coarnele în gard, fără să-ți iei nici o măsură de precauție, de acoperire...

- Ce precauție? Ce acoperire? Și de ce te amesteci tu în... ne-precauțiile mele?

- Ne-precauțiile sunt ale tale, dar problemele sunt și ale noastre, deci și ale mele. Exact, vorbesc de “întrebări” !

- De cînd au devenit “întrebările” și ale tale ? Nici cînd le

puneam, prin viu grai, nici cînd le centralizam, în scris, nu dădeai semne că te interesează - ce te-a apucat, dintr-o dată ?

- Uite că m-a apucat! Dintr-o dată! Și așa-mi mulțumești că te-am scăpat din burta chitului ? Dacă nu interveneam eu cu “aiureala” asta, Leviathan te-ar fi înghițit, te-ar fi digerat, te-ar fi... nu vomitat și nu “aruncat la țarm”, ci...

- Bine, bine, de acord... Cu toate că nu e sigur, fiindcă nu m-am lăsat. N-am cedat un centimetru! - nu vreau să mă laud, dar dacă ai fi fost de față, sunt convins că ți-ar fi plăcut...

- Bineînțeles că mi-ar fi plăcut! Dar nu argumentele tale, nici rămînerea ta pe poziție contează în asemenea împrejurări, ci acoperirea - “de sus”, a argumentelor, a rămîinerii-pe-poziție.

- Deci, tu l-ai chemat pe Novicov... Chiar în momentul în care Mișa, nemaigăsind altă apărare decît: «Ieu îl cunosc, iel ieste un riacțianar cinstit», era pe punctul să abandoneze...

- Deci, a picat la timp!

- Așa se pare... Cum a reintrat, Mișa s-a dus la Graur, i-a șoptit ceva, i-a șoptit ceva lui Tismăneanu și pentru că lui Radu Florian nu i-a spus nimic și s-a așezat pe scaun, canalia face: «Am putea să aflăm și noi, cei de la bază, care este secretul ?» și Mișa, frecîndu-și mîinile : «Dar nu iesti nici un sicriet, ieu sunt tari bucuros că iel...» - și mă arată pe mine, “că iel ieste așa cum am zis, adică iel ieste riacțianar - dar un riacțianar cinstit !» «Asta ai mai spus-o, dar care-i secretul ?» îl întreabă Radu Florian. «Dacă ieste un sicriet, ieste numai pintru mata, tavarîșc’ Flarian, ca adica iel...» - și iar mă arată, «iel ieste un tare bun scriitor, care, iel știi să construiască o acțiuni și să-i pui, cum zîc franțujii: suspiens...» «Ce-i cu franțujii: are legături și cu ei ?» sare Florian, vigilintele...

Toria își freacă mîinile, chirăie, îmi dă ghionți de satisfacție - a avut și ea o... “încotrare” cu Florian.

- Și? Și? Ce-a mai spus Mișa ?

- Zice Mișa - continuu eu, încurajat - «Iel n-are ligaturi cu franțujii, iel are ligaturi cu Camitietul nostru Cientral, cu tovarișci Kișinievski, piersanal...”

- Și? Și? Cum a reacționat Graur ? Dar Coteanu ? Dar “țivilii” - cîți erau: doi ? trei ?

- Doi. Graur și-a înghițit cocoașa, Coteanu și-a înghițit mustața. Pînă și unul dintre civili a spus: «Dacă se verifică, atunci...” Numai Radu Florian nu s-a lăsat, cred că și acum se ceartă cu Mișa...

- Și Vasile Albu ?

- Vasile... De la primele cuvinte, a trecut în cealaltă tabără, a

început să mă acuze și el...

- Te miri? Îl cunoști de ieri? Dar spune, care a fost concluzia?

- N-a fost nici o concluzie, mi-au spus că sunt liber - n-am așteptat să-mi repete... Deci tu... Cum de ți-a venit ideea cu memoriul adresat lui Kișinevski ?

- Cum de nu ți-a venit ție ideea? Tu n-ai ochi, n-ai urechi? Credeam că ești dotat cu o inteligență normală...

- Și ce-ar fi trebuit să văd-aud, dacă aș fi fost dotat cu o inteligență normală?

- Să vezi-auzi că se apropie furtuna; să vezi-auzi cum “corăbierii” te trăgeau la sorți și cum făceau ca sortul să cadă pe tine; și să te auzi pe tine când le spuneai: «Luați-mă și mă aruncați în mare și ea se va potoli, căci știu bine că din pricina mea s-a pornit peste voi această vijelie”. ..

- Comparația cu Iona mă... onorează, dar tălmăcește-mi-o.

- Chiar ai nevoie de tălmăcire? Dar totul a fost limpede, din momentul în care Hoajă te-a desemnat să centralizezi întrebările de la seminarul lui...

- Era normal, nu ? Hoajă se declarase incompetent : «Trebuie să mă consult cu catedra de marxism, mai ales cu tovarășul Tismăneanu...»

- Și ți s-a părut normal? Ca un conferențiar să se declare incompetent ? N-ai simțit capcana? Dar era vizibilă, doar că nu striga: “Eu sunt o capcană !” N-ai observat-o nici când ți-a spus să centralizezi întrebările, *în scris*?

- Trebuia să o facă cineva, nu ? Și cum eu eram... “întrebător de serviciu”...

- Tu ori ești într-adevăr idiot, ori... Bine, berbecule, va să zică, la un anume seminar de marxism, pui o întrebare-încuietore - cea cu colectivizarea... Pentru că Hoajă, de astă dată, se încurcă și, mai ales, pare a se disculpa, prind curaj și alți studenți, pun și ei întrebări-acuzații : limba rusă obligatorie, cotele, cenzura... Tu, și mai... încurajat, o plesnești cu întrebarea despre... partidul unic... Abia atunci Hoajă se trezește, după o jumătate de oră de răspunsuri - adevărat, bălmăjite, adevărat, vinovate, și totuși, răspunsuri - și se declară in-com-pe-tent. Bineînțeles că incompetent e de când l-a făcut mă-sa, dar nu ți-ai dat seama de capcană, când a spus că trebuie să se consulte cu... cu Tismăneanu !? Și tu, ca o floare, te apuci să... centralizezi întrebările, adică să le scrii cu mîna ta ! Pe probleme, cică...

- Dacă nu mă înșeală memoria, am avut, atunci, o scurtă discuție...

- Nu te înșeală memoria: m-ai întrebat ce anume întrebări

pusesem eu, ca să mi le... transcrii. Și eu ți-am cerut "lista" aceea, ca să scriu eu, cu mîna mea, întrebările mele și, dedesubt, să pun numele meu și iscălitura - tu n-ai vrut!

- Fiindcă nimeni dintre cei dinaintea ta...

- Asta era! Iubiții colegi ai noștri mirosiseră pericolul, de aceea îți dictaseră "întrebările" - pe care le puseseră, cu adevărat sau deloc - de pildă, amicul Covaci, cu Basarabia...

- Bine, dar despre Basarabia întrebasesem tot eu, anul trecut...

- Tu, anul trecut! Dar nu Covaci - nici anul trecut, nici acum! Și uite-l, șoptindu-ți : «Bagă și Basarabia, doar ești basarabean!»

- Ei și ? Ei bine, află că, în legătură cu Basarabia, am avut, mai adineauri o..., l-am făcut K.O. pe Graur, în legătură cu teoria lui despre "limba de sine stătătoare"... moldovenească, "limbă slavă cu oarecari împrumuturi din română" - i-am dat la cap cu recentul articol al lui Șișmariov... Să-l fi văzut pe Graur...

- Lasă-l pe Graur. Eu vorbesc de tine, care i-ai înmînat lui Hoajă - pentru Tismăneanu ! - o hîrtie scrisă de mîna ta ! Cu "întrebări"-bombe : cotele, colectivizarea, partidul-unic, limbarusă-cîntînd, prezența militară sovietică și așa mai departe, bombe care, răspîndite și... asumate de cei care le lansaseră, n-ar fi avut efectul "concentrării". Pentru că tu, deșteptule, ai pus în mîna Securității un act de condamnare a ta - numai a ta ! Fiindcă l-ai semnat numai tu !

- Din moment ce eu făcusem centralizarea... Și-apoi mulți dintre colegi au spus: «Ce contează cine anume a pus, prin viu grai, întrebările într-un seminar de marxism - contează că...»

- Bineînțeles: «...contează că toți, întreaga populație pașnică își pune asemenea întrebări» ! Și uite-așa, s-a ajuns la... - Toria înalță un deget și recită : "Atunci au strigat ei către Domnul și au zis: 'O, Doamne, de-am putea să nu pierim din pricina acestui om...'".

- "Din pricina vieții acestui om" - te rog să nu deformezi Sfînta Scriptură!

- N-o mai deformez - ascultă: "Și îl ridicară pe Iona și îl aruncară în mare și s-a potolit urgia ei." Ascultă iar: "Si oamenii s-au temut cu teamă" - ce frumos spus: "s-au temut cu teamă..." deci, "s-au temut cu teamă mare de Domnul și au adus jertfă lui Dumnezeu și promisiuni i-au făcut Lui."

- Să-l lăsăm pe Iona, spun rîzînd. Dar ce te-a apucat pe tine să sari în ajutorul idiotului ?

- Sincer-sincer? face Toria. Bine, îți spun: am sperat că idiotul are să deschidă ochii și asupra idioatei de mine...

- Ușurel, ușurel, nu face pe... ceea ce nu ești - tu, o fată atît

de deșteaptă, de frumoasă, de devreme-acasă...

- Ușurel, ușurel, o să chiar cred că ai deschis ochii - ce-ar fi să-i închidem, împreună, la un film?

- La film ? Pe timpul ăsta?

- Atunci, luăm un tramvai și mergem în parc... - a, da : “în parc, pe timpul ăsta ?”, “atunci, pe timpul ăsta, aici - și aici ne putem pupa...” - “pupa, pe timpul ăsta ?”...

Înghit în sec, rîd ca un adevărat idiot - nu am ce-i răspunde. Fiindcă răspunsese ea în locul meu.

- Bun, mi-am încheiat misiunea..., face ea, coborînd de pe pervaz. Ai idee cam pe cînd următoarea?

Nu, n-am idee. N-am nici o idee - o ajut (cam târziu) să coboare. Și o strîng în brațe. O sărut pe obraz, pe colțul gurii, pe ochii închiși. Îi mîngîi gîtul; sîinii. Ea se lasă, fierbinte, bine-mirositoare, vibrîndă. Cu o mîină îi frămînt sîinii, cealaltă o cobor, încep să-i înalț rochia. Ea nu se opune, nu se ferește, ba parcă mă ajută, venindu-mi în întîmpinare. Cu privirea împăienjenită, caut un loc potrivit, vreau să o atrag mai spre interiorul sălii. Ea îmi atinge, îmi mîngîie obrazul cu obrazul, poate chiar cu buzele, într-adevăr, cu buzele pe gît, pe urechi, șoptind:

- Să rămînem aici. La fereastră. Nu se vede. Decît de la brîu în jos (ce-o fi găsit-o, cu de-la-brîu-în-jos ?). Vreau să spun: în sus (ce vrea să spună cu în-sus ?). Ar putea crede că discutăm literatură, spune acum Toria, cu glas distinct. Ori că “dizbatîem o prabliemî di mari impartan’ ...”

- Cine? tresar eu.

- Mișa, zice Toria, cu obrazul în flăcări, arătînd din ochii tulburi afară, pe stradă.

- Dumnezeii lui! Aici și-a găsit să...

Într-adevăr, taman în dreptul ferestrei noastre - dar pe stradă - discută, agitat, cu o femeie; femeia are un cur enorm și o poșetă roșie, în schimb... (*și-mai-ales*, cum s-ar zice, dacă se va mai zice), Novicov este cu fața încoace, nu-i exclus să ne fi văzut.

- De ce-l înjuri tu ? face Toria, mîngîindu-mi o falcă. Chiar dacă nu ne-ar fi întrerupt din dizbatiri, n-ai fi cîștigat mare lucru, oricum n-ai fi pierdut nimic. Să-l înjur eu, că mi-a sabotat...

- Înjură-l ! - zic, mai degrabă fiindcă știu unde vrea să ajungă.

Mă desprind, mă aplec, îi cobor la loc rochia, i-o îndrept, i-o întind, i-o netezesc. Ea își aprinde o țigară și mă privește de sus, masîndu-și obraji cu dosul mîinii libere:

- Adevărat blestem! Ai zice că soarta-destinului nu vrea! - și rîde și ridică repetat din umeri. Dacă ne-am fi dus la cinema, s-ar fi rupt filmul; dacă am fi plecat spre parc, s-ar fi rupt tramvaiul;

dacă am fi ajuns, totuși, s-ar fi rupt banca - m-am săturat de atâtea ruperi... exterioare !

Îmi fac de lucru și eu cu o țigară - ca să nu-i pot răspunde. Ca să nu fiu obligat să o consolez; ca să nu fiu silit să-i propun o altă soluție, pe loc, sau, de pildă, pentru mine... Cu condiția ca ea să aibă, într-adevăr, nevoie de această soluție. De unde să știu? fiindcă nu o știu pe ea - nu-mi dau seama dacă s-a schimbat, în ultima vreme, sau dacă nu o știusem nici înainte, la început. Și, la urma urmei, nici nu mă interesau, foarte, schimbările sau "rămînerile" Justei.

Ne despărțisem, atunci și... ne pierdusem din vedere. Cu toate că, la examene, ne întâlneam în aceeași sală pentru scris, cu toate că, la oral, așteptam pe același culoar, în fața aceleiași uși. Salut, salut, ce mai faci? Bine - dar tu ? Bine. E adevărat, vacanța de vară ne despărțea de tot, dar nu-mi aduc aminte să-mi fi măcar adus aminte de ea - măcar de memoriul cu care mă salvase din... burta chitului - și îi fusese dat aceluiași Mișa Novicov să-mi împrăspăteze memoria - în toamnă, la reînscrisere :

- Mimoriul adrisat tavarisc' Kisinievski a fost binivinit - atuncia, pi loc. Da' acuma trebuie să cieri avdientă, să susții, piersanal, în fața tavarisc' Kișinievski piersanal, ciia ci-ai scris în mimoriu !

Așa că o acostasem eu pe Toria. Nu-i spuseseam ce îmi sugerase Novicov, o întrebasem dacă... "nu cumva ar fi necesar..." să susțin și verbal "ceea ce conținea memoriul" - atîta lucru mai țineam minte: că nu eu îl redactasem.

- A, memoriul! făcuse Toria, de parcă și ea ar fi uitat. Nu cred că e necesar. De altfel, e și depășit acum, după Poznan, să vii cu asemenea fleacuri...

Mă aricisem. Poznan, dar "întrebările" noastre, nu numai că precedaseră Poznanul, dar, ca "problematică", nu fuseseră depășite...

- Ce anume ai scris tu, în memoriu? o întrebasem.

- Dar ți-am dat copia, atunci, cînd cu...

- Dar eu ți-am dat-o înapoi. Fără să o fi citit...

- Foarte bine, mai bine că s-a pierdut - și ți-am spus: e cu totul depășit: după Poznan, trebuie să ne revizuiim și ideile și căile, să facem un bilanț și să...

- Ascultă: revizuirile te privesc pe tine și numai pe tine! Însă pentru că ai scris un memoriu în numele meu, am dreptul să știu ce anume ai scris-spus, în numele meu! Ce anume i-ai... povestit tu lui Kișinevski ? Nu cumva... Nu cumva *mi-ai* făcut o autocri-

tică ? Nu cumva *mi-ai* luat angajamentul că, de-acum încolo... ?

- A, nu ! Nu chiar... Dar altfel cum ai fi scăpat de exmatriculare, chiar de arestare, deșteptule ?

- Ei, uite, aş fi scăpat... după Poznan, deşteapto !

- Fiindcă îţi imaginezi că ai noştri învaţă din experienţa Polonezilor, în bine ? Tu crezi că ai noştri îi imită pe vecini şi în bine?

- Eu cred că “ai voştri” sunt obligaţi să țină seama...

- Ia stai puţin! De ce spui: “ai voştri” ? Adică ai mei?

- Asta vreau să spun! Doar nu te-o fi transformat Poznanul, dintr-o “justă” într-o... “nejustă” !

- Dacă tu crezi că am aşteptat Poznanul... Şi, la urma urmelor, nu sunt obligată să-ţi suport bătăliile după ce ţi-am suportat gafele!

Se răsucise şi se îndepărtase - mînioasă, demnă, şchiopătînd.

Iar eu, deşi ardeam de curiozitate să aflu ce... “scrisesem” în memoriu, îmi spusese - citînd-o pe Justa: “Mai bine că s-a pierdut...”

La puţin timp după această scenă, aflatam de la colegi (mai exact: de la colege) că Justa “intrase în rîndul oamenilor” - de cînd... “se logodise cu un profesor de liceu din oraşul ei” - profesor care se afla în Bucureşti, la nişte cursuri de perfecţionare. Mda ! Îl văzusem şi eu pe logodnic - la braţ cu logodnica, fiţîindu-se prin jurul Universităţii... Foarte bine pentru toată lumea, îmi spusese. Foarte bine, foarte bine! spuneam cu glas tare, cînd venea vorba de “noua ei stare”. Acum o căutam eu, la cursuri, la cantină, chiar pe stradă:

- Merge, merge, logodna? o întrebam, tare. Foarte bine, foarte bine, era şi timpul! - şi mă străduiam să rîd.

Toria nu-mi răspundea. Mă privea doar, apăsător.

Dar, după vreo săptămînă, colegele îmi spusese că Toria “rupsesse logodna”. Îmi amintesc bine momentul: era a doua zi după izbucnirea Revoluţiei din Ungaria.

În 21 noiembrie (ziua - seara urma să fie o altă zi), într-o pauză mă trezisem mergînd alături de ea, pe un culoar - era al amfiteatrului Odobescu.

Mersesem pînă la lift, fără să ne vorbim; ne întorsesem, ajungînd în celălalt capăt, iar ne întorsesem. Şi Toria a zis, fără să mă privească:

- S-a terminat şi cu ea... - văzînd că eu nu întreb care ea : Despre revoluţia maghiară vorbesc. Am aflat că Securitatea noastră a trimis în Ungaria, ca ajutor internaţional, cîteva sute sau poate chiar mii de cadre. Ca şi cum ajutorul sovietic n-ar fi

suficient ca să repună pe picioare securitatea lor... Am mai aflat: Evreii care au fost puși pe linie moartă după 1952 și Ungurii dați afară după izbucnirea evenimentelor de la Budapesta...

Eu tăceam - dar nu încercam să fug de provocare. Toria a mai zis:

- Dacă a ajuns Securitatea românească să o ajute pe cea ungurească... Nu mai e nimic de făcut.

Chiar atunci a intervenit ceva - sau cineva - Toria n-a putut să continue.

N-am luat în seamă cuvintele ei, atunci. Mult mai târziu, când am avut "coleg" de celulă un fost securist ungur și a povestit în celulă cum Ungurii din securitatea românească dăduseră "ajutor internațional" în Ungaria, după revoluție, mi-am adus aminte de Toria.

De unde va fi știut Toria, în 21 noiembrie 1956 ?

8

«Uite-o pe Justa !»

Uite-o. De aici, de pe Pont de l'Alma, se vede bine: întrebându-mă ce facem ?, ce trebuie să facem ?, mă împinsese să caut singur și în altă parte, mă trimisese înaintea ei - pînă aici, pe Pont de l' Alma, s-o aștept. Aici, fiindcă acolo, la întretăierea străzii Delavrancea cu strada Arhitect Mincu, nu era un adevărat pod.

«Uite-o pe Justa.»

Uite-o, vine încoace, recunoștință celor care au inventat podul-gară, punct obligatoriu de întâlnire - după treizeci de ani.

Uite-o și nu este nevoie să cedeze unul sau celălalt sau amîndoi - prioritatea, ne venim în întâmpinare pe aceeași linie și dacă nu ne-am opri la o jumătate de metru, față-n față, care dintre noi ar fi tren-tren și care, celălalt, tren-tunel?

«Uite-o pe Justa.»

- De unde să încep ? începe Diana. Bineînțeles, de la început... Va să zică, se pornește povestea cu Ungaria. Și se pornește și Justa să bîntuie prin cămin, din dormitor în dormitor: «Noi nu facem nimic, fetelor ? Noi de ce nu ne mișcăm ?» La început, pe unde trecea, nu mai scotea nimeni o vorbă minute în șir după plecarea ei - era cunoscută ca vigilantă, ca justlinistă - nu i se spunea: Justa ? La un moment dat, Toria pică peste una de la

Italiană, una Cora - trebuie s-o știi, i se spunea și Coralinda și mai ales Curalinda, fiindcă era... cărnăsoasă... Zice Curalinda : «Cum, nu facem ? Cum, nu mișcăm ba eu mișc, însă porcii nu mișcă din urechi dincolo de-un pol pasa !» Toate rîd, rîdem cu toatele - rîde și Toria, însă cînd rămînem singure, mă întrebă: «Diana, ce-i cu porcii care nu mișcă din urechi ? Ce-i aia... polpasa ?» Nu i-am explicat, la vîrsta ei ar fi trebuit să știe, apoi aveam eu necazurile mele, cu Andrei... Fiindcă de la Andrei mi se trage prietenia cu ea : la sfîrșitul lui octombrie, după arestarea lui, uite-o pe Justa că mă acostează, în spălător: «Mă mut cu tine-n cameră, aranjează-mi schimbul !» Vreau s-o întreb de ce, mi-o ia înainte: «Am observat că, de cînd te convoacă organele, pentru Andrei, s-a făcut gol în jurul tău, nimeni nu mai stă de vorbă cu tine” - și eu, care credeam că se făcuse gol în jurul meu, pentru că eu nu vorbeam cu nimeni... Zice: «E inadmisibil, să fii abandonată! În asemenea împrejurări, trebuie să ai pe cineva lîngă tine !» În gîndul meu: Securitatea te-a pus să-mi ții de urît - foarte bine: să afle direct de la tine ce fac, ce spun, și nu din folclorul de cămin... Așa că am aranjat schimbul cu o studentă de la chineză care tot voia să “divorțeze” de mine, însă îi era jenă să o facă pe față, ca celelalte. Am rămas două într-o cameră de cinci... La dreptul vorbind, mie îmi era și nu-mi mai era frică: ce să se mai afle despre mine ? Fusesem convocată, mă chemau cu oarecare regularitate... Însă nu mi-a plăcut atunci cînd a început să mă bată la cap: «Trebuie să facem ceva pentru Andrei! Nu se poate să-i abandonăm pe băieți, la urma urmei, ce crimă au făcut? Au prezentat un memoriu - foarte bine, ne asociem și noi! Dar trebuie să acționăm în mod organizat». La un moment dat, excedată, i-am spus: «Potolește-te cu acțiunile, cu în-mod-organizat, ori vrei să se întîmple și la noi ca în Ungaria?» Credeam că-i închid gura, însă ea : «Da! Ca în Ungaria! Nu suntem în aceeași situație, poate și mai rea ?» - Mi-am făcut de lucru, am șters-o de-acolo, ca să n-o mai aud, cu toate că auzisem destul ca să fiu arestată, eu, pentru... nedenunțare...

În altă zi, mi se plînge... Vreau să spun: îmi plînge pe umăr: că tu n-ai încredere în ea, că tu nu vrei să-i spui ce anume ai de gînd să faci și să dregi, că ea vrea să participe activ la ce-ai organizat tu... Și că să intervin eu pe lîngă tine, ca să-i spui... «Lasă-mă, fată dragă, în pace - nu-mi ajung ale mele, cu Andrei? Și de ce aș avea eu mai mult succes pe lîngă el ?» - adică pe lîngă tine. La care știi ce-mi răspunde ? «Pentru că tu îi ești doar prietenă, numai camaradă, pe cînd eu...» «Dar tu îi ești și colegă de facultate», zic. Și ea : «Dar tu n-ai un copil de la el, ca mine!»

M-a podidit râsul, ea s-a supărat-foc: «De ce rîzi ? Crezi că nu sunt în stare să fac un copil ? Cu el ?» Am consolat-o cum am putut - dar nu i-am explicat și cum se fac copiii și, bineînțeles, n-a pomenit nimic de Felicia cu care... Adevărat, încă nu-i făcuseși copil, însă...

Ei, și ajungem în ziua în care ai citit fragmentul de roman, la seminarul lui Gafița... Drept la mine vine: «De ce nu mi-a spus că citește ? De ce nu m-a chemat și pe mine la lectură?» «Întreabă-l pe el, ce mă iei pe mine la rost ?» zic. «Dar a dispărut - unde a dispărut ? Dacă l-au arestat ?» «Nu l-au arestat - încă...» «Și manuscrisul ? Unde-i?» «Fii bună și nu mă bate la cap», zic, «nu sunt studentă la Fabrica de Scriitori, n-am asistat la seminarul acela de... măiestrie-artistică - de unde să știu eu ce-a făcut el cu hîrțile... ?» «Manuscrisul, nu hîrțile !» mă corectează ea, «e un mare scriitor !» «Ascultă, Toria», zic, «acum, mulți ani, m-am plimbat, două duminici după-amiază, pe Corso, cu un băiat de la Liceul de băieți. Nici măcar nu m-am pupat cu el». «Cum așa ? N-aveați și voi un parc, ceva ?» mă întreabă ea. «Ba aveam, dar în parc mă pupam cu altul, cu alții - poate, dacă aș fi știut că are să devină un mare-scriitor...» Iar s-a supărat. I-am mai zis: «La urma urmei, el și-a făcut-o cu mîna lui, el să tragă consecințele.» Si ea : «Dar or să-l aresteze !» ce să spun, de parcă tu ai fi fost primul și singurul în țara asta... Și i-am mai zis: «Îmi ajunge cu un arestat, Andrei...» Ei și cînd te-au chiar arestat... «Manuscrisul !» zice. «Știu că ție ți l-a încredințat - din întîmplare, fiindcă nu eram eu prin preajmă - dă-mi-l, pe mine n-or să mă percheziționeze !» Bineînțeles, nu i l-am dat, am spus că îmi dăduseși alte hîrtii, nu manuscrisul... «Dă-mi-le și pe acelea, eu sunt în drept să le păstrez! Fiindcă eu sunt logodnica lui! O să am un copil de la el...» I-am spus că, din păcate, le distrusesem, le pusesem pe foc... Dumnezeu, ce mi-a făcut! S-a repezit cu ghearele la mine, mai să-mi scoată ochii, mi-a făcut o scenă îngrozitoare, de parcă aș fi ars originalul Scrisorii lui Neacșu...

- Ești sigură că, înainte de a-l arde, nu i l-ai dat, măcar să-l răsfoiască ?

- Sigură. Cu toate că... Uite, nu mai țin minte, atîtea altele s-au suprapus - oricum l-am ars cu Felicia, l-am băgat foaie cu foaie în șodiera căminului... Nu, eu nu i l-am dat... Atunci de ce, mai târziu, vorbea de el de parcă l-ar fi citit? Nu cumva i-l dăduseși tu, înainte de arestare ?

- Ciudat, însă nici eu nu mai țin minte. Parcă nu... Sau poate că i l-am dat, într-o pauză, ori la vreun curs...

- Oricum, după arestarea ta, a luat-o razna cu totul. A renunțat

la... copil, a lăsat-o mai moale și cu... logodnica, asta ca să dea mai multă greutate Apelului...

- Tu l-ai citit? Ce scria?

- Nu-l țin minte, eram ocupată cu ale mele, însă, te asigur: era un text extraordinar. Mai puțin - sau deloc - un apel, un manifest... Bineînțeles, începea cu tine și sfârșea cerînd liberarea ta i-me-di-a-tă !,- era un adevărat eseu cu, pe ici, pe colo, cîteva șfichiuri de pamflet... Păcat că s-a pierdut, sunt convinsă că nu și-a pierdut actualitatea... Și ce păcat că n-a găsit pe cineva să i-l dactilografieze, să-l multiplice: bătea la uși cu originalul, manuscris... Bineînțeles, nici unul dintre studenți nu l-a semnat - mărturisesc, nici eu, ce greutate putea să aibă semnătura mea? Dar nici profesorii; nici scriitorii de vază - peste tot uși închise. I-a deschis Victor Eftimiu... Zice Toria, furioasă: «Auzi, porcul libidinos și bătrîn: nici nu apuc să termin de spus ce începusem și el îmi bagă mîna sub fustă! Mie! Porcul centenar !» Zic, rîzînd: «A încercat și el să-ți închidă gura - altfel cum ti se poate închide tie gura... ?» Și ea : «Dar de ce să-mi închidă gura ? Mie, să-mi închidă gura?» Asta-i Toria, o cunoști... Zic: «Fată dragă, dar cum ți-a venit ideea asta? Să semneze scriitorii romîni? Care scriitori, fată ?» «Scriitorii de vază», zice. Zic: «Dar ei au ajuns de vază tocmai pentru că n-au semnat niciodată un apel de solidarizare - presupunem că a îndrăznit cineva să redacteze așa ceva. Și încă Eftimiu - dar jigodia de arnăut a mîncat din toate troacele și n-a scuipat în nici una, cum o să semneze el ?» «Bine, Eftimiu... dar Arghezi, dragă ?»

- Cum, a fost și la Arghezi ?

- A încercat... Maestrul i-a transmis prin Mițura ceva în genul ăsta: «Cînd mi l-au luat pe Baruțelu, niminea n-a făcut ‘apel’ să mi-l dea îndărăt...»

- Dar ce o apucase? Nu știa că Arghezi era în plină... recuperare ? Că se străduia să mănînce tot rahatul pe care nu-l mîncase - fiindcă nu i se dăduse voie - pe timpul lui Stalin ?

- Știa, dar credea că dacă Arghezi singur ar fi semnat, tu ai fi fost liberat pe loc... Îi zic: «Încă ceva, Toria : tu te adresezi unor scriitori de vază, ca să intervină pentru cineva care nici măcar n-a debutat, pentru un oarecare studentaș...» Ce mi-a făcut Justa pentru “un oarecare studentaș”... Dar nu s-a descurajat : l-a căutat și pe Sadoveanu - nu vă era el “naș” la Fabrica de Scriitori ?, însă Conu Mihai nu era în București: nu-i erau vizibile izmenele lui uriașe de “uriaș al literaturii”, pe sîrmă, în cerdac... Și chiar dacă l-ar fi găsit, crezi că ar fi mișcat Ceahlăul vreun deget? Camil Petrescu i-a întredeschis ușa, însă cum a priceput că e vorba de

ceva “politic”, a început să se vaiete, să miorlăie, că el e bolnav, că el e nefericit, că el e surd și că nu aude ce i se spune... Zice Justa că i-a zis, că i-a răcnit: «Pardon ! Uitasem că ați devenit ‘un om printre oameni’, deci ați învățat să surziți oportun!»... L-a căutat pe Demostene Botez - lipsea... - s-a dus și la Popa Galaction - îi deschide chiar el și, după ce află despre ce e vorba, zice: «Părintele Gala nu-i acasă...» Până și pe Beniuc l-a căutat - cel puțin “Piticul” a ascultat-o... după care i-a comunicat că locul bandiților e în pușcărie, al șerpilor, în drum, unde clasa muncitoare le strivește capul...

- Ce naivă...

- Naivă și sublimă. Zice, după o vreme: «Bun, nu semnează, nu se solidarizează... Dar chiar dacă nu se manifestă, acum, or să se trezească, nu ? Cînd or să constate că noi, ‘generația pierdută’, cei născuți o dată cu regimul, suntem solidari, nu ne lăsăm striviți de frică... Bun, n-au semnat pînă acum, dar de-acum încolo, cînd se vor uita în oglindă, le va fi rușine de ei înșiși de pînă acum - nu se poate să nu se trezească, să nu se așeze pe două picioare...» N-o contraziceam, o lăsam să spere în... ridicarea pe două picioare a rîmelor... N-a căpătat nici o semnătură, în schimb a luat-o Securitatea la ochi. Mai ales că la Universitate nu se mai ducea decît ca să vîneze profesori firește, cu scandal, cu urlete, cu discursuri... Îl hăitua mai cu seamă pe Gafița - dar nu reușea să pună mîna pe el, fugea, iepuroiul, de-i sfîrîiau călcîiele, fugea, fără jenă, în prezența studenților - o dată s-a ascuns în closetul fetelor... zice Toria : «Ei, de astă dată nu-mi mai scăpați, aici este la-fete» - da’ de unde: Gafița zice: «Pardon, alături trebuia să intru...» și intră la-băieți! L-a așteptat Toria, la ușă, vreo oră, a renunțat...

Cu Novicov însă Justa se certa, în gura mare, minute și sferturi de oră, pe coridoare. Îi zicea: «Dumneavoastră, care ați cunoscut închisoarea, dumneavoastră ați telefonat la Securitate, ca să-l bage în închisoare pe un scriitor !», la care Mișa : «Am făcut Daftana, Daftana a fost o închisoare burghezomoșnierească, undi ni tartura Balauru’ - pi cînd iel a miers la organili noastre, cari discutî civilizată cu... cu... infractoru’...» «Care-i deosebirea dintre Doftana de ieri și doftanele de azi?» îl lua Toria. «Că dumneavoastră erați eroi-ai-clasei-muncitoare, iar el e infractor?» «Iel va discuta cu organili și dacă iel nu iese vinovat, iel va fi librat...» «Dar de ce n-ați discutat cu el, dumneavoastră, înainte de a-l denunța la Securitate? V-ați făcut vinovat - obiectiv - de arestarea unui nevinovat !» Mișa: «Vinovat abiectiv iese iel, aristarea iese cînsicința actilor riacțianari...» Iar Justa: «Dar

dumneavoastră ați spus în atâtea rînduri despre el că este un reacționar, dar cinstit !» «Așa zis!» răcnea Mișa. «Zis mireu, cînd iel iera un riațianar cinstit, dar iel acuma ieste un riațianar nicinstit !» Și Justa: «Dar e un mare scriitor !» Ciudățenia era că Novicov o lua în serios: «Iel iera un bunișuor scriitor cînd iel iera numai un riațianar cinstit; di cîn' iel divinit riațianar nicinstit, iel nu mai ieste nici scriitor, nici bunișuor...»

- Mișa... rîd eu. Să-l lăsăm pe Novicov - cînd a fost Justa convocată pentru prima oară ?

- Nu mai țin minte...

- Oricum, după procesul meu - fiindcă era în sală.

- Ni s-a pus în vedere să nu cumva să venim.

- Dar ați venit, totuși.

- Ce mai aveam de pierdut ? Apropo de procesul tău - vorbesc de prima înfățișare, a doua n-a m-ai apucat-o... Intrasem în legătură cu părinții tăi, ca singura care îi cunoștea, am... mijlocit cu avocații, prin Florica... Ți-a povestit maică-ta scena cu "logodnicele" ?

- Nu.

- Ei bine, maică-ta credea că eu sunt... prietena ta, logodnica... Însă bagă ea de seamă că o prietenă de-a mea se agită, se interesează, se zbate... «Cine-i fetișoara asta?» mă întreabă. Zic: «Toria, logodnica...» Se miră maică-ta singură, îi șoptește la ureche lui taică-tău, arătînd-o pe Toria... Bagă de seamă că și Florica se agită, cu soră-sa, avocată... «Cine-i fetișoara ?» «Logodnica...», zic. «Și ea ?» «Si ea...» O văd că-i transmite lui taică-tău... O observă și pe Felicia... «Dar fetișoara ceia bălană, care-i mereu mîhnită ?» Zic: «Felicia, ultima lui logodnică» «Așaaa ? Ultima - dar care-i prima ?» «Bruneta mustăcioasă, cu părul lung», zic și i-o arăt pe Marga. «Așa... Dar tu, Diana, tu... ?» Zic: «Eu am fost prima, dar acum am un alt logodnic, a fost judecat alaltăieri.» «Așa...», zice maică-ta, se întoarce către taică-tău: «Tu ai ținut socoteala, că eu am pierdut-o - cîte-s de toate? Dar s-o socotești și pe Diana, că ea a fost prima...» Diana rîde. Rîd și eu.

- Deci, Toria a început să fie convocată înainte de procesul meu.

- Da. Însă, la început de tot, a fost chemată la U.T.M.

- La Universitate? A fost primită de însuși tovarășul nostru, Ion Diaconescu...

- De cine altul? Care a luat-o cu : «Bă, mă, to'ar'șa, to'mai mata, care, elemen' de nădej'...» și i-a pus în vedere nu doar să se potolească și să înceteze cu apărarea unui "dujma' 'răit" - tu

fiind acela - dar, “tr-on momen’ grav, de *contravoluție*” (așa-i zicea Diaconescu), să dea, nu-i așa, «o mică mână de ajutor, organelor». Pentru, desigur, demascarea tuturor elementelor dușmănoase care activează în cadrul Universității...

- Deci, să denunțe - ți-a spus ea că asta i-a cerut Diaconescu?

- Mi-a spus - și nu numai ce i-a cerut Diaconescu... Știi că trogloditul a ajuns conferențiar? Mai mult: profesor “schimbist”, la o universitate germană sau franceză, îi învață o limbă-română pe studenții aceia... Ziceam că Diaconescu i-a cerut să toarne, dar “alți tovarăși în civil” i-au cerut săprovoace... “contravoluția”, vorba lui Diaconescu... - ți-a spus ție asta?

- Mi-a spus. Atunci am început să mă întreb dacă nu cumva este, totuși, cinstită... Era, săraca, dar cum noi eram speriați de avioane...

9

«Uite-o pe Justa.»

Uite-o. Și ? Mai departe?

- Mai departe. Într-o seară... Într-o noapte... Vreau să spun: lipsește o noapte din cămin. Mă gândisem că renunțase la semnături pe apel și... răspunsese la alt apel - că avea un prieten, un bărbat. Și mă bucurasem. Și îi spusese - în gând, se înțelege: «În sfârșit, ți-ai găsit o adevărată cauză de apărut !» Însă, dimineata, când cobor, o întîlnesc pe scară. Arăta de parcă petrecuse noaptea nu cu un bărbat, ci cu mai mulți, mult prea mulți... Dar ea rîdea - zice: «Am avut o mică discuție de principii, cu organul. N-am întrunit unanimitatea-plus-unu, așa că diseară o luăm de unde am lăsat-o, adică de la început» - și iar rîde! Lipsește și în noaptea următoare. Și încă alte nopți. Într-o dimineată - încă nu se dăduse deșteptarea - o simt cum intră în cameră. Dar nu aprinde lumina. Și parcă rămîne oarecum rezemată de perete...

În sfârșit, se desprinde, se îndreaptă spre patul ei, parcă vrea să se așeze, parcă... «Dar potolește-te odată !» zic. «Diana», zice ea, «iartă-mă că te-am trezit, dar cred că am nevoie de tine...» Mă ridic, aprind lumina - «Ce-i cu tine, nu cumva te-au bătut?» întreb. «Nu cred că e termenul a-pro-pri-at, dar te-aș ruga să mă ajuți să mă dezbrac...» Atunci i-am văzut mîinile - știi ce mîini superbe are - erau umflate, roșii, vinete, aici, pe antebraț, pielea plesnită, sînge... «Te-au bătut la palmă !» zic. «N-am știut lecția»,

zice ea și râde. «M-au pedepsit, ca la școala primară, m-au bătut la palmă cu liniarul». Îi scot lodenul, îi trag puloverul peste cap... «Acum te-aș ruga să mă ajuți să mă culc pe burtă, se pare că e cea mai sănătoasă poziție», zice. «Te-au bătut la fund !» zic. «Nu la fund. La cur. La cur, cu pulanul, pu-la-nul, acum știu cum îl cheamă: pulan !» O ajut să se culce pe burtă, fără pernă. O întreb: «Te-au lăsat... cu ei ?» «Da, mi-au făcut această imensă favoare: cu ei...»

- Cu ei, ce ? întreb. Ce fel de favoare?

Diana mă privește pieziș, lung, clipind des, ca în lumină.

- Cu voi, bărbatii, e mai simplu, mult mai simplu. *Ei* sunt tot bărbați. Cu noi, femeile, însă... Se pun oarecari probleme... de protocol, ar fi zis Toria...

- Cred că am înțeles, zic.

- Pe dracu'! Voi, bărbatii... Voi, și când faceți sport și la armată și la... Iar când ajungeți la *ei*, chiar dacă și vouă vă dau jos izmenele...

- Am înțeles, să trecem peste...

- Bine, să trecem... Ba nu, să nu trecem - de ce să trecem? - și Diana se ridică în picioare, imensă (într-adevăr, s-a dublat, într-adevăr, va fi avînd ceva "cu glandele", cum se spune...)

- Îmi imaginez..., încerc să spun.

- Imaginezi - căcat! Căcat-imaginație!

N-am auzit-o niciodată vorbind astfel. Adevărat, au trecut ani de cînd n-am auzit-o deloc.

- Îți imaginezi! Ei, nu mai spune! Domnul face un efort supraomenesc, dar, după lupte seculare, mare-succes-mare : își i-ma-gi-nea-ză ! Bravo! Felicitări !

- După ultimele informații, eu sunt acela care vine din închisoare - și nu după cîteva luni, ca tine...

- Ei, nu mai spune! se dezlănțuie Diana, deplasînd cuburi de aer.. Cîteva luni!

- Dar așa mi-ai spus tu - ai făcut mai mult? Cît?

- Am făcut... Bine, cîteva luni - dar nu despre asta e vorba. Asta ai înțeles din ce-am spus - anume că... tu, bărbat, nu poți înțelege? Îți i-ma-gi-nezi că, dacă ai făcut cîtiva ani - nu cîteva luni - de închisoare, că dacă și tu ai fost torturat, dacă și tu ai fost umilit, înțelegi ce se petrece cu o femeie care încape între labelle lor - doar cîteva ore!?

- Nu, asta nu, zic.

Diana s-a calmat. Dar gîfîie. Respiră - nu știu cît de amplu respiră, însă pieptul uriaș crește, descrește...

- Am vorbit cu bărbați care au trecut pe-acolo, am aflat ce vi

se făcea vouă - știu și de Canal și de minele de plumb din Maramureș, mi s-a povestit și ce s-a petrecut la Pitești, cu studenții... Nu vreau să spun că eu, de pildă, aș fi suferit mai mult, că aș fi primit mai multe lovituri sau mai... țașene decît ai încasat tu. Dar nu e vorba de cantitate, nici de intensitate a durerii, ci de... Cînd ție, bărbat, *ei* îți spun: «Jos nădragii, banditule !», bine-înțeles, te simți și umilit, înainte de a cunoaște durerea loviturilor, durerea pură-și-simplă, însă durerea ta, bărbat, este într-un fel, dacă nu anihilată, atunci diminuată de faptul că *ei*, cei care te bat, sunt și ei bărbați; de faptul că un calificativ ca “bandit”, injurios în gura lor, devine... consacrant în urechea ta, fiindcă așa le spun *ei* adversarilor politici, inamicilor... din punct de vedere moral: “Cine nu este cu noi este... bandit !” Însă pentru o femeie...

- O femeie nu are ce căuta în închisoare, e o... incompatibilitate! Uite, chiar dacă există femininul *deținută*, e artificial, îți vine să spui: *femeie-deținut*...

- Isprăvește cu fleacurile! mă stopează Diana. Ba există femininul și nu e deloc artificial, dar nu despre *deținută* vorbesc, ci despre *reținută* ! Adică despre femeia-în-anchetă... Fiindcă, chiar dacă există o apropiere, să-i zic: funcțională, între cele două piese vestimentare, chiar dacă formal pot fi confundabile, chiar intersanjabile... Cum să spun? Semnificația fiecareia este alta, cu totul alta - vreau să spun că... Dar cum să-ți explic, fiindcă tu, ca bărbat - chiar dacă ai trecut prin aceeași încercare - n-ai să înțelegi niciodată ce se petrece cu mine, femeie, cînd un bărbat îmi spune: «Jos chiloții, curvă!» - și, ai să râzi, dar nu neapărat pentru că m-a făcut curvă...

- Cred că am înțeles, să trecem...

- Să tre’... Ba să nu trecem! A, nu ! Peste așa ceva nu se poate să se treacă! Cum adică, un porc de bărbat să-mi spună mie...

- Diana! Diana... Cred că încep să înțeleg și ai dreptate, dar am impresia că exagerezi. Dacă, în locul “porcului de bărbat” în uniformă care ți-a ordonat ceea ce ți-a ordonat, ar fi fost o femeie, o... “tovarășă căpitan”, să zicem - trebuie să fi auzit de acea sîrboaică de la Securitatea din Timișoara, celebra Vida, care intra în scenă atunci cînd bărbații cu epoleți eșuau - sau nu obțineau rezultate imediate... Vida avea o specialitate...

- Știu, am auzit: îi bătea pe bărbați peste coaie.

- Exact. Numai că, înainte de a-l bate pe bărbat peste coaie, femeia Vida ordona: «Jos izmenele, banditule!»

- Dar nu-i același lucru! Izmenele pe care trebuia să le dea jos bărbatul, la ordinul femeii, nu au aceeași semnificație, aceeași încărcă’... - am spus bine: încărcătură! Nu pricepi asta? Nu, nu

pricepi - și măcar dacă, după acel ordin, te-ar viola; măcar dacă te-ar face poștă - atâtea uniforme, atâtea cizme, ți-ai spune că ai avut nenorocul să pici pe mîna unor răcani în permisie, ori că te-a liberat Armata Roșie cea adînc liberatoare... ; măcar dacă te-ar pătrunde cu un băț, cu un picior de scaun, dacă ți-ar băga un furtun racordat la robinet, ca să te, cum zic ei...

- Să trecem peste, am înțeles, destul...

- Destul - destul? Destul! - așa ziceam și eu, așa strigam și eu cînd mă pompau, cînd mă umflau cu apă prin furtun - dar atunci strigam cu poftă, răcneam cu aproape bucurie, urlam din toată inima: era durerea pură, era umilința limpede ca lacrima - durere și viol și spintecare a pîntecului - noi le știm, le cunoaștem de la Eva! Le știm, de cînd Dumnezeu sau Dracul ne-a, cică, smuls din coasta voastră și, în loc să rămîneți voi, bărbații, cu locul, cu gaura, iată-ne pe noi, femeile, cu golul-plinul... Ascultă, musiu, se strigă, se zbiară pe toate drumurile: “Să nu uităm, nu trebuie să se uite crimele naziste! Să nu uităm că naziștii au gazat și au ars milioane de evrei, de țigani, de ucraineni, de...” Foarte bine: să nu se uite! Dar știi ce n-am auzit? - măcar așa, din cînd în cînd? N-am auzit de *evreice*, de *ucrainence*, de *țigănci* - și, ca să zic așa: “elementul de sex feminin” constituia cam jumătate din victime. De acord: oroare absolută! De acord: crimă-împotriva-omenirii ! Dar n-am auzit - măcar din greșeală să se vorbească despre crimă-împotriva-femeii ! De ce ? Fiindcă judecătorii, procurorii, istoricii, cronicarii sunt mai ales bărbați? Dar voi, bărbații, ați provocat încăierările, războaiele: masacrele ! Voi - chiar dacă tot voi pretindeți că trebuie căutată “găina”, că o Elenă a fost cauza! Dar n-aveți decît să vă tăiați între voi pînă la penultimul, cu acel ultim, noi o să reumplem pămîntul cu altă omenire, mai puțin imbecilă. De ce voi, bărbații, vă bateți, iar noi femeile, încasăm loviturile? Și ce lovituri... O să spun o prostie poate, poate o nedreptate, dar o spun: tortura îndurată de o sută de bărbați nu face cît: «Jos chiloții, curvă !» adresat unei singure femei ! De acord - fiindcă n-ai încotro... - îți dai chiloții jos... Ca să, ce ? Ca să te, ce ? Ca să te reguleze ? Ca să te violeze ? Să te facă poștă? Ei, bine, nu : ca să te bată la cur...

- Am înțeles, am înțeles, destul... De altfel, ai spus că Toria... Ai spus că ei i se făcuse o anume favoare...

- Ei, da, favoare. De acea dată, “imensa favoare” de a și-i păstra. Însă, la următoarea “convocare”... La următoarele... Și un amănunt, așa, cu totul și cu totul... amănunt : Justa era fecioară...

Uite-o pe Justa - și cine vor fi fost *bărbații* care? Cum, cine: oricine, începînd cu anchetatorii mei: sublocotenentul Țîrlea din Arad, pe care l-am... cunoscut subțirel și tinerel, iar doi ani mai tîrziu, mai să nu-l re-cunosc: umflat, o bășică, un cîrnat, nici ochi nu mai avea și nu-și mai putea alătura cizmele; locotenentul Gheorghe Vasile de pe la Băilești, reîntîlnit douăzeci de ani mai tîrziu, comandant al Rahovei, cu grad de colonel, dar făcut general ca recompensă pentru lichidarea noastră, a celor din '77; și nu se poate, nu se poate să fi lipsit Enoiu din Mușetești-Gorj, celebrul căpitan Gheorghe Enoiu, mașina-de-bătut, tortionarul-caligraf...

- Ți-a spus numele vreunuia dintre anchetatori?

- Nu. Nu cred. Nici măcar nu mi i-a descris, ca să-mi dau seama dacă erau aceiași cu "ai mei". Nici eu nu le mai țin minte numele - dacă li le-am știut - cît despre grade, nici acum nu le cunosc. Oricum, cel mai... neliniștitor era un căpitan - nu l-am văzut, însă de fiecare dată cînd cei care mă anchetau aveau impresia că nu... recunosc-în-mod-cinstit, mă amenințau : «Recunoaste-în mod-cinstit, altfel îl chem pe Căpitanu'!»

- Căpitanul Enoiu trebuie să fi fost. El s-a ocupat de noi - în toamna lui '56 s-a înființat Secția Specială Studenți, SSS, ocupa un întreg etaj al Ministerului și era condusă de un... simplu căpitan - dar ce căpitan, acest Enoiu ! De cînd e la pensie, s-a retras cîcă pe la Făgăras...

- Enoiu... Crezi că are vreo importanță numele lui? Dacă ar fi să mă pot răzbuna pe ei, le-aș suprima numele, i-aș pedepsi prin uitare...

- Dreptul tău. Eu însă cred că adevărata pedeapsă ar fi tocmai aflarea și divulgarea numelor lor. Fiindcă ei se ascund nu doar în anonimatul uniforme, nu doar în secretul lor militar, dar și în nume (adevărate, false, nu contează), știind bine că victimele îi vor pedepsi prin... uitare...

- Mă uit la tine..., zice Diana, mîngîindu-și burta, enormă (de astă dată e chiar însărcinată, mi-a spus-o de la începutul acestei a doua vizite). Mă uit la tine și nu sunt în stare să-ți plîng de milă cînd mă gîndesc la ce te așteaptă, în continuare - dacă mai continui... Ți-am mai spus și data trecută, eu am învățat lecția: nu mai vreau! Nici atunci, în '56, n-am vrut, am nimerit ca musca în laptele lui... Andrei. Fiindcă, nu-i așa, îl iubeam pe frumosul Andrei și, cum erau la modă "logodnicele" arestaților, m-am declarat și eu "logodnică"... Numai că... Să admitem: ce a fost a fost, nimeni nu cere despăgubiri, nimeni nu pretinde recompense. Totuși, pe undeva, e o oarecare nedreptate - cazul meu: va să zică,

mă declar logodnica lui Andrei și suport consecințele: la început, convocări, apoi “rețineri”, una de câteva luni, cu toate câte presupune - și mai ales cu jos-chiloții-curvă... Apoi liberarea, dar alungarea din Universitate; apoi rătăcirea prin țară, în căutarea unei pîini de mîncat - și cred că accepți: pentru o femeie, e oarecum ceva mai dificil... Măcar pentru faptul că, peste tot, șefii sunt bărbați și o femeie care solicită slujbă, e o femeie care “cere” să fie regulată (chit că șeful știe că el nu are, sau nu are voie de la Securitate să aibă o slujbă pentru solicitantă) ; în fine, ești angajată - femeia lucrează orice, oriunde : însă bărbații - toți: șefi mai mari, mai mijlocii, mai mici, pînă la ultimul ne-șef - vor și ei, nu? doar femeia de asta a fost făcută de Dumnezeu: ca să fie regulată, nu ? și ce contează că e nevasta unui prieten aflat la pușcărie; că e sora unui coleg - și el, în închisoare? pentru bărbatul încă-liber, mai ales aceste femei pot fi regulate, fără teamă - cui să se plîngă?

Pentru că eu tot vreau să-i pedepsesc prin uitare, să-ți povestesc o întâmplare... Ca să simplificăm, să zicem că femeia în chestiune avea aceleași “date” ca și mine: studentă, convocată, reținută, apoi liberată, însă, dată afară din facultate ; acasă, părinții nu o pot ține - așa, fiindcă nu au cu ce - deci, să-și caute o slujbă. Își caută - nu găsește decît la lopată - și trage, însă constată că, în virtutea egalității dintre bărbat și femeie, lopata mînuită de ea pare mult mai... egală decît cea a bărbatului. Caută altceva, mai puțin... egal, însă peste tot aceleași condiții: «Te regulezi cu mine? - îți dau pîine; faci pe mironosita ? - fă, dar nu cu mine...» Si, într-o zi...

Diana se oprește singură. Taie aerul cu mîna:

- Am luat-o razna - de unde pornisem?

- De la Justa. Mai departe?

- Mai departe - nimic. Ce să-ți mai spun despre ea, ți-am povestit totul, data trecută.

- Tocmai începuseși ceva cu o pădure, te-ai întrerupt, se întorsese bărbatu-tău...

- Ceva cu o pădure? Dar ți-am povestit! Nu ?

Ba da, îmi povestise, dar speram că, repovestind, va da o altă variantă, mai “dulce”.

- Bine, atunci... Era perioada m care pe ea o convocau în fiecare seară. Aproape se învățase : seara, pe la opt, se ducea singură - de la noi, de la Căminul “Carpați” pînă la Interne, cît să fie: trei, patru sute de, metri. De parcă distanța ar fi contat... În fine, vorbesc și eu... Pe mine, atunci, mă convocau uneori ziua, alteori seara - de obicei, ziua... Oricum, a doua parte a nopții

mi-o petreceam la cămin.

Într-o dimineață, de astă dată după deșteptare, uite-o și pe Toria ! Aveam compresele pregătite, așa că m-am apucat de treabă: am dat s-o ajut să se dezbrace... Dar ceva nu mai era ca pînă atunci, acum era înghețată-bocnă, avea dinții albaștrui, mi se părea că nu mai era în stare nici să-și țină gura închisă, era atît de degerată, încît nici nu mai tremura. «Ce-i cu tine, nu te-a lăsat portarul să intri, pînă la deșteptare ?» «Nu», zice, «acum am... Am făcut o plim-bă-ri-că...» Iar învățase un “termen tehnic”, făcuse cunoștință cu altă metodă, mi-am zis. Într-adevăr, judecînd după pardesiul murdar, ciorapii murdari, pantofii distruși, din altă parte venea; în păr avea și noroi, dar și frunze uscate... «Unde ți-e șalul ?» o întreb, era șalul meu. «Șalul - o fi rămas acolo.» «Acolo, unde ? Tot la ei?» «Tot la ei», zice ea, «peste tot e la ei. La ei, dar o fi altă parte...» «Te-au dus în altă închisoare de-a lor ? La Rahova ? La Uranus ? La Malmaison?» «Nu cred, nu știu, știu că am făcut o plim-bă-ri-că, în pădure...»

Pînă aici, nimic nou, nimic deosebit de data trecută.

- Am dezbrăcat-o, am culcat-o, am spălat-o cu un prosop ud, am curățat-o... Iar o bătuseră la fund, se vedeau urmele proaspete peste cele vechi. «Dar unde ți-s...?», o întreb, fiindcă nu-i mai avea. «Trebuie să fie în buzunarul pardesiului», zice, «nu mi-au dat voie să-i repun, au zis că nu merit să fiu executată cu chiloții» - și rîde, nebuna! Și, din rîs cade în plîns și iar în rîs... Acolo erau: în buzunarul pardesiului : rupti, plesniți de lovituri, năclăiți de sînge. Toria avea urme de lovituri și pe spate; și pe umeri; și pe piept, pe burtă... În interiorul coapselor urmele nu mai erau dungii, de bîță, deși ar fi putut să fie, ei pot orice, oriunde - ci de strînsură, de... “pișcătură“... Mai tîrziu mi-a spus că, înainte de plimbărică, acolo, la Interne, după o repriză de bătaie, urma una de gîdilă; încă una de bătaie, apoi una de pișcat... Atunci, văzînd vîntăile acelea de pecoapse, am întrebat-o : «Ce ți-au mai făcut, dragă Toria? Nu cumva... ?» Și ea : «M-au împușcat», zice. Am crezut că era o metaforă și am fost sigură că, dacă n-o violaseră, atunci umblaseră prin ea, cu sculele lor - în acel moment, știam de la altele, mai tîrziu am cunoscut, pe proprie... «Bine-bine», zic eu, «acum încearcă să dormi, lasă că de vorbit, mai vorbim noi» «Nu», zice ea, «vorbesc acum, iute-iute, nu știu dacă atunci cînd mă trezesc...» - nu înțelegeam și nici nu prea voiam să înțeleg - mă înțelegei... Spre norocul nostru, eram singure în cameră, celelalte colege se mutaseră, fugiseră, ca să nu fie amestecate în poveștile noastre, de logodnice...

Uite-o pe Justa.

10

Și mai încolo au zis că nu e nimic de făcut. Cu mine. Că eu sunt o putredă. Atît de putredă și înrăită și dușmănoasă, încît. Foarte. Ca să recunosc cîstit că sunt. Că, dacă recunosc cîstit, atunci. Că, dacă semnez angajamentul că, atunci. Dar eu nu. Credeam că e glumă de-a lor, cazonă. Idioată - cînd au zis ce-au zis - că. Credeam că scap cum mai scăpasem, două-zece palme, bătaie cu rigla la palme, cu pulanul la cur - și gata!

Dar nu. Mi-au pus ochelari de anchetă, orbi, orbitori, m-au luat de subțiori, m-au coborît cu un lift. Îl simțeam, mă bucuram, credeam că sunt dusă *jos*, unde mă tot amenințaseră, adică într-o celulă, adică am să fiu, în sfîrșit, o arestată - deținut politic, nu doar convocat.

Am zis: mă bucuram, afară tot nu mai aveam ce face, afară se isprăvisese pentru mine, eu plecam, ea rămînea; eu muream ea mai trăia, nu boxam la aceeași categorie ; vreau să spun: nu făceam parte din aceeași organizație de ; în fine, am vrut să spun că pusesem cruce lumii aflate îndărătul meu, nu știam cum are să arate cea din față, mă uitam numai la bocanci. La pantofi - deși n-ar fi stricat să fi avut cizmulițe.

Dar ei nu : n-au vrut să mă coboare de tot, ca să știm o treabă, m-au scos afară din clădire, am simțit aerul rece; aer de curte interioară, iarna. După unsprezece pași de-ai mei m-au oprit, mi-au spus că în față e o mașină, să ridic piciorul.

Am ridicat. Unul - îl simțeam: era foarte mare, dar avea glas pițigăiat și accent de pe la noi, de pe la Arad - a zis să ridic și mai tare, și mai, pînă dau cu genunchiul în bărbie. Așa am făcut, ei (erau vreo cinci) rîdeau, ziceau să și-mai, că tot nu mi-o vād și eu nu înțelegeam ce voiau ei să-mi vadă, cînd eu nu vedeam nimic din pricina ochelarilor și nici de vreo mașină nu dădeam.

A venit un fel de șef - era oltean după cum vorbea - m-a luat de ceafă și m-a dus așa, pînă m-am lovit de mașină. Mi-a zis să urc.

Am urcat, era prima oară cînd mă aflam într-o mașină a lor și nu știam cum să stau - m-a lămurit pe loc Olteanul venit după mine, în dreapta; în stînga era unul care mirosea a acetona - așadar Olteanul mi-a tras o palmă peste ceafă și mi-a ordonat:

«Ia-ți capu-ntre craci, ‘mnezeii mă-tii de curvă dușmănoasă!»

N-am înțeles ce să-mi iau între ce. Au început să mă lovească

amîndoi în cap, în ceafă, îi simţeam dînd alternativ, cum văzusem că lucrează cu ciocanele fierarul şi calfa, limpede că îşi cunoşteau meseria - mă loveau şi-mi obligau capul să se aplece. Apoi fierarul oltean din dreapta şi calfa lui mirosind a acetona mi-au apucat fiecare cîte o coapsă, din interior, şi au început să tragă spre ei, să mă despice, dar eu nu puteam nici să gem, de loviturile în cap - după aceea m-am gîndit care-cum: Acetona mă lovea după ceafă cu dreapta, cu stînga trăgea de piciorul meu stîng; Olteanul mă lovea în cap cu stînga, trăgînd cu dreapta spre el piciorul drept al meu, atunci însă m-am bucurat cînd măcar de coapse nu m-au mai tras, aveam capul între ele, acum împingeau şi cu coapsele şi cu mîinile, nu mai auzeam nimic, mi se astupaseră urechile, în fapt mi le astupasem eu cu propriile mele coapse, ei continuau să mă lovească peste ceafă: poc ! poc ! şi eu ziceam, de-acolo, dintre craci : «Curvă duşmănoasă !» şi ei : poc ! poc ! şi eu : «Curvă duşmănoasă !»

Uite-o. S-a oprit la stop, cu ochelari de anchetă, negri pe dinăuntru, acum, în stradă: albi; plani ; ghipsoşi.

Şi am mers şi am mers şi am mers. Au oprit. M-au dat jos, m-au dus ce m-au dus, mirosea a zăpadă şi a fum, Olteanul a zis că aici e o groapă de gunoi, aici mi-e locul - de curvă-duşmănoasă.

- Şi au mers şi au mers şi au oprit întîia oară, au dat-o jos din maşină şi i-au spus că în groapa de gunoi e locul ei, de duşman al poporului şi de curvă şi de. Nu se vedea cît e de mare groapa şi ce se mai află în ea.

Nu vedeam dacă oamenii din groapă ardeau ceva sau miroseau ei, arşi. Careva mi-a scos ochelarii, Olteanu mi-a ordonat să cobor: «Marş în pizda mă-tii, -n groapă !», aşa a zis, eu însă nu ştiam cum se coboară într-o groapă de gunoi, am zis că, dacă mi se arată... Olteanul a rîs, i-a făcut semn unuia - era cel care vorbea ca pe la Arad, cînd îmi zicea să ridic piciorul, că nu mi-o vede - a zis: «Iştenu' tău de bînghenă, că nu ştii...» - şi m-a împins în groapă cu piciorul.

Uite-o. Şi.

- Ea a căzut, dar nu s-a rostogolit pînă-n fundul gropii, a rămas în zăpadă la vreun metru de buză şi securişti au început s-o înjure în toate felurile, că de ce nu execută ordinul.

Că ei n-au timp de pierdut, că mai au şi alţi duşmani de lichidat şi alte curve de studenţe de aruncat la groapa de gunoi a istoriei şi că dacă nu vreau să mă împuşte pe loc, să-mi dau singură drumul şi mi-am dat şi nu era groapă-groapă, adică una de înmormîntat şi ars, dar dacă întîi de ars ?, un singur duşman,

nici chiar o mie, n-o vedeam toată, dar mi s-a părut a fi o văgăună, o vale, o depresiune, ar fi încăput acolo toți studenții din România, ba chiar și cei din Ungaria, atât de generoasă era, la asta mă gîndeam pe cînd alunecam, încet, aproape dulce, pe un șold, prin zăpadă, nu prea repede, însă nici nu puteam opri, știam că poala pardesiului și rochia îmi rămăseseră în urmă, zăpada și pămîntul înghețat îmi frigeau pielea, dar nu era o arsură rea, ba chiar era răcoritoare, deși nu în același loc mă bătuseră cu pulanul, nu în exteriorul coapselor îmi striviseră carnea cu mîinile lor de meșter și de calfă cînd mă dezghinaseră ca pe Ioan Vodă cel Dușmănos și am tot alunecat o zi și-o noapte și înc-o zi, dar nu eram neliniștită, îmi spuneam că dacă ei nu trag cu pușca în mine, acum, cît sunt aproape de ei, mai încolo, în jos, la adăpost, n-au să mă mai poată atinge și-am să scap prin gaura care se tot îngusta, pînă de cealaltă parte a pămîntului, unde cu certitudine se evaza ușor, ca să pot eu ieși fără să mă zgîrii, nici jupoi în zimții, buzelor abrupte.

N-am ajuns pînă acolo, m-am oprit, izbindu-mă în ceva ca un butoi de tablă. Am înțeles că nu mă îndepărtasem cine știe cît, le auzeam glasurile și m-am întristat mîhnit, cum ar fi spus mama lui. Glasurile mi-au ordonat să urc la loc. Să urc înapoi, că nu mai. «Zău lu' Dumnezeu !», se jura Ardeleanul, «Pă oichii miei!» întărea Regățeanul.

- Și ea a urcat înapoi. Greu-greu, dar a reușit. A izbutit să iasă din groapă. *Ei* au ajutat-o să urce pe buză, trăgînd-o de mîini. Șeful, Olteanul, i-a spus că e plină de zăpadă, să se curețe bine, ca să nu ude scaunele mașinii.

Uite-o pe Justa. Se curăță de zăpadă, la stop.

Și după ce m-am curățat de zăpadă, Șeful zice: «Nu se ia toată, că-i înghețată, dezbracă-ți pardisiul, că-n mașină-i cald». Și eu m-am simțit dintr-o dată încălzită de căldura mașinii în care am să urc în curînd, m-am dezbrăcat de pardesiu. «Marș în pizda mă-tii, -napoi, în groapă !» a zis, dar eu n-am priceput și n-am priceput nici cînd Arădeanul meu a ridicat un picior, mi l-a potrivit îndelung aici, în pîntece, apoi m-a împins cu spatele-nainte, în groapă, zicînd : «Iștenu' tău de bînghenă», deși mai-ungur va fi fost el, Scutul Romîniei 'Pulare, decît mine.

- I-au strigat să urce la loc, fiindcă de astă dată e ultima, au vrut s-o sperie puțin, gata, au speriat-o, acum să mergem acasă, că ne-așteaptă nevestele și copiii... Și ea s-a cățarat la loc, zdrelindu-și mîinile...

După ce m-am curățat de zăpadă pe rochie, pe bluză, Aeful a zis că nu se 10 zăpada de pe rochie, că s-a băgat în țesătură și a

înghețat cu noroi, în mașină are să se dezghețe și are să murdărească totul, așa că să dau jos rochia și bluza, în mașină or să-mi țină ei de cald.

- Au pus-o să se dezbrace, ea s-a supus, a rămas doar în pantofi și în chiloți.

Cînd am fost goală, doar cu chiloții, m-a cuprins rușinea, de aceea mi-am acoperit obrazul cu palmele. Și ei rîdeau în jurul meu și ziceau că ce buric urît am!, și eu îmi acopeream buricul, și ce țîțe urîte!, așa că mi le acopeream, dar mă descopeream în alte părți urîte și de-rușine, iar cînd glasul Olteanului mi-a ordonat să iau mîinile de-acolo, că nu se vede bine, n-am mai așteptat cizma Arădeanului, am pornit singură.

- Nu mai voia și nici nu mai putea să iasă, așa că ei au fost nevoiți s-o scoată - aveau o funie, erau pregătiți, cu siguranță mai scosese ră din groapă, doar cu chiloții, și alte curve-dușmănoase de studente 'travoluționare, vorba tovarășului Diaconescu.

Cînd am fost din nou sus, cel care mă scosese ținîndu-mă de-un umăr, el tras cu funia încinsă peste mijloc, l-am auzit pe Arădeanul meu: «Și dac-am spînzura-o, drăj' tovaroș'?» și un glas chicotit a propus ca întîi să mă facă poștă, însă Olteanul a strigat la ei că Mîna Revoluției nu face poște, că Mîna Revoluției nu se dedă la asemenea acte nedemne de un Organ, că la astfel de acte se deda Siguranța burghezo-moșierească, nu Securitatea poporului muncitor.

- I-au dat rochia, bluza, pardesiul. Ea s-a îmbrăcat. Au urcat-o în mașină.

M-au urcat în mașină, de astă dată nu mi-au mai pus ochelari și nu m-au mai lovit în cap, nici nu m-au tras de picioare, ca să-mi bag capu-ntre craci - curvă-dușmănoasă.

- O vreme s-au purtat politicos cu ea, chiar prevenitor.

Mă întrebau dacă nu mă trage curentul, dacă nu mi-e frig, dacă am destul loc între ei, Olteanul m-a întrebat dacă nu mă supără fumul de țigară și eu eram gata să-i cer, lui, o țigară. Doamne, cum aș mai fi fumat o țigară.

- Cînd a observat că nu se îndreaptă spre oraș, că au intrat într-o pădure.

Am întrebat și mi-a plăcut glasul meu, liniștit: «Unde mergem, tovarăși ?», au trecut vreo cinci secunde bune pînă cînd Olteanul-șef a zbierat : «Tovarăș ești cu bandiții tăi, care-ați vrut să ne spînzurați de felinare, ca-n Ungaria, nu cu noi !» - și au început să mă lovească, însă acum dezordonat, nu aștepta să dea celălalt, ca să dea el, ca înainte, s-a răsucit și chicotitorul aflat în față, lîngă șofer, ba șoferul încerca să mă lovească și el, dar cum

era silit să privească în față, nu mă nimerea totdeauna, apoi Olteanul a tras pardesiul de sub mine, l-a întors, m-a acoperit cu el, imobilizându-mă, nu mai puteam mișca nici sub lovături și ei doi, Acetonă și Olteanul, dădeau aici, unde se spune că se află rinichii, nici n-am simțit când se opri se mașina, m-am trezit pe jos, în zăpadă și în frunze căzute.

Uite-o pe Justa, la stop, căzută, cu pardesiul și rochia răsfoiate, pe spate, în cap.

- Abia acum a văzut că erau trei mașini pline cu securiști organele coborâseră și tropăiau în zăpadă poate de frig, poate de nerăbdare.

Olteanul m-a ridicat, mi-a dat în jos poalele pardesiului, ba m-a scuturat de zăpadă și mi-a zis în șoaptă:

«Trebuie să te...», eu am înțeles ce am înțeles și am zis : «Aici, de față cu toți ?» și el a ridicat din umeri, că așa-i regulamentul și eu am întrebat dacă numai el ori și ceilalți, dar numai-decât am zis că, la mine, numai primul contează, el s-a prefăcut că nu înțelege, ei au ordin să nu înțeleagă, li s-a băgat în cap că toți bărbații care cad în labelle lor sunt bandiți, toate femeile curve, mi-a ordonat, cu glas tare, să-i dau lui chiloții și a întins mîna și eu nu știam ce să fac și el a zbierat : «Cu ce vrei să te leg la ochi în vederea execuției? Dă-ți-i jos imediat !»

- I-a dat - jos. I i-a dat - Olteanului-șef, cum îi zicea ea. Dar Olteanul i i-a azvîrlit în obraz:

Și a urlat la mine: «Pizda mă-tii de curvă-dușmănoasă, cum îndrăznești să-mi pui mie, organ-de-stat, în mîna, chiloții tăi pișați ?», eu nu-mi dădusem seama, puteau fi uzi de la zăpada dezghețată, după cum puteau fi chiar așa cum zicea.

- I-a ordonat să se lege singură la ochi - în vederea execuției.

Am încercat, nu ajungeau, nu aveau destulă materie ca să poată fi folosiți și ca legătură pentru ochi. I-am spus. Și el a zis să mi-i țin cu mîinile. Și mi i-am ținut.

- Olteanul-șef a luat-o de brat și a condus-o mai adânc în pădure - simțea cu picioarele frunzele și zăpada, neatînse.

Și m-a dus și m-a dus până când abia am mai auzit motoa-rele mașinilor lăsate să funcționeze.

- Și a oprit-o. I-a zis că până aici i-a fost - să-și facă rugă-ciunea.

Mi-a zis să-mi spun rugăciunea, că am ajuns la terminus. Și că așa cum îmi țin legătura peste ochi, în același preț să-mi astup urechile cu mîinile, ca să nu mă sperii prea tare când are să vină împușcătura.

- A întrebat-o: «Ești gata ?»

Și eu am dat din cap că sunt gata. Înseamnă că auzem cuvintele - dar nu foarte tare împușcătura. Împușcăturile ?

- A început să aștepte.

Am așteptat. Am așteptat. Am așteptat. Am.

După o vreme, am crezut că trecusem dincolo, dar nu băgasem de seamă trecerea, într-adevăr, urechile astupate cu mâinile ținând în fața ochilor chiloții nu înregistraseră detunătura. Am încercat să-mi aduc aminte dacă mă duruse glonte, dar nu-i găseam urma. Nici numărul. Nici amintirea. Când am înțeles că murisem, așa că puteam din nou să văd, să aud, mi-am descăpăcit urechile, am coborât chiloții de la ochi.

- O lăsaseră într-o pădure, departe de București. A mers la întâmplare, a nimerit într-o poiană, acolo s-a putut uita la cer și unde a văzut că e luminat, într-acolo a pornit - după multe ceasuri a ajuns la marginea orașului, de-acolo a luat un tramvai...

Uite-o. Ajunsă la stop. În mâna dreaptă ține ceva, făcut ghem. A, da, masca: prea puțină materie ca să poată acoperi întreg obrazul și să fie legată la ceafă - doar ținută, menținută dinaintea ochilor.

Diana povestise fidel - prima variantă. Și, ca întâia oară:

- Hei, domnu' ! Deșteptarea! Ce-ai rămas așa, legat la ochi?

Chiar așa: de ce rămăsesem - cum zicea: legat la ce?

Cum așa: nu-mi făcuseră niciodată figura asta, cu execuția? Îmi vor fi făcut altele, nu ? A, cu părinții în celula vecină... Numai atât? Ciudat, înseamnă că mă puteam socoti norocos: arestat cinstit-bolșevicesc, anchetat cinstit-proletăresc, condamnat cinstit-poporănesc, trimis la o închisoare cinstită, atât că nu ni se dădeau curve, încolo hotel curat... Sau numai femeilor li s-au făcut asemenea ticăloșii ? Nu. Și multor bărbați - dar nu mie.

- De ce vor fi făcut asta, cu Justa? întreb eu.

- Poate fiindcă noi, ceștilalti, eram dușmani-dușmani - cum îți spunea Novicov : "riacționar cinstit" ? - pe când ea era o devenită dușman al clasei, cum ar veni: trădătoare...

- Posibil, zic. Înseamnă că dacă i-aș fi spus de la început, dacă nu m-aș fi ferit de ea, ar fi intrat ca toată lumea, vorba ta : ca dușman-cinstit, o dată cu noi, n-ar mai fi...

- Să înțeleg: regreti că n-ai băgat-o-n pușcărie mai devreme?

Că n-am băgat-o mai devreme? În pușcărie? De ce : trebuia să ne bage cineva, altul, noi singuri nu eram în stare de o treabă ca asta? De pildă, eu... Dar nu despre mine e vorba, eu niciodată n-am dat vina pe altul: că m-ar fi băgat ! El pe mi-ne! Așa. Sunt

convins că și Justa gândește așa. Așa - fiindcă și ea a vrut să intre, nu să fie bă-ga-tă. Cu mine, fără mine, Justa tot acolo ar fi ajuns - ca și mine, de altfel, în acel sfârșit de 1956 ea nu putea rămâne afară. Nici eu, dar vorba ceea: pe mine mă cunosc...

- De ce spui asta cu băgatu-n pușcărie? Am denunțat-o ? Am dat-o, la anchetă? Atunci? Tu, de pildă: te consideri băgată-n pușcărie? De cine, mă rog? zic.

- De Andrei, mă rog... - zice.

- De la tine știu că Andrei s-a ținut bine, în privința ta !

- A băga pe cineva în pușcărie nu înseamnă neapărat a-l turna, a-l implica și pe el în cursul anchetei...

- Atunci?

- Atunci! Când pleci la drum cu cineva, iar acel cineva o ia la dreapta, când tu, fidel, o ții drept înaintea ochilor, drept în gard... Sau în groapa de gunoi a istoriei..., zice Diana.

- Nu cred că ai dreptate. Tu și cu Andrei n-ați plecat împreună la drum - el a alunecat, a căzut, tu ai întins mâna să-l ajuți să se ridice...

- Nici nu se putea imagine mai potrivită: el mi-a apucat mâna și, din aceeași mișcare, s-a ridicat și și-a văzut de drum - dar pe mine m-a doborât; acolo m-a lăsat...

- Nu cred, nu... Uite, nici Justa și cu mine: n-am plecat împreună - de altfel, de arestarea ei am aflat abia când m-am liberat..., zic.

- Nu crezi, fiindcă judeci ca un bărbat, or eu, judecând cu ovarele, îmi spun, mă întreb: cum se va fi făcut că Andrei, dușmanul poporului și logodnicul meu, arestat cu primul grup de studenți, la sfârșitul lunii octombrie '56 ; anchetat, condamnat la șase ani, e liberat după un an jumătate și numaidecât angajat la ambasada Cubei ? - în timp ce proasta de logodnică, arestată doar câteva luni, necondamnată - o trage: un an, doi, nouă ani din care doi...

- Dar ai spus că te-au ținut doar câteva luni..., zic.

- Ei - dar ele?

- Nu înțeleg. Și data trecută mi-ai făcut o aluzie la niște "ele" și la "doi ani" - ce-i cu ele, cei cu doi-anii?

- Nimic, nimic... Nu insista, nu-i nimic de povestit. Oricum, eu nu povestesc..., zice Diana.

11

«Uite-o».

Uite-o și recunoștință celor care au inventat punctul obligatoriu de întâlnire.

- Salut, zice ea, prima, căutându-și țigările.

- Salut, zic eu, scotocind după țigări, primul.

Și râdem. Râdem, privindu-ne, dar numai de la brâu în sus; ba nu : acum, de la mai-sus, de la fular încolo - anii care ne-au vântuit ochii și călcat cu fierul colțurile gurilor se socotesc triplu; pungile de sub ochi și pomeții ne-au fost punși, tocați în același tocător, pleoapele tăbăcite în aceeași tăbăcărie; am schiopătat paralel, de-o parte și de alta a scrumierei - așa că, după ce ne aprindem, încovoiați sub vântul de peron, țigările, părăsim podul care, azi, are zi liberă.

Uite-o.

Și nu mai râdem. Căutăm o masă între noi; o scrumieră. Ca de obicei, ea, dezbrăcându-se de pardesiu - și refuzând ajutorul - se încurcă în mâini; în fular. Îi cade poșeta de pe scaun - ridică poșeta, se răstoarnă scaunul; ridică scaunul, îi alunecă, cu gulerul în jos, pardesiul. Ce să fac? Să nu fac? Să n-o ajut, ca pe atunci - când, potrivit principiului că femeile sunt egale bărbaților, în general, iar în special, ea nu este, în ciuda evidenței, o noră-n-blide, deci nu acceptă "ajutor" decât sub formă de foc pentru o țigară? Ori să n-o ajut ca acum - fiindcă nimic nu s-a, cu adevărat, schimbat, știu că, dacă aș încerca s-o descurc, ne-am trezi încurcați amândoi, pe jos, în patru labe, cu masa și scaunele răsturnate deasupra-ne ?

Uite-o - o scrumieră între noi - ce ne-am putea dori altceva, mai mult? Ea nu îmi spune cum și când și în ce condiții (cu atât mai puțin cu ce condiții) a obținut pașaportul, nici când a plecat-venit, nici când ar avea de gând să dorească să nu se mai întoarcă în România; "la rându-mi", nu-i voi spune despre venitul-rămas al meu. Și nu ne vom arăta (succesiv, de obicei, simultan) pușcăriile îngemănate, nu ne vom lăuda cu libertățile-din-libertate, simetrice, în care fusesem, apoi, aruncați și mai fără apărare decât în celulele noastre de acolo, de jos, de la Interne. La urma urmelor, ce să ne mai comunicăm ? Mult, prea mult timp se

adunase, ca să simțim, acum, nevoia să umplem golul. Așa că vom rămâne: așa. Cu scrumiera între noi și va fi, în această cafenea pariziană, în această cafenea de gară pariziană, ca în sala-mare a unui azil de bătrâni, masa dintre noi neavând altă funcție decât aceea de soclu al scrumierei. Noi, de o parte și de cealaltă a ei, debarasați de proiecte, debarasați de memorie, șterși, aplatizați, ca de pe monedele prea umblate din mână-n mână (o, câte mâini ne-au umblat pe la efigie...), planizați ca masca încă nemulată, din ghips.

Și va fi liniște - și va fi seară, cum scria (când scria) poetul Mazilescu.

Paris, 1985

O scrisoare:

*Draga Domnule Goma,
am terminat lectura Justei. Cartea este tristă fiindcă se termină pe un eșec, acela al unei întâlniri între doua persoane care puteau sa nu fie singure. Tonul ei este just. Adică nici patetic, nici sec. E cartea celor dinaintea noastră. Cei care, precum Dta, ați trăit nu doar teroarea verbala ci și cea fizică. O carte despre frică, neîncredere, despre confuzie, despre cele patru lumi : a celor care sunt juști, a celor care se prefac ca sunt juști, a celor care sunt crezuți juști și a celor care nu sunt juști, nu vor, nu pot, adică a curajoșilor singuratici. Care își dau seama ca nu erau singuri doar dupa ce își întâlnesc semenii în spatele gratiilor.*

Lupta Dtale contra amneziei e patetică iar în această carte începe să se lasa noaptea. Noaptea uitucilor. E o tragedie pe care mai tinerii nu o mai pot înțelege cu adevarat, decât dacă fac referință la alte eveni-mente, de pildă la cele recente din decembrie-ianuarie 1989-1990, asupra cărora se lasă noaptea de asemenea.

M-am bucurat ca aceasta carte a fost scrisa. Poate cândva se vor găsi și arhivele ce o vor completa. De ce nimeni nu vrea sa scrie o istorie a Școlii de literatura ? Scurta ei viață, cu profesorii ei cu tot merita să fie schițată ca o mască mortuară.

Cu bine, Dan Culcer

Paris, 7 septembrie 2004.